

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: **«Євроатлантична інтеграція Фінляндії та Швеції:
особливості та перспективи»**

Виконала студентка 2 курсу, групи ММВ-21
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»

Васильєва Діана Романівна

Керівник – доктор політичних наук, професор
СИДОРУК Тетяна Віталіївна

Рецензент – кандидат наук з державного управління, доцент
ЛЕБЕДЮК Віталій Миколайович

Робота допущена до захисту

(протокол № ____ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____20____ року)

Завідувач кафедри міжнародних відносин: СИДОРУК Тетяна Віталіївна

м. Острог – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ФІНЛЯНДІЇ ТА ШВЕЦІЇ	8
1.1. Стан наукового вивчення євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції. 8	
1.2. Концептуально-методологічна основа дослідження	12
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ЄВРОАТЛАНТИЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ ФІНЛЯНДІЇ ТА ШВЕЦІЇ	22
2.1. Передумови євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції.....	22
2.2. Внутрішні протиріччя в Фінляндії та Швеції щодо інтеграції в НАТО	35
2.3. Вплив зовнішніх факторів на активізацію інтеграційної діяльності Фінляндії та Швеції на шляху до НАТО	47
2.4. Чинники, що перешкоджали здобуттю членства Фінляндії та Швеції в Альянсі	56
Висновки до розділу 2	65
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІН У ЄВРОАТЛАНТИЧНІЙ СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ ВНАСЛІДОК ВСТУПУ ФІНЛЯНДІЇ І ШВЕЦІЇ В НАТО	67
3.1. Вплив інтеграції Фінляндії та Швеції в НАТО на європейську безпеку....	67
3.2. Подання заявок Фінляндією та Швецією на вступ в НАТО в пришвидшеному порядку – прецедент для України.....	78
Висновки до розділу 3	86
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	93
ДОДАТКИ	109

ВСТУП

Актуальність дослідження. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р. зламало архітектуру безпеки на європейському континенті, сформовану після холодної війни, спричинивши дисбаланс сил на міжнародній арені та інтенсифікацію інтеграційних процесів. Агресивна зовнішньополітична діяльність Росії стала загрозою для суверенітету та територіальної цілісності низки скандинавських та балтійських країн. Північноєвропейські держави, Фінляндія та Швеція, через географічну близькість з Росією та гіркий історичний досвід потерпання від російської експансіоністської політики відчули пряму загрозу своїй національній безпеці. Активізація євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції є прямим доказом усвідомлення країнами вразливості свого безпекового середовища та недоцільності подальшого продукування політики збройного нейтралітету та військової позаблоковості. Збройна агресія Росії кинула виклик Організації Північноатлантичного договору та усій європейській спільноті, засвідчивши здатність російського режиму атакувати країни на Північному та Східному флангах НАТО.

Аналіз особливостей і перспектив євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції є надзвичайно актуальним в час сучасних гібридних загроз та викликів, оскільки членство північноєвропейських країн вплине на подальшу роль Альянсу в гарантуванні стабільності й безпеки в Північній Європі та регіоні Балтійського моря, формування нової системи європейської безпеки під егідою НАТО та протидію загарбницькій агресії Росії в Україні. Дослідження досвіду євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції, зокрема вступу цих країн в НАТО в пришвидшеному порядку, дозволить винести практичні уроки та рекомендації для впровадження Україною на її шляху до членства в Альянсі. Результати дослідження становлять особливе значення для визначення позитивних наслідків членства Фінляндії та Швеції в Північноатлантичному альянсі з огляду на мінливість безпекового середовища Європи.

Аналіз стану розробки проблеми. Дослідження євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції є науковим інтересом низки зарубіжних та вітчизняних дослідників. Найбільше уваги науковці надали дослідженню політики нейтралітету Фінляндії та Швеції, розвитку відносин держав з НАТО, вплив членства на військову потугу Альянсу та європейську безпеку, а також досвід євроатлантичної інтеграції держав як приклад для України. Наразі в зарубіжному та вітчизняному науковому середовищі немає праць, в яких комплексно досліджено євроатлантичну інтеграцію Фінляндії та Швеції. Детальніше аналіз стану розробки проблеми розглянуто в підрозділі 1.1.

Метою роботи є комплексне дослідження особливостей та перспектив євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції.

Завданнями дослідження є:

- Дослідити стан наукового вивчення інтеграції Фінляндії та Швеції в НАТО;
- Визначити теоретико-методологічні засади дослідження євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції;
- Виокремити передумови євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції;
- Простежити внутрішні протиріччя в Фінляндії та Швеції щодо інтеграції в НАТО;
- Охарактеризувати зовнішні фактори, що сприяли поданню цими країнами заявок на вступ в НАТО в пришвидшеному порядку;
- Дослідити чинники, що перешкоджали здобуттю членства цих країн в Альянсі;
- Спрогнозувати вплив інтеграції Фінляндії і Швеції в НАТО на європейську безпеку;
- З'ясувати, чи може пришвидшений вступ Фінляндії та Швеції в НАТО стати прецедентом для України.

Об'єктом дослідження є євроатлантична інтеграція Фінляндії та Швеції.

Предметом дослідження є особливості та перспективи євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять вибір напрямків дослідження та методів збору і аналізу даних. Ця наукова праця написана з погляду неолібералізму й транснаціоналізму. Для проведення наукового дослідження ми застосували низку загальнонаукових методів, як-от історико-генетичний, синхронний, системний, причинно-наслідковий методи та методи синтезу, спостереження, індукції та прогнозування, та якісних методів - контент-аналіз та компаративний аналіз. Детальніше теоретико-методологічну основу дослідження розглянуто в підрозділі 1.2.

Нижня хронологічна межа (1800-ті рр.) обумовлена необхідністю дослідження витоків політики нейтралітету та військової позаблоковості у зовнішній політиці Фінляндії та Швеції. **Верхньою хронологічною межею** (грудень 2023 р.) є дата виходу наукової праці.

Географічні рамки охоплюють європейський континент, насамперед Північну і Східну Європу та регіон Балтійського моря. Найбільше уваги зосереджено на дослідженні впливу особливостей географічного розташування двох північноєвропейських країн, Фінляндії та Швеції, на їхню зовнішню політику. Також досліджено геополітичні аспекти впливу повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну на зміну європейської безпеки.

Джерельну базу дослідження становлять первинні та вторинні джерела. До першоджерел відносимо офіційні документи, звіти урядів та державних інституцій Фінляндії, Швеції, США, України, а також політичні заяви та інтерв'ю вищих посадових осіб зазначених країн, зокрема президентів, прем'єр-міністрів, міністрів закордонних справ, міністрів оборони, командувачів Збройних сил. Також у праці використано дані з офіційних вебсайтів Міністерств закордонних справ Фінляндії та Швеції, Міністерств оборони, фінського та шведського урядів, Збройних сил обох країн, Консультативної ради з питань оборонної інформації Міністерства оборони Фінляндії, Міністерства юстиції Фінляндії, Міністерства фінансів Фінляндії, Центрального

розвідувального управління США, Управління громадської дипломатії НАТО та Парламентської асамблеї НАТО.

Вторинними джерелами нашої наукової праці є матеріали міжнародних інформаційних агенцій, як-от Reuters, Politico, Foreign Policy, The Economist, The Guardian, BBC, CNN, The Wall Street Journal, The Washington Post, Foreign Affairs, The New York Times, Project Syndicate, Deutsche Welle, VOA News, для аналізу актуальних подій, пов'язаних з тематикою дослідження. У роботі ми використовували також матеріали фінських та шведських ЗМІ - Yleisradio, Helsingin Sanomat, Novus Group International AB, Sveriges Radio, а також українські медіаджерела, як-от УНІАН та Дзеркало тижня. Використано матеріали аналітичних центрів – Stockholm International Peace Research Institute, Wilson Center, ADAstra. Якісна та різнотипна джерельна база сприяла виконанню усіх передбачених завдань та досягненню мети наукової роботи.

Практичне значення наукових результатів дослідження полягає у можливості їх використання для написання якісно нових наукових праць на тематику євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції. Матеріали, зокрема, можна використати для підготовки навчальних дисциплін для студентів спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та низки інших споріднених спеціальностей, наприклад, для дисциплін «Міжнародна та європейська безпека», «Російсько-українська війна і європейська безпека». Також наукові результати можна використати для написання навчальних посібників про євроатлантичну інтеграцію, функціонування Північноатлантичного альянсу, вплив повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну на зміну європейської безпеки. З огляду на актуальність тематики та стрімкий розвиток подій на міжнародній арені результати цього дослідження можуть слугувати якісною базою для проведення подальших наукових досліджень на тематику євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції, адже їхні євроатлантичні шляхи можуть слугувати прецедентами для інших країн, що прагнуть стати частиною Альянсу.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції, враховуючи зовнішні та внутрішні чинники впливу на інтеграційні шляхи та перспективи змін євроатлантичної системи безпеки внаслідок вступу країн до НАТО.

Практична апробація результатів дослідження здійснена під час участі в V Міжнародній науковій конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2023: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні» у секції «Сучасні міжнародні процеси та зовнішня політика України», що відбулася 4 травня 2023 р. в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса. На конференції було презентовано доповідь на тему: «Перешкоди на шляху Фінляндії та Швеції до членства в НАТО». За результатами конференції матеріали опублікували у збірнику «Травневі студії: історія, міжнародні відносини». Вип. 8». Апробація результатів відбулася і шляхом публікації у збірнику «Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини». Випуск 8» Видавництва Національного університету «Острозька академія» наукової статті на тему: «Вплив зовнішніх факторів на активізацію інтеграційної діяльності Фінляндії та Швеції на шляху до НАТО». На XXVIII науковій викладацько-студентській конференції «Дні науки», що відбувалася 15 – 19 травня 2023 року в Національному університеті «Острозька академія», також презентована доповідь на тему: «Вплив інтеграції Фінляндії та Швеції в НАТО на європейську безпеку».

Структура роботи. Робота складається з трьох розділів та їх підрозділів (загалом 8 підрозділів). У першому розділі охарактеризовано теоретико-методологічні засади дослідження. У другому розділі досліджено внутрішні та зовнішні чинники впливу на євроатлантичну інтеграцію Фінляндії та Швеції. У третьому розділі визначено перспективи змін у євроатлантичній безпеці внаслідок вступу цих двох північноєвропейських країн до НАТО. Загальний обсяг роботи становить 114 ст., з яких основна частина - 90 ст. Також робота містить вступ, висновки, список використаних джерел і літератури та додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ФІНЛЯНДІЇ ТА ШВЕЦІЇ

1.1. Стан наукового вивчення євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції

Проведення комплексного дослідження питання євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції потребує аналіз стану наукового вивчення тематики. При пошуку наукових праць вдалося простежити значну прогалину в дослідженні особливостей та перспектив євроатлантичної інтеграції обох країн Північної Європи.

Низка праць іноземних науковців присвячена дослідженню політики нейтралітету Фінляндії та Швеції, як фундаментальної основи зовнішньої політики обох країн з моменту їх незалежності і до розпаду СРСР. Зокрема, Д. Броммессон, М. Екенгрен та А. Міхальські дослідили шведську політику нейтралітету та її розвиток впродовж 200 років. Особливу увагу автори надавали дослідженню успішності політики нейтралітету та гнучких способів її реалізації в час мінливих зовнішньополітичних обставин¹. Водночас В. Лорінц досліджувала витоки політики нейтралітету Фінляндії та реалізацію політики під час глобальних подій на міжнародній арені. Крім того, авторка проаналізувала партнерство Фінляндії з Північноатлантичним альянсом та наслідки потенційного членства в НАТО². В обох працях найбільше уваги зосереджено на аналізі політики нейтралітету та дослідженні її еволюції, що дає змогу простежити витоки та історичне підґрунтя зовнішньополітичної діяльності країн.

Великий інтерес у науковців викликало питання розгляду євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції з позиції різних ідеологічних підходів до вивчення міжнародних відносин. Зокрема, Й. Францен розглядає заявки Фінляндії та Швеції на вступ до НАТО з погляду лібералізму та неореалізму.

¹ Brommesson D., Ekengren AM., Michalski A. Sweden's Policy of Neutrality: Success Through Flexibility? *Successful Public Policy in the Nordic Countries: Cases, Lessons, Challenges*. September, 2022. P. 284–305.

² Lőrincz V. The Changing Concept of Finland's Neutrality. *Danube Institute*. March, 2022. 14 p.

Автор досліджує мотиви та мотивації одночасного подання заявок обома країнами, посилаючись на дві теоретичні основи, лібералізм та неореалізм. Францен провів порівняльне дослідження з метою простеження відмінностей між ліберальними та неореалістичними мотиваціями подання заявок на вступ в НАТО. Автор проаналізував шлях Фінляндії до членства в Альянсі, кінець політики «фінляндизації», а також детально дослідив заявки Фінляндії та Швеції на вступ до НАТО з позиції лібералізму та неореалізму³.

Низка дослідників надавала особливу увагу розгляду євроатлантичної інтеграції лише однієї країни Північної Європи. Наприклад, Е. Ісоахо, Н. Масур, Ф. Мерц проаналізували нейтралітет і неприєднання Фінляндії до військово-політичних блоків та зміну традиційної політики нейтралітету. Автори дослідили вплив членства Фінляндії на військовий потенціал НАТО, а також особливу увагу надали розгляду впливу членства країни на відносини між ЄС та НАТО, баланс сил на Заході, майбутні відносини країни з РФ та її ролі в Альянсі⁴. Іншим прикладом слугує наукова діяльність С. Лундквіста. Автор досліджує наслідки для державної ідентичності Швеції рішення північноєвропейських країн подати заявку на членство в НАТО. Велику увагу зосереджено на аналізі інституціоналізації соціал-демократами шведської зовнішньої політики та їх вплив на формування державної ідентичності країни. Також автор визначив перспективну оцінку того, як членство Швеції в Альянсі стабілізує державну ідентичність країни та військово-стратегічні наслідки членства для північноєвропейських країн⁵.

Важливою компонентою для якісного дослідження євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції є розгляд переваг членства для обох країн та Північноатлантичного альянсу. В. Мураті, Р. Реджепі, В. Сахіті дослідили геополітичні зміни, які призвели до подання Фінляндією та Швецією заявок на

³ Franzén J. A Qualitative Case Study of Finland's and Sweden's NATO Applications: Analysing the case through Liberalism and Neorealism. *Malmö University*. 2023. 48 p.

⁴ Isoaho E., Masuhr N., Merz F. Finland's NATO accession. *Center for Security Studies at ETH Zurich*. No. 310. September, 2022.

⁵ Lundqvist S. A Convincing Finnish Move: Implications for State Identity of Persuading Sweden to Jointly Bid for NATO Membership. *Studia Europejskie - Studies in European Affairs*. Vo. 26. No. 4. 2022. P. 73-110.

вступ в НАТО. Автори виокремили позитивні наслідки членства як і для обох країн, так і для Альянсу. Також проаналізували загрозові для країн Північної Європи інтереси РФ в регіоні Балтійського моря та історію відносин цих країн з Росією⁶.

Науковим інтересом низки дослідників є аналіз впливу приєднання Фінляндії та Швеції до НАТО на безпеку Північної Європи, Арктики, регіону Балтійського моря та європейський континент загалом. Зокрема, Х. Оянен та А. Вайсянен проаналізували вплив вступу Фінляндії та Швеції до НАТО на арктичний регіон. Дослідники розглянули внесок країн в трансатлантичну безпеку та наслідки їх членства для військово-стратегічної динаміки на Північному фланзі НАТО. Досліджено також бачення країнами власної ролі в присутності Альянсу в Арктиці⁷.

В українському науковому середовищі наразі невелика кількість праць присвячена дослідженню євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції. Найбільше уваги українські автори зосередили на дослідженні впливу членства Фінляндії та Швеції на Україну, а саме на можливості винести певні уроки та рекомендації з історичного досвіду обох країн Північної Європи у налагодженні партнерства з НАТО, розвитку власної обороноздатності та процесі вступу країн до Альянсу за спрощеною процедурою. Зокрема, Г. Шелест детально розглядає досвід приєднання північноєвропейських країн без проходження механізму Плану дій щодо членства як приклад пришвидшеного вступу для України. Авторка досліджує юридичний характер ПДЧ та необхідність його проходження для вступу в НАТО. Також аналізує вплив статусу партнера розширених можливостей на процес здобуття членства в Альянсі та зазначає доцільність врахування Україною особливостей процесу вступу Фінляндії та Швеції до НАТО⁸. Водночас А. Черниш також виокремив наслідки членства

⁶ Murati V., Rexhepi R., Vigan S. Accelerated integration of Finland and Sweden into NATO due to the war in Ukraine: possibilities and obstacles. *International Conference on Social and Healthcare Studies*. P. 141-152.

⁷ Ojanen H., Väisänen A. Finnish and Swedish NATO membership: What does it hold for the Arctic? *Defending NATO's Northern Flank: Power Projection and Military Operations*. 2023.

⁸ Шелест Г. Вступ до НАТО без ПДЧ: досвід Швеції та Фінляндії для України. *Ukraine-NATO: Enhanced Level*. 30 вересня, 2022.

Фінляндії та Швеції для України. Автор проаналізував витoki політики нейтралітету обох країн Північної Європи та їх відхід від нейтрального статусу, а також дослідив позитивні наслідки приєднання Фінляндії та Швеції для НАТО, зосередившись на внеску країн у військово-оборонний потенціал Альянсу. Крім того, дослідник виокремив можливі виклики для НАТО під час процесу вступу північноєвропейських країн, а також мінливу позицію Російської Федерації щодо членства країн в Альянсі⁹.

Значну увагу українські дослідники надали впливу зміни системи європейської безпеки на зовнішню політику Фінляндії та Швеції. І. Горобець та А. Мартинов дослідили зв'язок відмови обох північноєвропейських держав від нейтральної зовнішньої політики та кризи європейської регіональної й глобальної систем безпеки. Автори простежили геополітичні, військово-стратегічні та історичні передумови вступу Фінляндії та Швеції до Північноатлантичного альянсу, а також наслідки їх членства для НАТО¹⁰.

Незважаючи на те, що тематика євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції є надзвичайно актуальною впродовж останніх декількох років, а саме після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, все ж в іноземному та українському наукових середовищах наразі мало праць, в яких багатогранно проаналізовано євроатлантичну інтеграції Фінляндії та Швеції. Зарубіжні науковці найкраще дослідили політику нейтралітету Фінляндії та Швеції, еволюцію євроатлантичної інтеграції країн та переваги членства для НАТО. Водночас українські науковці найбільше уваги надали якісному дослідженню досвіду євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції як приклад для України на її шляху до членства в Альянсі. Зазвичай науковці досліджують лише окремі аспекти інтеграційного шляху Фінляндії або Швеції до НАТО без поєднання історичних витоків та перспектив майбутнього членства північноєвропейських країн. Ця наукова робота має на меті

⁹ Черниш А. Нейтралітету не бути: як вступ Фінляндії і Швеції в НАТО змінить європейську безпеку. *ADASTRA*. 15 червня, 2022. URL: <https://adastra.org.ua/blog/nejtralitetu-ne-buti-yak-vstup-finlyandiyi-i-shveciyi-v-pato-zminit-yevropejsku-bezpeku> (дата звернення: 22.08.2023).

¹⁰ Горобець І., Мартинов А. Вступ Швеції і Фінляндії в НАТО як наслідок кризи регіональної та глобальної систем безпеки. *Консенсус*. Вип. 3. 30 вересня, 2022. С. 72-82.

комплексно дослідити проблему євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції, враховуючи аналіз передумов, внутрішніх протиріч в країнах, вплив зовнішніх факторів на активізацію інтеграційної діяльності країн на шляху до НАТО, перешкоди здобуттю членства, вплив інтеграції на європейську безпеку, а також подання заявок на вступ в пришвидшеному порядку як прецедент для України. Особливістю цієї наукової роботи є аналіз еволюції позиції громадян Фінляндії та Швеції щодо членства обох країн в Північноатлантичному альянсі, спричиненої повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну, виокремлення чинників, що перешкоджали швидкому вступу країн до Альянсу, а також детальна характеристика військово-оборонного потенціалу обох країн для дослідження потенційного впливу членства на військову потугу НАТО та європейську безпеку.

1.2. Концептуально-методологічна основа дослідження

З 1990-х рр. тема розширення НАТО та вступу нових членів перебуває в центрі теоретичної дискусії між представниками двох течій в теорії міжнародних відносин - реалістами та неолібералами-транснаціоналістами. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну розпалило ще жвавіші дебати серед науковців та дослідників щодо важливості та доцільності приєднання до НАТО нових членкинь – Фінляндії та Швеції.

Реалісти переконані, що у міжнародних відносинах визначальну роль посідають суверенні держави, які за допомогою сили реалізують свій найважливіший національний інтерес – боротьбу за владу та вплив на інших акторів. Наголошують реалісти на тому, що учасники міжнародних відносин при реалізації зовнішньополітичних дій послуговуються лише власними національними інтересами. Реалістична парадигма вважає основною метою держав гарантування власної безпеки шляхом нарощування військового та оборонного потенціалу, а найважливішим ресурсом держави – могутність, яка насамперед передбачає військову та економічну міць.

Політичні реалісти мають тверду позицію щодо розширення НАТО, виступаючи проти приєднання Фінляндії та Швеції з метою уникнення дестабілізації міжнародного порядку та системи міжнародної безпеки з огляду на ймовірність посилення напруженості у відносинах з непередбачуваною та агресивною Російською Федерацією.

Цікавою для розгляду є позиція щодо розширення НАТО одного з найвідоміших представників політичного реалізму, Генрі Кіссінджера. Під час слухань перед Комітетом Сенату США з міжнародних відносин щодо дебатів про розширення Альянсу, що відбувалися у жовтні-листопаді 1997 р., Кіссінджер заявив про рішучу підтримку політики розширення. Аргументував він свою позицію необхідністю протидії створенню Росією поясу безпеки з важливих та політично залежних держав навколо її кордонів та посиленням присутності США в Європі як передумови європейської злагожденості. На думку Кіссінджера, США не могли допустити домінування Росії в Євразії та заповнення цієї гегемоністською державою буферної зони в Центральній Європі, що загрожує стратегічно важливим американським інтересам¹¹. Однак вже з середини 2000-х рр. американський дипломат закликав США припинити розширення НАТО на Схід, адже вступ нових членів, зокрема України, може призвести до нової холодної війни. Крім того, він переконував американську адміністрацію в необхідності тісної стратегічної співпраці з РФ та припинення втручання США в зовнішньополітичну діяльність Росії. Кіссінджер твердо виступав проти вступу України в НАТО, адже вважав, що це призведе до російської агресії. Парадокс його позиції у тому, що Росія все ж таки здійснила збройну агресію проти України навіть після відмови Альянсу надати країні План дій щодо членства в НАТО. Однак згодом Кіссінджер переосмислив свою точку зору і на Всесвітньому економічному форумі в Давосі 2023 р. підтримав вступ України. Він запевнив, що ідея нейтральної України більше не буде

¹¹ The debate on NATO enlargement: hearings before the United States Senate Committee on Foreign Relations. U.S. Government Publishing Office (GPO). Washington, 1998. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-105shrg46832/pdf/CHRG-105shrg46832.pdf> (date of access: 30.08.2023).

актуальною, а саме після вступу Фінляндії та Швеції до Альянсу¹². Однак в інтерв'ю журналу *The Economist* він зазначив, що дебати про розширення НАТО були основною помилкою, адже кинули виклик Росії. Також він наголосив на тому, що підтримує вступ України в НАТО неохоче, проте в сучасних умовах Україні безпечніше бути членкинею Альянсу, де вона має гарантії від союзників і потребує їх схвалення для будь-яких військових ініціатив та не зможе приймати національні рішення щодо територіальних претензій. Зазначив і про те, що членство України в НАТО є вигідним для безпеки Європи¹³. Навіть після зміни позиції Кіссінджера щодо членства України в НАТО, все ж деякі його твердження викликають недовіру через ймовірність прихованих мотивів.

Британський дослідник Роберт Скідельський також обстоює позицію представників реалізму і стверджує, що приєднання Фінляндії та Швеції до НАТО радше послабить країни, ніж зміцнить їх безпеку. Він закликає Фінляндію та Швецію «не кидатися в обійми НАТО», а Альянсу радить зробити крок назад, перш ніж прийняти країни. Скідельський вважав, що намір північноєвропейських країн посилити стримування РФ шляхом членства в НАТО ймовірно не виправдає себе, оскільки розширення Альянсу може спровокувати нарощення зусиль Росії для вторгнення в ці країни ще до того моменту, коли вони стануть офіційними членкинями євроатлантичної спільноти. Дослідник наголошує, що Фінляндії та Швеції в їх політичному мисленні не вистачає реалізму¹⁴. Таку ж позицію має і фінський політолог Хейкі Патомакі, який наголошує на тому, що вступ Фінляндії та Швеції в НАТО загрожує подальшою ескалацією конфлікту між НАТО і РФ та посилить

¹² Forrest B. Kissinger Backs Ukraine's NATO Bid. *The Wall Street Journal*. January, 2023. URL: <https://www.wsj.com/livecoverage/davos2023/card/kissinger-backs-ukraine-s-nato-bid-TEbEBq5ulGr0dBS9sPTZ> (date of access: 31.08.2023).

¹³ A conversation with Henry Kissinger. *The Economist*. May 17, 2023. URL: <https://www.economist.com/kissinger-transcript> (date of access: 30.08.2023).

¹⁴ Skidelsky R. The Case for Nordic and NATO Realism. *Project Syndicate*. May 20, 2022. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/finland-sweden-nato-membership-will-worsen-security-by-robert-skidelsky-2022-05> (date of access: 04.08.2023).

залежність ЄС від Вашингтона, а також спричинить ймовірність глобальної військової катастрофи у найближчі 10-20 років¹⁵.

Водночас неоліберали-транснаціоналісти переконані, що роль суверенної держави стрімко зменшується через активну транснаціоналізацію міжнародних відносин. Вони відзначають посилення ролі міжнародних організацій та збільшення їхньої кількості, а також зростання числа держав з ліберальним демократичним устроєм. Транснаціоналісти надають особливої ролі тісній взаємодії між суспільствами різних держав і наголошують на важливості розвитку міжнародного співробітництва та компромісному вирішенню протиріч між учасниками міжнародних відносин. На думку транснаціоналістів, правове та інституційне регулювання взаємовідносин між державами у рамках міжнародних організацій є найбільш оптимальним та вигідним інструментом побудови стабільності на міжнародній арені.

Неоліберали-транснаціоналісти обстоюють позицію беззаперечної підтримки вступу Фінляндії та Швеції в НАТО, аргументуючи її захистом країн від потенційних безпекових викликів з боку Російської Федерації, зміцнення колективної єдності Альянсу та розширення сфери західного впливу й безпеки на Північному фланзі.

Один з найвидатніших неолібералістів-транснаціоналістів сучасності, Джозеф С. Най молодший, стверджує, що держави наразі втрачають свою роль як ключових міжнародних акторів, а їх місце займають провідні міжнародні організації. Він спростовує твердження про те, що потенційне розширення НАТО на Схід, зокрема ймовірність вступу України в Альянс, спровокувало агресивні дії Російської Федерації на сході України, а згодом і повномасштабне вторгнення в країну. Він переконує, що розширення НАТО не становило загрозу існуванню кордонів Росії. Збройна агресія РФ на теренах України, проведена з метою «запобігання розширенню Альянсу до кордонів Росії», є лише штучним приводом для виправдання російських дій. Справжнім ж мотивом вторгнення є не бажання визнавати Україну як легітимну державу. Най беззаперечно

¹⁵ Patomäki H. The end of the Nordic ideal: Finland and Sweden joining NATO. June 2, 2022.

переконаний, що перспектива розширення Альянсу була лише малою проміжною причиною агресивної зовнішньої політики Росії. Підтвердження потенційного майбутнього членства України та Грузії на Бухарестському саміті НАТО 2008 р. стало значним тригером для кремлівського режиму, адже знаменувало зменшення контролю Росією цих двох країн. Однак Най зазначає, що Мюнхенська промова російського президента є доказом злоби на Захід ще до Бухарестського саміту¹⁶.

Прикладом підтримки прихильниками ліберальної течії розширення НАТО та членства Фінляндії та Швеції є погляди членкині норвезького парламенту Гурі Мелбі. На зустрічі політичної партії «Альянс лібералів і демократів за Європу» Мелбі заявила, що підтримує членство північноєвропейських країн в НАТО, адже це зробить Європу безпечнішою. Також парламентарка наголосила на позитивному впливі вступу країн в Альянс на безпеку скандинавських країн, зокрема Норвегії¹⁷. Водночас член шведського парламенту Аллан Відман заявив, що сьогодні безпека створюється в альянсах, а не поза ними. Наголосив також на тому, що Швеція не може ізолювати себе від зовнішнього світу, оскільки її безпека залежить від сусідів¹⁸.

Концептуальну відмінність у позиціях представників реалістичної та ліберальної течій щодо розширення НАТО у час збройної агресії РФ проти України відображає опитування, проведене у січні 2023 р. Інститутом глобальних досліджень у рамках проєкту «Викладання, дослідження та міжнародна політика» (TRIP). Об'єктом дослідження були погляди еліти Сполучених Штатів Америки, а саме експертів з міжнародних відносин, політиків, дотичних до формування та реалізації зовнішньої політики США протягом останніх трьох президентських адміністрацій, та осіб, пов'язаних з

¹⁶ Nye J. S., Jr. What Caused the Ukraine War? *Project Syndicate*. October 4, 2022. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/what-caused-russia-ukraine-war-by-joseph-s-nye-2022-10?barrier=accesspay> (date of access: 04.08.2023).

¹⁷ Liberals support Finnish and Swedish decision to join NATO. *ALDE Party*. May 23, 2022. URL: https://www.aldeparty.eu/strong_liberal_support_paves_the_way_for_finland_and_sweden_nato_membership (date of access: 29.08.2023).

¹⁸ Strong liberal support paves the way for Finland and Sweden NATO membership. *ALDE Party*. May 17, 2022. URL: https://www.aldeparty.eu/liberals_support_finnish_and_swedish_decision_to_join_nato (date of access: 29.08.2023).

найавторитетнішими американськими аналітичними центрами, що спеціалізовані на дослідженні міжнародної політики. Респондентів, що є прихильниками різних теорій міжнародних відносин, запитували про їхнє ставлення до розширення НАТО шляхом вступу Швеції. Опитування засвідчили, що прихильники ліберальної течії активніше підтримали розширення Альянсу, ніж вчені-реалісти. Таку ж тенденцію простежуємо і у опитуванні щодо вступу України в НАТО (Див. Додаток 1). Близько 89% респондентів також вважають, що впродовж наступних 5 років Швеція стане членкинею Альянсу. Все ж таки частина вчених-реалістів досі застерігає від розширення НАТО, а представники ліберальної течії засвідчують свою безсумнівну підтримку подальшому вступу нових членів в Альянс, насамперед Швеції¹⁹.

Погляди прихильників політичного реалізму засвідчили про неактуальність та недоцільність використання принципів цієї течії при реалізації зовнішньополітичної діяльності в умовах сучасних безпекових викликів та швидкоплинності подій на міжнародній арені. Водночас позиція неолібералів-транснаціоналістів показала свою ефективність в час активізації гібридних загроз та перебудови співвідношення сил на міжнародній арені, адже саме військово-політичне співробітництво держав у рамках регіональних і міжнародних об'єднань та все більша транснаціоналізація міжнародних відносин стали гарантом превентивного стримування агресивної зовнішньої політики диктаторських режимів та засобом захисту ліберально-демократичних цінностей у світі.

Євроатлантичну інтеграцію Фінляндії та Швеції у цій науковій праці досліджено з погляду неолібералізму й транснаціоналізму, оскільки сучасна трансформація архітектури європейської безпеки та поява нових гібридних викликів засвідчили неефективність продукування принципів державоцентризму та ізоляціонізму від військово-політичних структур.

¹⁹ Entringer G. B. I., Gillooly S. N., Kuhnenn E., Peterson S., Tierney M. J. U.S. Elites Agree on NATO Enlargement. *Foreign Policy*. June 28, 2023. URL: <https://foreignpolicy.com/2023/06/28/nato-enlargement-poll-us-experts-academics-sweden-finland-ukraine/> (date of access: 29.08.2023).

Оскільки наразі досі немає консенсусу між політичними реалістами та неолібералами-транснаціоналістами, ця наукова праця має на меті зробити внесок у наукові дебати між представниками обох течій щодо доцільності вступу Фінляндії та Швеції до Організації Північноатлантичного договору в умовах зміни безпекового ландшафту європейського регіону.

Якісне та комплексне вивчення євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції, окрім вибору напрямків дослідження, потребувало застосування низки методів наукового дослідження. У цій праці використано загальнонаукові методи, як-от історико-генетичний, синхронний, системний, причинно-наслідковий методи, а також метод синтезу, спостереження, індукції та прогнозування. **Історико-генетичний метод** застосований для хронологічного простеження витоків та становлення політики нейтралітету обох країн у період з 1800-х рр. до розпаду СРСР, а також відходу від військового нейтралітету з огляду на зміну безпекового середовища країн та зовнішньополітичні умови. За допомогою **методу синтезу** вдалося визначити готовність Фінляндії та Швеції стати повноправними членками трансатлантичної родини шляхом аналізу позиції громадськості та політикуму до членства в НАТО, військово-оборонної потуги країн та рівня військово-політичного партнерства країн з Альянсом. Завдяки **синхронному методу** досліджено одночасне продукування Фінляндією та Швецією політики нейтралітету та військової позаблоковості, а також розвиток їх партнерських відносин з Північноатлантичним альянсом. **Метод спостереження** використаний з метою цілеспрямованого вивчення євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції. З метою отримання знань про інтеграційні шляхи країн до НАТО здійснено опосередкований моніторинг новинних джерел, виступів вищих посадових осіб Фінляндії та Швеції, заяв лідерів глав та урядів Альянсу, а також фіксацію найактуальніших подій для подальшого опрацювання. **Системний підхід** надав можливість розглянути інтеграційні шляхи Фінляндії та Швеції до НАТО як цілісні явища. Для комплексного дослідження євроатлантичної інтеграції країн проаналізовано передумови, процес розвитку та активізацію інтеграційної діяльності країн, а

також перешкоди на шляху до НАТО та наслідки членства для Фінляндії та Швеції. **Причинно-наслідковий аналіз** застосований для простеження причин активізації євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції, а також зміни традиційної політики нейтралітету та військової позаблоковості. Завдяки цьому методу виокремлено і наслідки подання заявок обома країнами на вступ в НАТО, зокрема вплив членства країн на власну обороноздатність, на безпеку Північної Європи, регіону Балтійського моря та європейську безпеку загалом, а також на військово-оборонний потенціал НАТО. **Метод індукції** допоміг нам на основі дослідження національних інтересів Туреччини та Угорщини простежити реальні мотиви блокування країнами членства Фінляндії та Швеції в НАТО. **Метод прогнозування** використаний для визначення перспектив змін у євроатлантичній системі безпеки внаслідок вступу Фінляндії та Швеції в НАТО, а також ймовірності здобуття Швецією повноправного членства в Альянсі в короткостроковій перспективі.

У науковій роботі ми застосували також і якісні методи дослідження міжнародних відносин – **контент-аналіз** та **компаративний аналіз**. **Метод контент-аналізу** передбачає порівняння урядових звітів, заяв та інших різнопланових документів за критерієм частоти згадок про певний об'єкт, суб'єкт, явище тощо. Зокрема, провівши контент-аналіз Урядового звіту про зовнішню політику та політику безпеки Фінляндії 2020 р.²⁰ та Заяви про державну політику Швеції на парламентських дебатах з питань закордонних справ 2020 р.²¹, ми дослідили, що назву «НАТО» у першому документі згадано 38 разів, а у другому – лише 1 раз. Це є свідченням різної пріоритетності євроатлантичної інтеграції для Фінляндії та Швеції з огляду на відмінності їх геополітичного становища та рівня безпекових загроз національній безпеці. **Компаративний аналіз** допоміг нам провести комплексне порівняння

²⁰ Government Report on Finnish Foreign and Security Policy. Finnish Government. Helsinki. October 29, 2020. 50 p. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162515/VN_2020_32.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of access: 23.08.2023).

²¹ Statement of Government Policy. Minister for Foreign Affairs Ann Linde. Government of Sweden. February 12, 2020. URL: https://www.government.se/contentassets/da99c52da97e4c328feca4840630d87f/utrikesdeklarationen2020_eng.pdf (date of access: 23.08.2023).

євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції. Передусім ми простежили відмінності у витоках політики нейтралітету та військової позаблоковості обох країн. Згодом ми виявили відносно однаковий розвиток партнерських відносин країн з Північноатлантичним альянсом. Надалі ми порівняли рівень підтримки членства Фінляндії та Швеції в НАТО серед громадськості та політикуму цих країн. Завдяки цьому методу вдалося порівняти перешкоди на шляху північноєвропейських країн до членства в НАТО, а саме відмінність у позиції Туреччини та Угорщини щодо ратифікації заявок Фінляндії та Швеції. Також вдалося порівняти військово-оборонний потенціал країн, враховуючи кількість особового складу, озброєння та наявність передових технологій.

Вибір напрямків цього наукового дослідження, а саме неолібералізму та транснаціоналізму, сприяв формуванню цілісного уявлення про стратегічно важливе значення політики розширення НАТО та членства Фінляндії й Швеції як гарантів стабільності й безпеки на європейському континенті. Для проведення якісного дослідження застосовано низку загальнонаукових методів, як-от історико-генетичний, синхронний, системний, причинно-наслідковий методи та методи синтезу, спостереження, індукції й прогнозування, а також якісні методи - контент-аналіз та компаративний аналіз.

Висновки до розділу 1

Дослідження євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції викликає науковий інтерес серед низки зарубіжних та вітчизняних дослідників. Найбільше досліджено політику нейтралітету Фінляндії та Швеції, еволюцію євроатлантичної інтеграції обох країн, вплив членства на політичну та військову силу НАТО, а також досвід інтеграційних шляхів Фінляндії та Швеції як приклад для України. Наразі серед праць вітчизняних та зарубіжних науковців немає досліджень, у яких комплексно досліджено євроатлантичну інтеграцію Фінляндії та Швеції, що обумовлює наукову новизну цієї праці.

Політика розширення НАТО та євроатлантична інтеграція Фінляндії та Швеції є предметом палких дискусій між прихильниками двох ідеологічних

течій у теорії міжнародних відносин, реалістами та неолібералами-транснаціоналістами. Позиція реалістів засвідчила свою неактуальність в час сучасних гібридних загроз та викликів, водночас неоліберали-транснаціоналісти довели стратегічну важливість розширення НАТО та вступу обох північноєвропейських країн з метою посилення Північного і Східного флангів та гарантування трансатлантичної безпеки.

Застосування загальнонаукових та якісних методів вивчення міжнародних відносин сприяло проведенню вичерпного та багатоаспектного дослідження євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції, враховуючи передумови, процес та наслідки інтеграційних шляхів країн до членства в НАТО.

РОЗДІЛ 2. ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ЄВРОАТЛАНТИЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ ФІНЛЯНДІЇ ТА ШВЕЦІЇ

2.1. Передумови євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції

Впродовж останніх десятиліть основними рисами зовнішньої та безпекової політики двох важливих акторів в Балтійському регіоні, Фінляндії та Швеції, були принципи озброєного нейтралітету та військової позаблоковості. Ця політика знаменує відмову країн від приєднання до військово-політичних союзів та від війн як способу вирішення конфліктів, а також розбудову власного оборонного комплексу для гарантування національної безпеки. Для обох країн політика нейтралітету впродовж сотні років була важливою частиною їх зовнішньополітичної діяльності. Водночас витoki традицій нейтралітету обох держав є відмінними.

Політика нейтралітету Швеції випливає з історичного досвіду країни, адже ще у першій половині 1800-х років король Карл XIV Юхан Бернадот запровадив принцип нейтралітету в новій зовнішній політиці. У 1834 р. король вперше офіційно проголосив цей принцип в Декларації про нейтралітет, намагаючись уникнути втягнення у війни між великими державами²². Впродовж 20 ст. громадська та політична підтримка політики нейтралітету ставала все більшою і в Першій світовій війні Швеція знову проголосила себе нейтральною країною. В цей час країна здійснювала спроби реалізовувати активну зовнішню політику, спрямовану на сприяння міжнародному миру та безпеці через дипломатію. Також Швеція була єдиною скандинавською країною, яка дотримувалася нейтралітету під час Другої світової війни. Варто відмітити гнучку реалізацію Швецією політики нейтралітету, оскільки після нападу СРСР на Фінляндію у 1939 р. країна надала їй допомогу у вигляді матеріального забезпечення та добровольчого корпусу. Водночас Швеція відмовила країнам антигітлерівської коаліції пройти через її територію для втручання у війну.

²² Brommesson D., Ekengren AM., Michalski A. Sweden's Policy of Neutrality: Success Through Flexibility? *Successful Public Policy in the Nordic Countries: Cases, Lessons, Challenges*. September, 2022. P. 284–305.

Нейтральною Швеція була і під час окупації нацистською Німеччиною держав-сусідок, Норвегії та Данії.

Усвідомивши, що оборонні можливості держави не є достатніми для гарантування національної безпеки країни, Швеція в 1930-х рр. розпочала вдосконалювати політику озброєного нейтралітету, збільшивши видатки на військову оборону з 2% ВВП у 1936 р. до 15% у 1939 р.²³. Найбільше видатків спрямовували на розвиток новостворених Військ протиповітряної оборони. Саме в цей період Швеція активно працювала над формуванням міцнішої внутрішньої військово-промислової бази з метою посилення не лише власної безпеки, а й безпеки регіонів Північного та Балтійського морів.

У середині 1950-х рр. шведські політики все більше закликали дотримуватися політики нейтралітету та уникати загроз стабільності, оскільки відчували зростання напруги у відносинах між двома військовими та ідеологічними блоками – Організацією Північноатлантичного договору та Організацією Варшавського договору. З метою сприяння уникненню ядерної ескалації між провідними гравцями впродовж усієї холодної війни Швеція дотримувалася принципу «позаблоковості в мирний час, націленої на нейтралітет в час війни»²⁴. Натомість Швеція прагнула ініціювати співпрацю скандинавських країн з метою зменшення впливу великих держав у Північній Європі та виступала за створення скандинавського оборонного союзу, що так і не вдалося реалізувати.

Підтвердженням реалізації країною політики нейтралітету після Другої світової війни та впродовж холодної війни були заяви в Парламенті Швеції, Риксдагу, тодішніх прем'єр-міністра Таге Фрїтьоф Ерландера (1946-1969 рр.) та міністра закордонних справ Остена Ундена (1945-1962 рр.) щодо провадження країною офіційної політики позаблоковості та нейтралітету в умовах зростаючої міжнародної напруженості. Неодноразово шведський політикум висловлював позицію і про необхідність уникання рішучих заяв щодо особливо

²³ Hagelin B., Wallensteen P. Understanding Swedish Military Expenditures. *Cooperation and Conflict*, Vol. 27, No. 4, Special Issue: Defence Spending after the Cold War. December, 1992. P. 419.

²⁴ Aalders G. *Swedish Neutrality and The Cold War, 1945-1949*. Amsterdam, 1989. P. 15.

чутливих питань на міжнародній арені, щоб не ставити під сумнів довіру акторів міжнародних відносин до нейтралітету Швеції. Одним з документальних доказів реалізації шведської політики нейтралітету є оприлюднений Центральним розвідувальним управлінням США документ від 6 липня 1954 р., в якому зазначено про жорстку позицію міністра закордонних справ Ундена щодо виходу Швеції з міжнародних структур, наприклад, Ради Європи, у разі посягання на нейтральну позицію країни. Зокрема, сказано і про відмову Швеції у візиті військово-морського флоту США до шведських портів та заперечення щодо виконання військово-морських маневрів НАТО «Мейнбрейс» у Балтійському морі²⁵. Незважаючи на заявлене дотримання принципу нейтралітету, Швеція брала участь у миротворчих операціях та була посередником в декількох конфліктах, що свідчить про наміри країни мати вплив на європейську та міжнародну безпеку.

Для Швеції політика нейтралітету була частиною її національної ідентичності. Цілі цієї політики можемо трактувати, як продукування власних національних інтересів, бажання уникнути залучення в міжнародні та регіональні конфлікти, але водночас прагнення впливати на безпекову ситуацію на європейському континенті та міжнародній арені загалом. Майже два століття безперервного миру є найкращим свідченням ефективною реалізації Швецією політики озброєного нейтралітету та військової позаблоковості.

Водночас політика нейтралітету Фінляндії має не таку давню історію, як політика Швеції. У результаті російсько-шведської війни 1808-1809 рр. Російська імперія «підкорила шведську Фінляндію» та приєднала до свого складу як Велике князівство Фінляндське. Впродовж 19 ст. відбувалися спроби русифікувати князівство та ліквідувати його автономію, однак революційні настрої в Російській імперії пробудили у фінів прагнення обстоювати власну національну ідентичність та державну незалежність. Князівство не брало участі в Першій світовій війні з метою уникнення потенційних атак з боку Німеччини.

²⁵ A sampling of Swedish positions on issues concerning various international bodies. Central Intelligence Agency. August 24, 1999. URL: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP78-02771R000100230002-1.pdf> (date of access: 05.08.2023).

Скориставшись слабкістю Російської імперії через поразки у війні та Російську революцію, у 1917 р. фінський парламент, Едускунта, проголосив незалежність Фінляндії. У міжвоєнний період країна вороже та з підозрою ставилася до Радянського Союзу, адже його турбував намір Фінляндії розвивати оборонне співробітництво з балтійськими країнами. У 1930-х рр. країна стояла осторонь конфліктів, спрямовувала усі ресурси на внутрішній розвиток країни та намагалася створити оборонні й безпекові союзи з країнами Західної Європи, що значно тривожило Радянський Союз. Все ж у 1932 р. Фінляндія та СРСР підписали радянсько-фінський пакт про ненапад, погоджуючись на повагу до територіальної цілісності один одного. Підозра Фінляндії щодо ймовірного радянського експансіонізму була небезпідставною, оскільки підписаний між СРСР та Німеччиною у 1939 р. Пакт Молотова-Ріббентропа передбачав потрапляння Фінляндії в радянську зону впливу. Отримавши негативну реакцію Фінляндії на вимогу СРСР щодо територіальних поступок, радянська влада у тому ж році розпочала «Зимову війну». Радянська армія мала суттєву перевагу і змусила виснажених фінів прийняти умови перемир'я. Через рік Фінляндія вирішила долучитися до вторгнення Німеччини в СРСР, що суттєво погіршило фінсько-радянські відносини у післявоєнний період.

Прагнення Фінляндії зберегти свій суверенітет від посягань СРСР змусили її 6 квітня 1948 р. підписати контрверсійний «Договір про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу», що передбачав незалучення Фінляндії у міжнародні конфлікти між великими державами, обмеження оборонної співпраці з третіми сторонами, зобов'язання активізації спільних військових консультацій з СРСР у разі потреби та, звісно ж, неприєднання Фінляндії до військових альянсів²⁶. Цей договір фактично робив СРСР «гарантом безпеки» Фінляндії²⁷, що і унеможливлювало її оборонну співпрацю із західними

²⁶ Asetus Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välillä ystävyyydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta Moskovassa 6 päivänä huhtikuuta 1948 allekirjoitetun sopimuksen voimaansaattamisesta. Finlex. 1948. URL: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1948/19480017> (date of access: 12.08.2023).

²⁷ Черниш А. Нейтралітету не бути: як вступ Фінляндії і Швеції в НАТО змінить європейську безпеку. *ADASTRA*. 15 червня, 2022. URL: <https://adastra.org.ua/blog/nejtralitetu-ne-buti-yak-vstup-finlyandiyi-i-shveciyi-v-nato-zminit-yevropejsku-bezpeku> (дата звернення: 22.08.2023).

країнами. У результаті Фінляндія стала залежною від СРСР і негласно погодилася на нейтральну позицію у провадженні власної зовнішньої та безпекової політики, оскільки побоювалася агресії з боку впливового «партнера» у випадку зміни своєї зовнішньополітичної діяльності. Вимушений та нав'язаний більш впливовим і сильним Радянським Союзом нейтралітет Фінляндії отримав назву «фінляндизація». Цей термін використовували в негативному контексті, змальовуючи модель підконтрольного нейтралітету. Фінляндія фактично погодилася віддати частину своєї незалежності як плату за нормалізацію відносин з СРСР.

У період Другої світової війни Фінляндія запровадила концепцію «тотальної оборони» з військово-центричною спрямованістю на гарантування самооборони від загроз з боку СРСР²⁸. Концепція знаменує стратегію захисту та стримування, спрямовану на збільшення оборонних видатків для протидії потенційному агресору в мирний час та швидко й ефективно мобілізацію суспільства в разі загрози національній безпеці. Реалізація концепції самооборони є ще одним доказом того, що у питанні захисту від безпекових загроз Фінляндія покладалася лише на власну обороноздатність. Водночас деякі представники фінського політикуму заявляли про те, що Фінляндія могла уникнути низки зовнішньополітичних викликів ХХ століття у разі приєднання до потужного оборонного союзу з скандинавськими та західними державами, яким міг слугувати Північноатлантичний альянс.

Впродовж холодної війни Фінляндія послуговувалася зовнішньополітичною концепцією «Доктрина Паасіківі-Кекконена», названою на честь двох президентів країни – Юго Паасіківі (1946-1956 рр.) та Урго Кекконена (1956-1982 рр.). Юго Паасіківі реалізовував непровокаційну та дружню політику щодо СРСР, маючи на меті уберегти суверенітет Фінляндії від агресивних дій Радянського Союзу. Водночас його наступник, Урго Кекконен, прагнув реалізувати політику активного нейтралітету. Президентові вдалося посилити зовнішньополітичну роль держави та збільшити її автономію,

²⁸ Raitasalo J. Finnish Defense «Left of Bang». *PRISM Vol. 10, No. 2*. March 10, 2023. P. 78-91.

зокрема, Фінляндія стала членкинею Європейської асоціації вільної торгівлі²⁹. У таємній доповіді Центрального розвідувального управління США 1961 р. підтверджено, що фіни відчували крихкість власної незалежності та все більше звуження свободи маневру у відносинах з СРСР³⁰. Фактично Фінляндія вкотре усвідомила свою залежність у зовнішньополітичних та безпекових питаннях від Радянського Союзу. Все ж у період холодної війни Фінляндії доводилося балансувати між двома полюсами сили - США та СРСР, адже, з одного боку, вона прагнула бути незалежною від СРСР у реалізації зовнішньої політики, проте з іншого боку - була обережна у намірах зблизитися з Заходом через побоювання спровокувати відповідь Радянського Союзу.

Важливо наголосити на тому, що зовнішньополітична діяльність Фінляндії та Швеції була взаємозалежною, адже саме суворий нейтралітет Швеції у відносинах з Заходом дещо пом'якшив експансіоністський контроль СРСР над Фінляндією. Швеція відмовилася від членства в НАТО, адже відчувала на собі відповідальність за суверенітет Фінляндії і прагнула запобігти перетворенню Фінляндії на сателіта СРСР.

На відміну від Швеції, для Фінляндії впровадження принципу нейтралітету та військової позаблоковості було вимушеною необхідністю, способом збереження незалежності країни. Опинившись між двома антагоністичними центрами сили, Фінляндія реалізовувала прагматичну зовнішню політику – помірно зближувалася з Заходом та водночас не зачіпала стратегічні інтереси СРСР.

З розпадом СРСР у 1991 р. Фінляндія та Швеція відчували свободу для зовнішньополітичного маневрування. Зважаючи на зміну світового порядку та усталення нового розподілу сили на міжнародній арені на користь Заходу, країни вирішили частково відійти від політики нейтралітету та зблизитися з євроатлантичною спільнотою. Міжнародне середовище стало більш сприятливим для якісної реалізації країнами національних інтересів та

²⁹ Lőrincz V. The Changing Concept of Finland's Neutrality. *Danube Institute*. March, 2022. 14 p.

³⁰ Finland Between East and West. Central Intelligence Agency. November 29, 2005. URL: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP79R00904A000800010010-4.pdf> (date of access: 16.08.2023).

можливості кооперації з новими партнерами. У 1990-х рр. простежуємо активізацію діяльності Фінляндії та Швеції в міжнародних структурах, зокрема співпраці в сфері безпеки та оборони. Усвідомивши необхідність посилення безпеки в Північній Європі для протидії новим потенційним викликам зі сторони новоутвореної Російської Федерації, Фінляндія та Швеція вирішили налагодити військово-політичні відносини з Заходом у рамках партнерства з Організацією Північноатлантичного договору.

Відносини двох північноєвропейських країн та Альянсу розпочалися у 1994 р., коли країни приєдналися до програми НАТО «Партнерство заради миру» з метою розвитку оперативної сумісності, налагодження співробітництва у військовій сфері, забезпечення прозорого контролю над оборонним бюджетом та підтримки участі в миротворчих місіях, санкціонованих Організацією Об'єднаних Націй та Організацією з безпеки та співробітництва в Європі³¹. Надалі обидві країни були одними з найактивніших партнерок-учасниць у місіях під керівництвом НАТО. Швеція вперше взяла участь в операції під егідою НАТО в 1995 р., коли відправила батальйон Збройних сил Швеції до складу миротворчих сил Альянсу в Боснії і Герцеговині. Фінляндія вперше доєдналася до тієї ж операції в 1996 р. Обидві країни підтримують миротворчі сили НАТО (KFOR) в Косово. У 1997 р. країни стали членкинями Ради євроатлантичного партнерства для посилення практичної співпраці з НАТО, а саме розвитку військової й цивільної оперативної сумісності з Альянсом для ефективного залучення в операції з підтримки миру та врегулювання криз. Військовослужбовці Фінляндії (з 2002 р.) та Швеції (з 2003 р.) працювали в складі Міжнародних сил сприяння безпеці (ISAF) в Афганістані, а згодом до 2021 р. у подальшій місії «Рішуча підтримка» (RSM) для різносторонньої допомоги афганським силам. Країни брали участь також у Місії НАТО в Іраку (NMI) та у Силах реагування НАТО (NRF). Окрім того, Швеція у 2011 р.

³¹ Elgin K. K., Lanoszka A. Sweden, Finland, and the Meaning of Alliance Membership. *Texas National Security Review. The Scholar. Volume 6, Issue 2.* 2023. P. 40-48.

долучилася до військової операції НАТО «Юніфайд протектор» в Лівії³². Також у 2016 р. Фінляндія і Швеція підписали меморандуми про підтримку приймаючої країни для надання на території країн матеріально-технічної та практичної підтримки силам НАТО у разі проведення ними військових операцій та навчань³³. Важливо наголосити, що у залученні до миротворчих операцій та місій НАТО ці північноєвропейські країни вбачали можливість зміцнення архітектури європейської безпеки та здобуття цінного досвіду для протидії потенційним безпековим викликам сучасності.

Окрім підтримки операцій та місій під проводом Альянсу, ще одним ключовим напрямком співпраці країн з НАТО була побудова можливостей і сумісності. Країни брали участь у Процесі планування та огляду сил ПЗМ (PARP) і Концепції оперативних можливостей з метою розвитку військового потенціалу та покращення оперативної сумісності з силами НАТО. До того ж, країни брали участь в низці навчань в рамках ПЗМ, зокрема в навчаннях Кіберкоаліції НАТО. З 2014 р. Фінляндія та Швеція є учасницями Платформи взаємодії в рамках Ініціативи партнерської взаємодії (PII). Беруть участь країни і в ініціативі зі стратегічних повітряних перевезень - Strategic Airlift Capability (SAC). За офіційного визнання та підтримки НАТО Міжнародний центр Збройних Сил Швеції (SWEDINT) проводить навчання з надання гуманітарної допомоги, здійснення операцій з підтримки миру та забезпечення цивільної готовності³⁴, а Міжнародний центр Сил Оборони Фінляндії (FINCENT) слугує майданчиком для навчання з управління військовими кризами для персоналу таких міжнародних організацій, як-от НАТО, ООН і ЄС³⁵.

У рамках розширення співпраці, Фінляндія та Швеція співпрацюють з Комітетом НАТО з питань стійкості для посилення захисту критичної

³² Relations with Sweden. North Atlantic Treaty Organization. April 12, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52535.htm (date of access: 23.08.2023).

³³ History of Sweden and NATO. Government Offices of Sweden. April 5, 2023. URL: <https://www.government.se/government-policy/sweden-and-nato/history-of-sweden-and-nato/> (date of access: 22.08.2023).

³⁴ Ibidem.

³⁵ Relations with Finland. North Atlantic Treaty Organization. April 5, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm (date of access: 23.08.2023).

інфраструктури, надання взаємної підтримки у подоланні наслідків катастроф та гарантування безпеки постачань. Країни є активними учасницями Програми «Наука заради миру і безпеки» (SPS), зокрема залучені до сприяння боротьбі з тероризмом, екологічній безпеці, кіберзахисту та розвитку передових технологій. Також країни підтримують проекти Цільового фонду НАТО³⁶ для надання підтримки у сфері військових навчань та цивільної допомоги країнам-партнерам.

Фінляндія та Швеція регулярно беруть участь і у навчаннях НАТО, зокрема у щорічних спільних військово-морських навчаннях в Балтійському морі «Baltic Operations (BALTOPS)», широкомасштабних військових навчаннях «Trident Juncture», щорічних навчаннях з кіберзахисту «Locked Shields». Проведення спільних навчань з Фінляндією та Швецією є підтвердженням підтримки Альянсом цінного внеску країн в розбудову безпекового середовища в Північній Європі та проявом солідарності в намірі здобуття країнами військового досвіду для протидії потенційним безпековим викликам.

Вагомою віхою у відносинах Фінляндії та Швеції з Альянсом є отримання у 2014 р. статусу партнерів НАТО з розширеними можливостями (EOP), що стало додатковим інструментом для політичного діалогу щодо питань політики безпеки, практичної співпраці з союзниками та просування країнами цілей своєї зовнішньої політики та політики безпеки й оборони³⁷. Надання статусу є свідченням того, що Альянс глибоко цінує великий внесок Фінляндії та Швеції в операції й місії НАТО та розвиток інших сфер співпраці.

Тісна практична співпраця Фінляндії та Швеції з НАТО була доповнена активним залученням країн до політичного діалогу, оперативних спільних консультацій та планування. З 2010-х рр. країни все частіше отримували запрошення на саміти НАТО. Зокрема, у рамках Варшавського саміту 2016 р. прем'єр-міністра Швеції Стефана Левена та Президента Фінляндії Саулі Нініньєсто запросили долучитися до зустрічі глав країн-членкинь НАТО для

³⁶ Ibidem.

³⁷ History of cooperation between Finland and NATO. Ministry for Foreign Affairs of Finland. URL: <https://um.fi/north-atlantic-treaty-organisation> (date of access: 22.08.2023).

обговорення безпеки регіону Балтійського моря. Ця подія стала знаковою віхою у відносинах двох північноєвропейських країн з НАТО, адже вперше Фінляндія та Швеція взяли участь у зустрічі на такому рівні і в такому форматі. Запрошення від НАТО слугує підтвердженням важливості Фінляндії та Швеції як партнерок НАТО та гарантів безпеки в регіоні Балтійського моря. У спільному Комюніке Варшавського саміту наголошено на тому, що Альянс глибоко цінує взаємовигідні партнерські відносини з Фінляндією та Швецією та прагне подальшого зміцнення співпраці для своєчасного та ефективного реагування на спільні виклики³⁸. Країни взяли участь і в Брюссельському саміті 2018 р. В Декларації саміту зазначено таку ж позицію НАТО про намір посилення співпраці з Фінляндією та Швецією шляхом політичних консультацій та спільних навчань³⁹. У 2021 р. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг та послы Північноатлантичної ради за запрошенням Фінляндії та Швеції відвідали країни⁴⁰, що стало ще одним жестом для підтвердження важливості партнерських відносин з північноєвропейськими країнами у питаннях безпеки в регіонах Північної Європи та Балтійського моря.

Окрім налагодження військово-політичної кооперації з НАТО, Фінляндія та Швеція прагнули налагодити і регіональну співпрацю в сфері безпеки і оборони з країнами-членкинями Альянсу, зокрема, вступили до оборонних об'єднань NORDSAMFN, NORDCAPS, NORDAC та NORDSUP. 4 листопада 2009 р. з трьох останніх структур утворили більш потужне регіональне оборонне об'єднання NORDEFSCO (Nordic Defence Cooperation – Північноєвропейське оборонне співробітництво), членкинями якого також стали Данія, Ісландія та Норвегія. Метою об'єднання визначали зміцнення національної оборони країн-членкинь, налагодження спільної взаємодії в усіх

³⁸ Warsaw Summit Communiqué. North Atlantic Treaty Organization. July 1, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (date of access: 23.08.2023).

³⁹ Brussels Summit Declaration. NATO Public Diplomacy Division. July 11, 2018. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180713_180711-summit-declaration-eng.pdf (date of access: 23.08.2023).

⁴⁰ Secretary General: NATO, Finland and Sweden share the same security interests. North Atlantic Treaty Organization. October 25, 2021. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_188061.htm?selectedLocale=en (date of access: 24.08.2023).

вимірах оборонної співпраці, підвищення боєздатності Збройних сил, розвиток оперативної сумісності та сприяння розбудові військового потенціалу для підтримки міжнародного миру й безпеки⁴¹. Приєднання до подібних оборонних регіональних структур було свідченням намірів Фінляндії та Швеції сприяти безпеці Північної Європи та посилювати власну обороноздатність за сприяння кооперації з країнами-членками євроатлантичної спільноти.

Впродовж останніх декількох років Фінляндія та Швеція проявляли все більше невідомого інтересу до інтеграції в євроатлантичну спільноту і підтверджували це в урядових звітах та заявах. Зокрема, в Урядовому звіті про зовнішню політику та політику безпеки Фінляндії 2020 р. одним з ключових пріоритетів для зміцнення безпеки країни виділяють розвиток співробітництва з НАТО, яке згадано аж 38 разів. У звіті зазначено, що Альянс є ключовим гравцем у просуванні трансатлантичної та європейської безпеки і розвиток партнерських відносин з Альянсом відбувається з врахуванням інтересів Фінляндії. Країна розглядає партнерство з НАТО як можливість зміцнення свого національного оборонного потенціалу та збільшення впливу на безпекове середовище в Балтійському морі. Фінляндія прагне зміцнити політичний діалог з Альянсом для підвищення передбачуваності та стабільності в Північній Європі. Однак у звіті наголошено, що «збереження національного простору для маневру та свободи вибору також є невід'ємними частинами зовнішньої політики, політики безпеки та оборони Фінляндії»⁴². Країна акцентує увагу на можливості вступу до Альянсу. Фінляндія визначає сумісність як інструмент нівелювання практичних перешкод на шляху до потенційного членства в НАТО. Водночас у Заяві про державну політику Швеції на парламентських дебатах з питань закордонних справ 2020 р. про Північноатлантичний альянс згадано лише один раз. Зазначено, що зовнішня політика та політика безпеки Швеції базується, зокрема, на партнерстві з НАТО. Уряд Швеції наголошує, що

⁴¹ About NORDEFECO. Nordic Defence Cooperation. URL: <https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco> (date of access: 18.08.2023).

⁴² Government Report on Finnish Foreign and Security Policy. Finnish Government. Helsinki. October 29, 2020. 50 p. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162515/VN_2020_32.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of access: 23.08.2023).

міцність трансатлантичного зв'язку безпосередньо впливає на безпекову ситуацію в Європі⁴³. Відмінність у кількості згадок про НАТО слугує символом різної пріоритетності трансатлантичного партнерства у зовнішній політиці та політиці безпеки Фінляндії та Швеції. Історично Фінляндія мала більше внутрішніх та зовнішніх безпекових викликів, тому її зацікавленість у різносторонній співпраці з Альянсом з метою посилення власного оборонного потенціалу є сильнішою, ніж зацікавленість Швеції.

Попри те, що і Фінляндія, і Швеція впродовж багатьох десятиліть намагалися дотримуватися політики нейтралітету у відносинах з Заходом та Сходом, все ж з огляду на низку причин вони були прихильними саме до західного світу. Перш за все, обидві країни поділяли базові демократичні цінності з членами європейської та євроатлантичної спільнот. Серед спільних цінностей варто виокремити стійку відданість демократії, захист прав людини та людської гідності, гендерну рівність. Демократичний державний устрій Фінляндії та Швеції та здобуття країнами в 1995 р. повноправного членства в Європейському Союзі є прямими свідченнями прагнення країн долучитися до європейської демократичної системи. Мотивацією зближення з Альянсом був і намір здобути корисний військовий досвід у операціях та місіях НАТО, обмінюватися розвідданими та розвинути оперативну сумісність для ефективної спільної відповіді на безпекові виклики в регіоні Північного та Балтійського морів, насамперед на загрози з боку Російської Федерації. Країни прагнули перейняти передові технології Заходу в сфері оборони для посилення власної обороноздатності. Фінляндія, яка впродовж десятків років була під експансією СРСР, прагнула нарешті вийти з радянської зони впливи. Окрім того, Фінляндія та Швеція, оточені на півночі, сході та півдні країнами-членками НАТО, відчували негласну приналежність до західного світу. Нордичні країни Данія, Норвегія та Ісландія стали членками НАТО ще у 1949 р. і якісна

⁴³ Statement of Government Policy. Minister for Foreign Affairs Ann Linde. Government of Sweden. February 12, 2020. URL: https://www.government.se/contentassets/da99c52da97e4c328feca4840630d87f/utrikesdeklarationen2020_eng.pdf (date of access: 23.08.2023).

трансформація їх оборонних потенціалів та все більша залученість в процесі покращення безпекового середовища Північної Європи слугували для Фінляндії та Швеції своєрідним прикладом для наслідування.

Незважаючи на те, що Фінляндія та Швеція не прагнули стати повноцінними членками Північноатлантичного альянсу, все ж з 1990-х рр. країни активно інтегрувалися у євроатлантичну спільноту. Зокрема, країни розвивали оперативну сумісність з НАТО, брали участь в низці операцій та місій під приводом Альянсу, долучалися до оперативних спільних консультацій і планування та відвідували саміти НАТО. У результаті тісної співпраці країнам вдалося адаптуватися до військових стандартів НАТО та якісно розвинути оперативну сумісність.

Для Фінляндії та Швеції євроатлантична інтеграція є, перш за все, можливістю та інструментом реалізації власних національних інтересів та цілей в сфері безпеки та оборони. Саме шляхом різнопланового співробітництва з країнами-членками НАТО Фінляндія та Швеція здобули практичний досвід у галузі оборонної політики, забезпечення демократичного контролю над Збройними силами, планування дій у разі кризових та надзвичайних ситуацій. Посилення військового потенціалу країн та здобуття нових якісних знань і навичок з врегулювання криз, забезпечення спільної швидкої відповіді на потенційні гібридні загрози позитивно впливають на безпеку в усьому євроатлантичному регіоні та за його межами.

Таку радикальну зміну векторів зовнішньополітичної діяльності Фінляндії та Швеції у кінці ХХ - початку ХХІ ст. можна йменувати переходом від політики ізоляціоністського нейтралітету та військової позаблоковості до союзницької солідарності.

Отож, для Швеції політика озброєного нейтралітету була частиною її національної ідентичності, спосіб безпечної реалізації національних інтересів, гарант захисту територіальної цілісності та суверенітету. Водночас для Фінляндії провадження політики нейтралітету та військової позаблоковості було не частиною фінської ідентичності, а вимушеною мірою, інструментом

захисту від потенційної збройної агресії СРСР та незагрозливого балансування між Заходом та Сходом. Завдяки політиці нейтралітету обом країнам вдалося ефективно продукувати власні зовнішньополітичні інтереси, проте стрімка зміна міжнародного порядку та безпекового середовища в Північній Європі потребували зміни усталених принципів реалізації Фінляндією та Швецією політики безпеки та оборони. Країни відчули потребу в посиленні власного оборонного потенціалу та більшого залучення до регулювання безпекової ситуації в Північній Європі. Саме євроатлантична інтеграція для обох країн стала важливим засобом реалізації їхніх зовнішньополітичних інтересів. Тісне співробітництво з євроатлантичною спільнотою стало одним з ключових пріоритетів зовнішньої політики Фінляндії та Швеції, що пояснює активну участь країн в налагодженні військової співпраці з НАТО, політичного діалогу та різносторонньої кооперації на низці інших рівнів.

2.2. Внутрішні протиріччя в Фінляндії та Швеції щодо інтеграції в НАТО

Перехід від політики нейтралітету і військової позаблоковості Фінляндії та Швеції до військово-політичного партнерства з Північноатлантичним альянсом зіштовхнувся з неоднозначним сприйняттям громадськістю цих країн зміни усталеної політики безпеки і оборони. З моменту здобуття незалежності та у час безпекових викликів ХХ ст. фіни та шведи вважали ізоляціоністський нейтралітет найвигіднішим та найбезпечнішим принципом реалізації зовнішньої політики. Уникнення залучення Фінляндії та Швеції в геополітичні протистояння між глобальними та регіональними гравцями стало найкращим підтвердженням ефективності політики нейтралітету. Населення обох країн категорично виступало проти приєднання до будь-якого міжнародного військового об'єднання, зокрема і до Північноатлантичного альянсу. Впродовж останніх 30 років громадяни Фінляндії та Швеції стабільно підтримували неприєднання до НАТО, незважаючи на те, що країни активно налагоджували військово-політичне співробітництво з Альянсом.

Поступове та делікатне зближення Фінляндії та Швеції з Заходом як нова віха в зовнішній політиці держав знаменувало відхід від традиції нейтралітету та військової позаблоковості. Країни активно налагоджували військово-політичну співпрацю з євроатлантичною спільнотою без офіційного приєднання до Альянсу та юридичних зобов'язань щодо принципу колективної оборони, закріпленого у Статті 5 Північноатлантичного договору. Причиною цьому слугує, зокрема, небажання фінів та шведів долучатися до гарантування безпеки й військових дій за межами національних кордонів цих північноєвропейських країн, навіть незважаючи на усі переваги перебування під «безпековою парасолькою» НАТО. Фінська та шведська громадськість були переконані, що таке тісне зближення з західною спільнотою без здобуття повноправного членства матиме лише позитивні наслідки для безпекового середовища двох країн та Європи загалом, адже стане стримувальним фактором від будь-який агресивних дій з боку Росії та водночас не вимагатиме участь збройних сил Фінляндії та Швеції для захисту союзників.

З 1990-х рр. опитування громадськості Фінляндії та Швеції щодо повноправного членства цих країн в НАТО засвідчували, що більшість голосувала проти вступу в Альянс. Одним з підтверджень може слугувати проведене у 2017 р. національною телерадіомовною компанією Фінляндії Yleisradio опитування фінів щодо підтримки членства Фінляндії в Альянсі. Більше половини респондентів, 53%, були проти вступу країни до Альянсу і лише 1/5 респондентів, 19%, підтримали членство. Окрім того, 50% опитаних громадян були переконані, що Фінляндія повинна залишатися поза НАТО навіть у разі приєднання Швеції⁴⁴. Згідно з дослідженням позиції шведів щодо членства у Північноатлантичному альянсі, проведеному шведською корпорацією Novus Group International AB, у 2017 р. лише 32% респондентів підтримали повноправне членство країни в НАТО, а натомість 43% виступали проти приєднання країни до Альянсу. У рамках цього дослідження провели

⁴⁴ Yle poll: Only a fifth of Finns back NATO membership. *Yleisradio*. December 13, 2017. URL: <https://yle.fi/a/3-9974703> (date of access: 06.09.2023).

опитування і щодо ставлення шведів до Російської Федерації та Сполучених Штатів Америки. У 2019 р. 38% респондентів заявили, що бояться Росію як велику державу, а 55% не відчували страху перед її зовнішньополітичною діяльністю. Водночас шокуючим фактом є те, що 31% опитаних боялися США як наддержаву⁴⁵. Майже на одному рівні шведи побоювалися і РФ, і США, що пояснює таку велику опозицію членства в НАТО і відповідно розширенню західного впливу на північноєвропейські країни. Все ж таки страх агресії Росії не переважив страх відходу від політики нейтралітету і військової позаблоковості та впливу НАТО на автономність у прийнятті зовнішньополітичних рішень Фінляндією й Швецією.

Навіть після окупації Луганської та Донецької областей України та анексії Автономної Республіки Крим Російською Федерацією у 2014 р. Фінляндія та Швеція не сприйняли збройну агресію як потенційну безпекову загрозу для їх національних кордонів, недооцінивши російський військовий потенціал. Війна на сході України та анексія Кримського півострова не стала для фінів й шведів причиною побоювання аналогічного сценарію в їхніх країнах та не змінила їхнього негативного ставлення до членства в НАТО.

Показовим для розуміння причин такої потужної опозиції серед громадськості Фінляндії та Швеції є протести у двох країнах проти вступу в Північноатлантичний альянс. В травні 2022 р. у Гельсінках перед фінським парламентом, Едускунта, відбувся протест за участі майже 500 осіб, які скандували заклики з засудженням збройної агресії РФ в Україні та перевагами незалежної зовнішньої політики Фінляндії, що спрямована на підтримку миру та безпеки. Протестувальники закликали до продовження традиційної політики нейтралітету і неприєднання, а також до протидії західному імперіалізму⁴⁶. В травні того ж року в Швеції також відбувалися протести щодо негативних наслідків вступу країни в НАТО. Протестувальники засуджували втрату

⁴⁵ Novus rapport: Synen Nato. *Novus Group International AB*. April 20, 2022. URL: <https://novus.se/wp-content/uploads/2022/04/rapporbnovusnato20220420-1.pdf> (date of access: 20.09.2023).

⁴⁶ Bailey K. "No to NATO, Yes to Peace!" – Finnish Protesters March Against Western Imperialism and Putin's war in Ukraine. *LeftEast*. May 20, 2022. URL: <https://lefteast.org/no-to-nato-yes-to-peace-finnish-protesters-march-against-western-imperialism-and-putins-war-in-ukraine/> (date of access: 21.09.2023).

військового нейтралітету, адже, на їхню думку, він є невід'ємною частиною шведської ідентичності та відхід від нейтралітету лише спричинить ще більше насильства у світі. Вони стверджували, що намагаються зберегти мир в країні, а натомість НАТО створює нові війни та не сприяє миру в Європі й за її межами. Рішення здобути членство в Північноатлантичному альянсі вони вважають поспішним та спричиненим страхом потенційної агресії з боку РФ⁴⁷. Хвиля протестів проти членства в НАТО охопила не лише Фінляндію та Швецію, а й низку інших європейських країн – Норвегію, Чехію, Італію, Грецію. Серед менш очевидних причин опозиції членства Фінляндії та Швеції в НАТО є побоювання населення щодо розміщення ядерної зброї та постійних військових баз НАТО, а також проведення військових навчань на території країн, що потенційно може зашкодити самотньому навколишньому середовищу та негативно вплинути на традиційні промисли в північних регіонах країн.

Варто наголосити, що і політикум мав кардинально різні позиції щодо приєднання Фінляндії та Швеції до Альянсу. Зокрема, дві основні правлячі партії Фінляндії, Соціал-демократична партія та Фінляндський центр, мали різні погляди щодо членства. Соціал-демократи виступали проти вступу в Альянс, а натомість переконували про доцільність збереження партнерських відносин з євроатлантичною спільнотою в рамках «Партнерства заради миру». Водночас центристи та правочентристи мали протилежну позицію, закликаючи до повноправного членства в НАТО⁴⁸. Однак найбільш гостро проти членства виступали представники головної радикальної лівої партії Фінляндії «Лівий союз», які закликали до збереження нейтралітету і військової позаблоковості та переконували у відсутності позитивного впливу членства на безпеку Фінляндії. Причиною такої великої антипідтримки членства Фінляндії в НАТО стало побоювання вразливого становища країни під час процесу подання заявки на

⁴⁷ Shankar P. Why some young Swedes are uneasy about joining NATO. *Deutsche Welle*. May 18, 2022. URL: <https://www.dw.com/en/why-some-young-swedes-remain-uneasy-about-joining-nato/a-61826790> (date of access: 21.09.2023).

⁴⁸ Finland is hurtling towards NATO membership. *The Economist*. April 16, 2022. URL: <https://www.economist.com/europe/finland-is-hurling-towards-nato-membership/21808705> (date of access: 06.09.2023).

вступ, яка могла б спровокувати агресивну відповідь РФ. В Швеції дебати щодо членства були не такими палкими, де основна правляча партія, Соціал-демократична партія, виступала проти членства в Альянсі. Корінь такої позиції полягає в усталеній соціал-демократичній ідеї мирної діяльності, спрямованій на боротьбу за припинення мілітаризації. Соціал-демократи займали позицію тотальної непідтримки членства, адже боялися втратити довіру виборців у разі різкої зміни політики безпеки та оборони. Водночас Ліва партія також критично ставилася до переваг членства в НАТО, наголошуючи на необхідності проведення національного референдуму для остаточного прийняття рішення щодо вступу. Не викликає здивувань той факт, що найменша підтримка членства Фінляндії та Швеції в НАТО саме серед виборців лівих партій.

Вищі посадові особи Фінляндії й Швеції теж не вважали членство в НАТО інструментом швидкого й якісного посилення національної безпеки країн та європейського безпекового середовища. У січні 2022 р. тодішня прем'єр-міністерка Фінляндії та голова Соціал-демократичної партії Санна Марін заявила, що є дуже малоімовірним подання країною заявки на членство в НАТО під час її поточного терміну перебування на посаді. Також вона наголосила на тому, що країна і надалі буде займати свою тверду попередню позицію щодо самостійного ухвалення рішення про членство, а також підкреслила, що жоден міжнародний гравець не зможе вплинути на це рішення. Прем'єр-міністерка вдало підмітила те, що дискусії щодо розширення НАТО будуть посилюватися впродовж найближчих років⁴⁹. Водночас тогочасна прем'єр-міністерка Швеції Магдалена Андерссон у березні 2022 р. на зустрічі з лідерами опозиційних партій заявила, що «якби Швеція вирішила надіслати заявку на вступ до НАТО в нинішній ситуації, це б ще більше дестабілізувало цю територію Європи та посилювало б напругу». Також вона наголосила на тому, що найкращим рішенням для безпеки Швеції та всього європейського регіону є

⁴⁹ Lehto E., Kauranen A. Finland's PM says NATO membership is "very unlikely" in her current term. *Reuters*. January 20, 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/finlands-pm-says-nato-membership-is-very-unlikely-her-watch-2022-01-19/> (date of access: 30.08.2023).

дотримання урядом довгострокової, послідовної та передбачуваної політики⁵⁰. Фінська та шведська верхівка влади, як і громадськість, не були прихильними до ідеї зміни усталених зовнішньополітичних курсів країн та активізації євроатлантичної інтеграції з огляду на страх агресивної відповіді РФ й загострення нестабільної безпекової ситуації в Європі.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну сколихнуло усе безпекове середовище Європи та розпалило спільне відчуття незахищеності серед громадян європейських країн, насамперед тих, які відчувають тягар географічної близькості до Росії. Сильна емоційна реакція громадськості на збройну агресію Росії на теренах України похитнула раніше усталені погляди на членство Фінляндії та Швеції в НАТО. Тепер збройна агресія та активізація низки гібридних загроз стали реальним безпековим викликом для обох північноєвропейських країн. Війна Росії проти України, яка не є членкинею НАТО та інших потужних військових об'єднань, стала негативним прикладом для цих країн, засвідчивши нездатність держави самостійно протидіяти агресору з набагато сильнішим військовим та економічним потенціалами. Впродовж декількох десятиліть фіни та шведи не могли досягти національного консенсусу щодо доцільності повноправного членства в Північноатлантичному альянсі. Лише побачивши справжні можливості російської військової машини та відчувши реальну загрозу зі сторони східного сусіда, фінська та шведська громадськість разюче змінила свої погляди щодо повноправного приєднання Фінляндії та Швеції до євроатлантичної родини.

Наразі громадська підтримка вступу в НАТО значно зросла, змусивши політичні кола переоцінити власні погляди в умовах інтенсифікації загроз національній безпеці країн. Зокрема, фінська партія «Лівий союз», яка була радикально налаштована проти приєднання до євроатлантичної спільноти, у червні 2022 р. оголосила про зміну власної позиції. В новій програмі цілей партії на 2022-2025 рр. зазначено, що членство в Альянсі зменшить безпекові

⁵⁰ Johnson S. Swedish PM rejects opposition calls to consider joining NATO. *Reuters*. March 8, 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/applying-join-nato-would-destabilize-security-situation-swedish-pm-says-2022-03-08/> (date of access: 06.09.2023).

загрози для країни. Деякі члени партії навіть прийняли рішення припинити членство, адже хотіли б бачити більшу підтримку вступу Фінляндії в Альянс серед однопартійців⁵¹. Наразі лише ультраправі партії та Комуністична партія Фінляндії виступають проти членства, натомість всі інші партії одноголосно підтримують вступ в НАТО. Соціал-демократи Швеції також швидко переосмислили свою позицію десятилітнього опору приєднанню до НАТО. У травні 2022 р. на пресконференції тогочасна прем'єр-міністерка та лідерка соціал-демократів Магдалена Андерссон заявила, що свобода Швеції від альянсів принесла багато користі країни, але не буде ефективною в майбутньому⁵².

У дослідженні під назвою «Позиції фінів щодо зовнішньої політики та політики безпеки, національної безпеки та оборони», проведеним фінським постійним парламентським комітетом - Консультативною Радою з питань оборонної інформації (ABDI), комплексно розглянуто оцінку фінським суспільством євроатлантичної інтеграції країни та вплив військово-політичного партнерства з НАТО на безпеку Фінляндії. Опитування проводили з вересня по жовтень 2022 р. та цільовою аудиторією опитувань були 1033 особи віком від 15 до 79 років. Навесні 2022 р. на запитання: «Як ви ставитеся до того, що Фінляндія подала заявку на членство в НАТО?» 68% респондентів відповідали, що Фінляндія повинна прагнути членства в Альянсі, а 15% були проти вступу. У новому ж опитуванні ABDI восени заявку на вступ країни в НАТО підтримали аж 85%, а 12% респондентів засвідчили своє негативне ставлення до членства в Альянсі (Див. Додаток 2)⁵³. Цікавою тенденцією є те, що позитивне ставлення до членства переважно мають громадяни літнього та середнього віку, водночас

⁵¹ Pietiläinen J. Finnish Shifts and Swedish Steadiness: Lines of Division on the Issue of NATO Membership. *transform! europe*. July 4, 2022. URL: <https://transform-network.net/blog/analysis/finnish-shifts-and-swedish-steadiness-lines-of-division-on-the-issue-of-nato-membership/> (date of access: 22.09.2023).

⁵² Duxbury C. Dramatic U-turns by Social Democrats in Sweden, Finland paved way to NATO. *Politico*. May 15, 2022. URL: <https://www.politico.eu/article/dramatic-u-turns-by-social-democrats-in-sweden-finland-paved-way-to-nato/> (date of access: 22.09.2023).

⁵³ Finns' opinions on foreign and security policy, national defence and security. The Advisory Board for Defence Information. Ministry of Defence of Finland. Helsinki. December, 2022. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164461/PLM_2022_6.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of access: 24.08.2023).

негативне ставлення – молодь та громадяни середнього віку. Загалом 9 з 10 опитаних респондентів підтримують членство Фінляндії в НАТО.

В опитуваннях на тему: «Як ви оцінюєте вплив міжнародних акторів на безпеку Фінляндії?», проведених ABDI у 2021-2022 рр., 31% респондентів восени 2021 р. та 59% навесні 2022 р. вважали, що НАТО позитивно впливає на безпеку країни. Водночас 22% у 2021 р. та 23% у 2022 р. були переконані, що вплив є як і позитивним, так і негативним. Близько 20% опитаних у 2021 р. та 8% у 2022 р. вбачали вплив Альянсу на безпеку країни вкрай негативним (Див. Додатки 3 та 4)⁵⁴.

Шведська корпорація Novus Group International AB, яка проводить дослідження ринку та громадської думки, у квітні 2022 р. опитала 1741 шведів віком від 18 до 79 років для аналізу підтримки шведською громадськістю вступу країни в НАТО. Дослідження показало, що 51% шведів підтримують членство Швеції у військово-політичному альянсі, а 24% виступають проти вступу країни (Див. Додаток 5). Завдяки дослідженню можемо простежити залежність громадської думки від позиції уряду. Шведи дуже чуйно вловлюють усі сигнали уряду і сприйняли візит прем'єр-міністерки Фінляндії Санни Марін до Швеції та спільну пресконференцію з прем'єр-міністеркою Швеції Магдаленою Андерссон у квітні 2022 р. як чітку ознаку єдності й взаємозалежності обох країн у питанні членства в Альянсі. 64% шведів позитивно ставляться до членства Швеції в НАТО у разі вступу Фінляндії, адже вважають це спільною справою обох країн. Саме приєднання Фінляндії до євроатлантичної спільноти є фактором зростання підтримки членства Швеції серед шведської громадськості. У разі оголошення урядом Швеції одноголосної підтримки членства в НАТО, громадська думка, найімовірніше, стала б ще більш прихильною до потенційного приєднання до Альянсу. Показовим є опитування щодо наслідків вступу Швеції в НАТО для її безпеки. Зокрема, 50% опитаних респондентів переконані, що членство в Альянсі підвищить безпеку країни. 19% вважають, що безпекова ситуація залишиться незмінною. Натомість

⁵⁴Ibidem.

16% респондентів стверджують, що вступ в НАТО зменшить рівень безпеки країни (Див. Додаток 5). Ці показники є прямим доказом того, що повномасштабне вторгнення РФ в Україну не спричинило у шведів стримувального ефекту, а навпаки викликало обурення та злість суспільства⁵⁵. Дослідження, проведені ABDI та Novus Group International AB, засвідчили зміну позиції громадськості Фінляндії та Швеції щодо вступу країн в НАТО на тлі потенційних гібридних загроз з боку Російської Федерації, а саме підвищення рівня підтримки вступу з метою гарантування Північноатлантичним альянсом та його державами-членками національної безпеки скандинавських країн. Дослідження також підкреслили взаємозалежність зовнішньополітичної діяльності Швеції від євроатлантичної інтеграції Фінляндії.

Ставлення громадськості Фінляндії та Швеції до повноправного членства цих країн в НАТО прямопропорційно залежить від їхньої позиції щодо лідерства США у світі. Американський інститут дослідження громадської думки «Інститут Геллапа» восени 2022 р. провів опитування фінів та шведів про їхні погляди щодо лідерства США. Результати засвідчили, що схвалення фінами лідерства США у 2022 р. зросло, а саме після висловлення адміністрацією Президента США Джо Байдена рішучої підтримки вступу Фінляндії до НАТО. Зокрема, понад 6 з 10 фінів (62%) схвалюють лідерство США в 2022 р. в порівнянні з 52% у 2021 р. Це є найбільшим показником за останніх 13 років, адже у 2010 р. менше 30% фінського народу схвалювали лідерство Сполучених Штатів Америки і менше 21% громадян з 2017 по 2020 рр. Водночас позиція шведів щодо лідерства США є дещо відмінною. У 2022 р. 40% шведів схвалювали американське лідерство на противагу 52% у 2021 р. Незважаючи на те, що підтримка лідерства США шведами є не такою активною, як підтримка фінами, все ж таки простежуємо суттєве зростання прихильності до лідерської позиції США, адже ще у 2017-2020 рр. менше 13% шведів схвалювали її⁵⁶.

⁵⁵ Novus rapport: Synen Nato. *Novus Group International AB*. April 20, 2022. URL: <https://novus.se/wp-content/uploads/2022/04/rapportnovusnato20220420-1.pdf> (date of access: 20.09.2023).

⁵⁶ Reinhart R. J. Most Finns, Swedes Approve of NATO's Leadership. *Gallup*. September 16, 2022. URL: <https://news.gallup.com/poll/401102/finns-swedes-approve-nato-leadership.aspx> (date of access: 06.09.2023).

Важливим є підмітити, що фіни та шведи, які схвалюють лідерство США, водночас голосують за членство Фінляндії та Швеції в НАТО. Підтримка фінами та шведами американського лідерства знаменує їх повагу до демократичних цінностей західного світу та прихильність до політики стримування держав-агресорів від посягань на безпеку трансатлантичного регіону. Особливо після повномасштабного вторгнення РФ в Україну простежуємо зростання позитивного ставлення до лідерської позиції США та ролі НАТО в забезпеченні стабільності на європейському континенті серед фінської та шведської громадськості.

З огляду на низку досліджень щодо ставлення фінської та шведської громадськості до повноправного членства в НАТО, можемо простежити цікавий феномен – проти вступу в Альянс найбільше виступає саме молодь. У медіасередовищі активно лунали наративи про те, що питання членства Фінляндії та Швеції в НАТО призведе до битви поглядів між молодим та старшим поколінням цих країн. Передбачалося, що молодь активно підтримає вступ в НАТО, адже має сучасні погляди на геополітичне та безпекове середовище цих двох північноєвропейських країн, а також рішучіше налаштовані на якісні зміни в зовнішній політиці та політиці безпеки країн. Натомість старше покоління начебто міцно прив'язане до застарілої політики ізоляціоністського нейтралітету, що була актуальною в умовах двох світових війн та холодної війни. У реальності ж виявилось навпаки – найбільшою є підтримка членства саме людьми віком від 50 до 79 років. На відміну від молодого покоління, ця верства суспільства стала свідками продукування Фінляндією й Швецією політики нейтралітету та військової позаблоковості, яка принесла країнам чимало вигоди та мала величезне схвалення населення. Водночас наразі старше покоління кардинально змінило свою позицію щодо приєднання до військово-політичних союзів, значно підтримуючи вступ країн до НАТО для гарантування національної безпеки. Найбільше ж проти членства виступають саме молоді чоловіки у віці 18-29 років. Дослідження, проведене фінською газетою *Helsingin Sanomat*, зображує прихильника євроатлантичної

інтеграції північноєвропейських країн до НАТО як освіченого чоловіка середнього віку з високою заробітною платнею та правими політико-ідеологічними поглядами. Водночас НАТО-скептиків описують як робітника чи студента віком до 30 років з низькою зарплатнею та лівими поглядами⁵⁷. Молоді люди, на відміну від старшого покоління, не стали свідками Другої світової війни та холодної війни, що і зумовило неусвідомлення ними рушійних наслідків військових дій навіть за межами національних кордонів та неспроможності власної обороноздатності гарантувати безпеку країн у разі збройної агресії. Можемо припускати, що опозиція членства в НАТО серед молодих фінів та шведів спричинена і побоюваннями щодо їх залучення до військово-оборонних дій для захисту своїх батьківщин у разі збройної агресії з боку Російської Федерації, спровокованої відходом Фінляндії та Швеції від політики нейтралітету й військової позаблоковості та розширенням Альянсу.

Відхід від багаторічної політики збройного нейтралітету й військової позаблоковості та посилення євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції перейняли на себе всю суспільну увагу в обох країнах. Фінський та шведський уряди, зокрема, дуже вдало використали привід необхідності здобуття членства в НАТО для відвернення уваги від соціально-політичних проблем в країнах. Серед значущих внутрішніх загроз для країн, які влада певним чином намагається приховати, варто виокремити зростання соціальної нерівності, приватизація освіти та ослаблення системи охорони здоров'я⁵⁸.

Гостру суспільну реакцію серед фінів та шведів викликало незастосування демократичного підходу при ухваленні рішення щодо подання заявки на членство в НАТО. Референдуми є важливим демократичним інструментом для скандинавських країн, який слугує своєрідним консультуванням урядів з громадськістю з метою врахування суспільної думки щодо стратегічно важливих рішень для країн. Наприклад, у Швеції

⁵⁷ Huhtanen J. Nato-kannatus nousi ennätyskelliseen 73 prosenttiin. *Helsingin Sanomat*. May 11, 2022. URL: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008804287.html> (date of access: 19.09.2023).

⁵⁸ Lynch L. Joining the West. *International Journal of Politics, Culture, and Society*. June 16, 2022. URL: <https://www.ips-journal.eu/topics/future-of-social-democracy/joining-the-west-5995/> (date of access: 20.09.2023).

референдуми проводили щодо кожного історичного рішення, а саме членства в ЄС, запровадження євро тощо. Власне це і стало причиною такого шквалу негативних емоцій серед громадян Фінляндії та Швеції. Фінська громадськість була обурена тим, що влада не ініціювала проведення демократичних дебатів щодо вступу країни в Північноатлантичний альянс, а натомість парламент активно агітує за членство без врахування суспільної думки. Шведи обстоювали аналогічну позицію, закликаючи до проведення офіційних дебатів між прихильниками та противниками членства в НАТО, адже таке важливе рішення повинно бути легітимним. Фіни та шведи прагнули, щоб влада почула й зрозуміла їхню позицію щодо членства та врахувала її при прийнятті остаточного рішення, адже важливим є усвідомлене розуміння зобов'язань, переваг та негативних наслідків членства в Альянсі. Уряди країн могли використати дискусії на національному рівні для пояснення громадянам необхідності повноправної інтеграції в євроатлантичну спільноту в умовах геополітичних викликів сучасності та усіх переваг нової віхи в зовнішній політиці та політиці безпеки країн. Ймовірним є відмова урядів у проведенні національних референдумів з метою уникнення втручання РФ у голосування на користь опозиційних сил. Уряди намагалися виправдати себе, заявляючи про те, що проведення референдумів потребує великих ресурсів та багато часу для підготовки. Все ж Фінляндія та Швеція, країни з демократичним устроєм, доручили прийняття історичного рішення своїм парламентам, які шляхом довгих дискусій та голосувань обрали вступ в Північноатлантичний альянс як найбільш раціональний та вигідний інструмент гарантування національної безпеки та суспільно-політичної стабільності цих двох північноєвропейських країн. Обом країнам вдалося дійти національного консенсусу щодо життєво важливого рішення – прийняття курсу на вступ у Північноатлантичний альянс.

Отож, з моменту початку партнерських відносин Фінляндії та Швеції з НАТО у 1994 р. більшість фінів та шведів не підтримували повноцінне членство в Альянсі, аргументуючи перевагами політики нейтралітету та військової позаблоковості, ймовірністю провокування агресивної збройної відповіді з боку

Російської Федерації та негативними наслідками військової активності НАТО на території країн для традиційного способу життя населення. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну різко змінило погляди громадськості й політику обох північноєвропейських акторів щодо членства в НАТО, яке тепер вважають основним гарантом захисту національної безпеки цих країн від потенційних посягань РФ. У 2022 р. суспільна підтримка членства в Альянсі досягла рекордного рівня за останні десятиріччя, що знаменує усвідомлення фінами й шведами усіх ризиків продовження політики військового нейтралітету та критичної важливості вступу в НАТО для нівелювання ймовірних безпекових загроз.

2.3. Вплив зовнішніх факторів на активізацію інтеграційної діяльності Фінляндії та Швеції на шляху до НАТО

Російська Федерація історично є безпековою загрозою для Швеції та Фінляндії. Географічна близькість та агресивна зовнішньополітична діяльність Росії сприяла посиленню країнами обороноздатності для гарантування власної безпеки. До 2022 р. Фінляндія була єдиною країною-членкинею ЄС, що межує з Російською Федерацією і водночас не є членкинею Північноатлантичного альянсу. У 2010-х рр. країна усвідомила, що її безпекове середовище стає нестабільним через активізацію присутності в ньому Росії. Зокрема, на тлі анексії Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та збройного вторгнення російських військ на східні території України у 2014 р. РФ неодноразово направляла військові літаки в повітряний простір Фінляндії, а також підводні судна та гелікоптери для переслідування фінських дослідницьких суден у міжнародних водах. Часті порушення повітряного простору відбувалися і в 2016 р. Міністерство оборони РФ відкинуло усі звинувачення, стверджуючи, що їхні військово-повітряні судна здійснювали польоти суворо дотримуючись міжнародних правил⁵⁹. У відповідь на такі дії

⁵⁹ Finland Accuses Russia of Violating Its Airspace. *VOA News*. October 07, 2016. URL: <https://www.voanews.com/a/finland-accuses-russia-violating-airspace/3540972.html> (date of access: 29.10.2023).

Фінляндія підняла в повітря винищувачі F/A-18 Hornet американського виробництва для перехоплення російських літаків⁶⁰.

Швеція також зазнала низку несанкціонованих актів втручання в свій національний простір. Зокрема, у 2013 р. 2 російські бомбардувальники Ту-22М3 у супроводі 4 винищувачів Су-27 зімітували повітряний напад на Стокгольм і Швеція була змушена заручитися допомогою НАТО для відбиття атаки. У щорічному звіті Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга 2015 р. зазначено, що ці дії Росії були імітацією ядерної атаки на Альянс та його партнерів⁶¹. Ця атака засвідчила неготовність Швеції самостійно гарантувати власну національну безпеку й відповідати на подібні безпекові виклики. У вересні 2014 р. 2 російські штурмовики Су-24 знову порушили національний повітряний простір країни, змусивши Військово-повітряні сили Швеції підняти свої винищувачі. У жовтні того ж року Швеція виявила підводну діяльність Росії, а саме таємні операції російських субмарин, у своїх територіальних водах Балтійського моря⁶². Міністерство оборони РФ заперечили акт несанкціонованого втручання, заявивши про виконання військово-морськими суднами російського флоту своїх завдань згідно з планом⁶³. Неодноразові вторгнення РФ в повітряний та морський простори Фінляндії та Швеції впродовж останніх 20 років свідчать про те, що Росія мала і досі має наміри дестабілізації безпекової ситуації в Північній Європі та регіоні Балтійського моря, а також публічного нехтування безпекою та непорушністю національних кордонів обох країн. Такими діями Росія прагнула «застерегти» Фінляндію та Швецію від тіснішої інтеграції в НАТО.

⁶⁰ Witte G. Finland feeling vulnerable amid Russian provocations. *The Washington Post*. November 23, 2014. URL: https://www.washingtonpost.com/world/europe/finland-feeling-vulnerable-amid-russian-provocations/2014/11/23/defc5a90-69b2-11e4-bafd-6598192a448d_story.html (date of access: 29.10.2023).

⁶¹ The Secretary General's Annual Report. NATO. 2016. 128 p. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160128_SG_AnnualReport_2015_en.pdf (date of access: 29.10.2023).

⁶² Walker P. Sweden searches for suspected Russian submarine off Stockholm. *The Guardian*. October 19, 2014. URL: <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/19/sweden-search-russian-submarine-stockholm> (date of access: 29.10.2023).

⁶³ Allman T. Russia denies submarine incident off Sweden. *BBC*. October 19, 2014. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-29680960> (date of access: 29.10.2023).

Російська Федерація прагнула дестабілізувати внутрішню соціально-політичну ситуацію в Фінляндії та Швеції шляхом здійснення операцій на інформаційному фронті. Ще з часу проголошення незалежності Фінляндія потерпала від пропагандистських кампаній, підтримуваних російською владою. І саме з 2014 р., який знаменується зміною безпекового середовища Європи через агресію РФ в Україні, Росія почала вести інформаційну війну проти Фінляндії в онлайн-просторі. Дезінформаційні операції РФ найбільше стосувалися таких чутливих питань, як імміграція, становище ЄС та доцільності здобуття повноправного членства Фінляндії в НАТО⁶⁴. В 2016 р. міністр закордонних справ Фінляндії Ерккі Туоміоя заявив, що у комп'ютерну мережу МЗС проникли іноземні шпигуни, які обробляли конфіденційну інформацію. Експерти стверджують, що спонсорована Кремлем група російських хакерів Turla мали доступ до даних МЗС Фінляндії впродовж 4 років⁶⁵. РФ активно здійснювала ворожі дії в кіберсфері й проти Швеції. Шведське агентство цивільних непередбачених ситуацій заявило про отримання у 2016 р. близько 200 повідомлень про кібератаки на публічну інфраструктуру, 60 з яких призвели до суттєвих технічних збоїв⁶⁶. Однією з найвідоміших кіберзагроз у всій історії Швеції є російська кібератака 2015 р. шведської системи управління повітряним рухом, що призвела до зупинки польотів у декількох аеропортах країни впродовж 5 днів. Шведський уряд заявив, що Росія здійснила атаку для перевірки можливостей радіоелектронної боротьби Швеції⁶⁷.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року зруйнувало архітектуру європейської безпеки, збудовану після холодної війни. Збройна агресія РФ проти України є грубим порушенням

⁶⁴ Mackintosh E. Finland is winning the war on fake news. What it's learned may be crucial to Western democracy. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/interactive/2019/05/europe/finland-fake-news-intl/> (date of access: 29.10.2023).

⁶⁵ Russian group behind 2013 Foreign Ministry hack. *YLE*. January 13, 2016. URL: <https://yle.fi/a/3-8591548> (date of access: 29.11.2023).

⁶⁶ Sorensen M. S. Sweden Reinstates Conscription, With an Eye on Russia. *The New York Times*. March 2, 2017. URL: <https://www.nytimes.com/2017/03/02/world/europe/sweden-draft-conscription.html> (date of access: 29.10.2023).

⁶⁷ Russon MA. Russia blamed for crashing Swedish air traffic control to test electronic warfare capabilities. *International Business Times*. April 14, 2016. URL: <https://www.ibtimes.co.uk/russia-blamed-bringing-down-swedish-air-traffic-control-test-electronic-warfare-capabilities-1554895> (date of access: 29.10.2023).

міжнародного права, що підриває стабільність й безпеку не лише на європейському континенті, а й у всьому світі. Жорстокі та цинічні дії Росії спричинили страждання українського народу, окупацію земель України, руйнування інфраструктури і культурних пам'яток, масовий потік біженців й вимушену міграцію, а також гуманітарну, продовольчу та енергетичну кризи, що вплинули на добробут та умови життя мільярдів людей. Шляхом залякування та виголошення абсурдних вимог Росія прагне обмежити свободу вибору демократичних і суверенних держав у реалізації власної зовнішньої політики та політики безпеки і оборони. Збройна агресія Росії вкотре засвідчила, що одним з основних інструментів реалізації російської зовнішньої політики є застосування сили, а саме військової сили проти цивільного населення, з метою досягнення власних цілей. Ядерний шантаж РФ, як інструмент запобігання втручання іноземних держав у війну в Україні та подальшого постачання озброєння, став ще одним приводом для рішучої відповіді західних держав з метою стримування потенційної загрози застосування ядерної зброї.

Підло спровокована Росією зміна європейського порядку безпеки стала значним викликом для північноєвропейських та балтійських країн, загрожуючи їх суверенітету, територіальній цілісності та непорушності національних кордонів. Фінляндія та Швеція усвідомили всю вразливість свого поточного становища. З моменту активного налагодження військово-політичного партнерства з НАТО Фінляндія та Швеція мали більшу довіру до власної обороноздатності. Ще з 1990-х рр. Фінляндія та Швеція нарощували оперативну сумісність з НАТО, що знаменує поступовий шлях до впровадження стандартів Альянсу. Але цього було недостатньо для захисту країн у час активізації гібридних загроз з боку РФ. З огляду на фундаментальну зміну безпекового середовища у Північній та Східній Європі через збройне вторгнення РФ в Україну Фінляндія та Швеція відчували гостру необхідність негайного посилення військово-оборонних можливостей. Побоюючись повторення історичної несправедливості, а саме окупаційного контролю Росії

над суспільно-політичними та зовнішньополітичними процесами Фінляндії, країна остаточно вирішила стати повноправною частиною євроатлантичної спільноти. З огляду на відмінність історичного досвіду Швеція була менше зацікавлена в швидкій та тотальній інтеграції в Альянс, однак прецедент російської збройної агресії на теренах України все ж таки був суттєвим стимулом цього процесу.

Сміливо можемо ствердити, що повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну стало каталізатором для активізації інтеграційної діяльності Фінляндії та Швеції на шляху до НАТО. Саме збройна агресія Росії змусила Фінляндію та Швецію переоцінити традиційну політику збройного нейтралітету та військової позаблоковості. Ці дві північноєвропейські країни історично потерпали від нищівних загарбницьких дій російської влади, тому усвідомлюють всю важливість перемоги над тотальним злом – Російською Федерацією, яка є загрозою для усієї світової спільноти. Саме гіркий історичний досвід сприяв розумінню цими країнами складного шляху боротьби України за незалежність та суверенітет від експансіонізму Росії. Фіни вбачають аналогію між нинішньою боротьбою України з Росією за незалежність і боротьбою Фінляндії з Радянським Союзом під час «Зимової війни» у 1939 р. Слідкуючи за подіями в Україні, фіни наче заново переживають болючу сторінку своєї історії.

Через зміну безпекового ландшафту Європи та активізацію безпекових викликів з боку Російської Федерації Фінляндія та Швеція прийняли рішення постукати в двері НАТО. Фінський та шведський уряди після палких громадських та парламентських дискусій в країнах погодилися, що членство в НАТО є найкращим шляхом для захисту національної безпеки. У Звіті про приєднання Фінляндії до Організації Північноатлантичного договору, опублікованим 15 травня 2022 р. фінським урядом, заявлено, що після вторгнення РФ в Україну безпекове середовище Фінляндії зазнало фундаментальних змін, що змусило країну прийняти рішення приєднатися до

колективної оборони НАТО⁶⁸. У звіті міністерства зовнішніх справ Швеції про погіршення середовища безпеки та наслідки для країни від 13 травня 2022 р. зазначено, що вторгнення Росії в Україну засвідчило разючу відмінність між країнами-членками НАТО, що мають гарантії колективної безпеки, та країнами поза сферою дії «безпекової парасольки» Альянсу. Наголошено на тому, що Швеція усвідомила усю важливість членства в НАТО, оскільки РФ показала свою готовність здійснити повномасштабне збройне вторгнення в сусідню країну⁶⁹.

Вже 18 травня обидві країни одночасно подали офіційні заявки на членство в НАТО. На зустрічі з послами Фінляндії та Швеції, акредитованих при НАТО, Генеральний секретар Єнс Столтенберг заявив, що подання обома північноєвропейськими країнами заявок на вступ є історичним кроком, що посилить спільну безпеку в такий критичний для євроатлантичної безпеки час⁷⁰. На Мадридському саміті НАТО, що проходив з 29 по 30 червня 2022 р., держави-членкині Альянсу засвідчили свою відданість політиці «відкритих дверей» і оголосили про рішення запросити Фінляндію та Швецію приєднатися до Північноатлантичного альянсу. Лідери глав держав і урядів зазначили, що підпишуть протоколи про приєднання, а також підкреслили позитивний вплив вступу Фінляндії та Швеції на безпеку цих країн та на зміцнення потуги НАТО. Важливо підмітити, що на саміті було зазначено про важливість для НАТО гарантування безпеки обох північноєвропейських країн не лише після здобуття членства, а й під цього процесу⁷¹.

Фінляндія та Швеція завершили передвступні переговори 4 липня і наступного дня держави-членкині Альянсу підписали Протокол про приєднання

⁶⁸ Report on Finland's Accession to the North Atlantic Treaty Organization. Finnish Government. Helsinki, Finland. May 15, 2022. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164093/Gov_rep_EN.pdf?sequence=4&isAllowed=y (date of access: 30.10.2023).

⁶⁹ Deterioration of the security environment – implications for Sweden. Ministry for Foreign Affairs of Sweden. 2022. 51 p. URL: <https://www.government.se/contentassets/05ffb51ba6404a459d7ee45c98e87a83/deterioration-of-the-security-environment---implications-for-sweden-ds-20228/> (date of access: 30.10.2023).

⁷⁰ Remarks by NATO Secretary General Jens Stoltenberg with Klaus Korhonen (ambassador of Finland accredited to NATO) and Axel Wernhoff (ambassador of Sweden accredited to NATO). North Atlantic Treaty Organization. May 18, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_195472.htm (date of access: 30.10.2023).

⁷¹ Madrid Summit Declaration. North Atlantic Treaty Organization. July 22, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm (date of access: 30.10.2023).

обох країн до НАТО, надавши їм статус запрошених країн. Процес ратифікації заявки на членство Фінляндії та Швеції став найшвидшим у сучасній історії Альянсу. У листопаді 2022 р. лише Туреччина та Угорщина з усіх держав-членкинь НАТО не ратифікували протоколи про вступ Фінляндії та Швеції. 22 березня уряд Швеції схвалив приєднання країни до Північноатлантичного договору, а 7 березня ухвалив законопроект про членство Швеції в Альянсі⁷². 23 березня 2023 року Президент Фінляндії Саулі Нііністьо ухвалив рішення про приєднання країни до Північноатлантичного договору⁷³. Згодом, 30 березня 2023 р., усі держави-членкині Альянсу ратифікували Протокол про приєднання Фінляндії. Згодом міністр закордонних справ Фінляндії Пекка Гаавісто передав документи про приєднання державному секретарю США Ентоні Блінкену і вже 4 квітня 2023 р. Фінляндія офіційно стала повноправною членкинею Організації Північноатлантичного договору⁷⁴. Вступ Швеції в НАТО досі блокують Туреччина і Угорщина.

Здобувши членство в НАТО, Фінляндія стала частиною колективної оборони Альянсу та отримала гарантії безпеки згідно зі Статтею 5 Північноатлантичного договору. Як членкиня НАТО, країна повинна мати здатність розгорнути війська Сил оборони для допомоги державам-членкиням Альянсу та приймати їх війська на своїй території. Також Фінляндія бере участь в Процесі оборонного планування НАТО, що передбачає колективний та індивідуальний розвиток військового потенціалу для захисту від збройного нападу. Окрім того, країна залучена до деяких завдань колективної оборони НАТО, зокрема в спостереженні за повітряним простором та військовій присутності на Східному фланзі Альянсу. Фінляндія є активною учасницею військових навчань НАТО та посилює співпрацю в сфері ситуаційної

⁷² Sweden's path to NATO membership. Government Offices of Sweden. April 5, 2023. URL: <https://www.government.se/government-policy/sweden-and-nato/swedens-road-to-nato/> (date of access: 30.10.2023).

⁷³ President of the Republic decides on Finland's accession to Nato. Finnish Government. March 23, 2023. URL: <https://valtioneuvosto.fi/en/-/president-of-the-republic-decides-on-finland-s-accession-to-nato> (date of access: 30.10.2023).

⁷⁴ Finland's NATO accession process. Finnish Government. April 4, 2023. URL: <https://valtioneuvosto.fi/en/finland-and-nato/accession-process> (date of access: 30.10.2023).

обізнаності про повітряний та морський простори⁷⁵. Допоки всі країни-членкині Північноатлантичного альянсу не ратифікують заявку на членство, Швеція має статус запрошеної країни та поступово інтегрується в структури Альянсу. Цей статус надає їй право брати участь в усіх аспектах діяльності Альянсу, окрім питань, що пов'язані з ядерною зброєю в рамках Групи ядерного планування НАТО. Як запрошена країна, права голосу в Альянсі Швеція не має⁷⁶.

Вагомою подією у відносинах Фінляндії та Швеції з НАТО після подання ними заявки на вступ стало надання країнам тимчасових гарантій безпеки групою союзників Альянсу. Побоюючись різноманітних провокацій та спроб гібридної агресії Росії під час вступного процесу Фінляндії та Швеції до НАТО, західні союзники надали обом країнам гарантії безпеки допоки у силу не вступить принцип колективної оборони згідно з Статтею 5 Північноатлантичного договору. Двосторонні безпекові угоди з Фінляндією та Швецією підписали, зокрема, США, Велика Британія, Німеччина, Франція, група скандинавських країн - Норвегія, Данія, Ісландія⁷⁷, зобов'язуючись надати обом північноєвропейським країнами різносторонню допомогу в разі агресії з боку РФ. Активізацію зусиль західних партнерів щодо нівелювання зовнішньополітичної та безпекової вразливості Фінляндії та Швеції спричинили, зокрема, погрози президента Росії Володимира Путіна у відповідь на вступ Фінляндії та Швеції, а саме вжити «військово-технічні» та інші заходи для ліквідації загроз національній безпеці РФ. Загрозами безпеці Росія вважає розміщення на території Фінляндії та Швеції військової інфраструктури та військових контингентів НАТО⁷⁸.

⁷⁵ Finland's membership in NATO. Ministry of Defence of Finland. URL: https://www.defmin.fi/en/areas_of_expertise/finland_s_membership_in_nato#b5c0c36d (date of access: 31.10.2023).

⁷⁶ Sweden's path to NATO membership. Government Offices of Sweden. April 5, 2023. URL: <https://www.government.se/government-policy/sweden-and-nato/swedens-road-to-nato/> (date of access: 31.10.2023).

⁷⁷ Statement by Secretary General Jens Stoltenberg on Finland and Sweden's NATO membership. North Atlantic Treaty Organization. March 17, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_212882.htm (date of access: 31.10.2023).

⁷⁸ Roth A. Putin issues fresh warning to Finland and Sweden on installing Nato infrastructure. *The Guardian*. June 30, 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/29/russia-condemns-nato-invitation-finland-sweden> (date of access: 30.10.2023).

В Урядовому звіті про зміни в безпековому середовищі Фінляндії 2022 р. заявлено, що вторгнення Росії в Україну має як короткостроковий, так і довгостроковий вплив на безпекове середовище в Європі, зокрема в сусідніх з Фінляндією регіонах. Наголошено на тому, що безпекову ситуацію Фінляндії наразі важче передбачити, ніж будь-коли раніше з часів холодної війни, і її зміна буде довготривалою. Підкреслено, що збройна агресія РФ впливає на здатність Фінляндії маневрувати у зовнішній політиці та політиці безпеки й оборони. Сказано і про те, що у разі військового конфлікту в регіоні Балтійського моря Фінляндії важко буде уникнути залучення у нього. Уряд зазначає, що країна повинна бути готовою до потенційної загрози застосування військової сили проти неї та передбачає активізацію кібератак та інформаційних операцій в найближчому майбутньому⁷⁹.

Міністерство оборони Швеції заявляє, що зараз країна переживає найсерйознішу безпекову ситуацію з часів Другої світової війни⁸⁰. У звіті про політику безпеки, оприлюдненим у червні 2023 р. Комісією з питань оборони Швеції, заявлено, що Російська Федерація є довгостроковою загрозою для європейської та глобальної безпеки і не варто нівелювати загрозу збройного нападу на Швецію. Наголошено, що проти Швеції спрямовано низку антагоністичних загроз, зокрема дезінформацію, інформаційний вплив, кібератаки, тероризм, незаконний збір розвідувальної інформації. Комісія стверджує, що майбутнє членство країни в НАТО зміцнить безпеку і Швеції, і Альянсу. Наголошено і на тому, що Швеція повинна мати військовий потенціал для забезпечення стабільності та безпеки індивідуально і разом з членами євроатлантичної спільноти, а НАТО є найважливішою ареною оборонної політики Швеції під час процесу та після здобуття членства країною⁸¹.

⁷⁹ Government report on changes in the security environment. Finnish Government. Helsinki. 2022. 51 p. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164002/VN_2022_20.pdf?sequence=4&isAllowed=y (date of access: 28.11.2023).

⁸⁰ Military budget initiatives for 2024. Ministry of Defence of Sweden. September 22, 2023. URL: <https://www.government.se/articles/2023/09/military-budget-initiatives-for-2024/> (date of access: 23.10.2023).

⁸¹ The Swedish Defence Commission's report on security policy, 2023. The Defence Commission's Secretariat. June 19, 2023. 25 p. URL: <https://www.government.se/contentassets/de808e940116476d8252160c58b78bb7/sammandrag-pa-engelska-av-allvarstid-ds-202319.pdf> (date of access: 23.11.2023).

Історія партнерських відносин Фінляндії й Швеції з НАТО свідчить про те, що обидві країни технічно були готові до повноправного членства з огляду на військові потенціали, високу оперативну сумісність з військами Альянсу, активну залученість до політичного діалогу з державами-членками блоку, продукування євроатлантичних цінностей, однак північноєвропейським країнам не вистачало стимулу для вступу через ілюзію стратегічно вигідної політики нейтралітету. Таким стимулом стала саме повномасштабна війна Росії проти України. Членство в НАТО є найкращим інструментом для зменшення вразливості Фінляндії та Швеції перед гібридними викликами Росії.

Різка зміна усталеної архітектури європейської безпеки, спричинена повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну, стала значним викликом для обох північноєвропейських країн, Фінляндії та Швеції. Потенційні загрози національній безпеці країн з боку Росії сприяли відмові Фінляндії та Швеції від традиційної військової позаблоковості та поданню заявок на вступ майже після 30 років активної співпраці з НАТО. Цілком виправданим є поспіх Фінляндії та Швеції на шляху до отримання повноправного членства в НАТО з огляду на історичний досвід потерпання від загарбницької руки Російської Федерації. Подання країнами заявок на вступ в НАТО підтвердило їх відданість партнерським відносинам з Альянсом і стало чітким сигналом для Росії, знаменуючи єдність євроатлантичної родини та її рішучу готовність гарантувати європейську безпеку.

2.4. Чинники, що перешкоджали здобуттю членства Фінляндії та Швеції в Альянсі

Активізація євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції, спричинена повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України, є унікальним процесом вступу країн в історії Організації Північноатлантичного договору з огляду на передумови, причини, зовнішньополітичні обставини, швидкість прийняття політичних рішень та перебігу подій на міжнародній арені та європейському континенті. Незважаючи на спрощення умов вступу та

значної політичної підтримки західних партнерів, на шляху здобуття членства в Північноатлантичному альянсі Фінляндія та Швеція зіштовхнулися з низкою зовнішніх перешкод, які затягували процес повної євроатлантичної інтеграції країн.

Суттєвими перешкодами вступу країн Північної Європи слугували офіційні позиції двох держав-членкинь НАТО, Туреччини та Угорщини, що передбачали відмову від ратифікації заявок на вступ північноєвропейських країн. Зважаючи на те, що рішення в Альянсі приймаються консенсусом, для здобуття запрошеними країнами повноправного членства уряди усіх держав-членкинь повинні ратифікувати протоколи про приєднання відповідно до своїх національних вимог та процедур. Станом на вересень 2022 р., вступ Фінляндії та Швеції ратифікували 28 з 30 держав-членкинь НАТО, окрім Туреччини та Угорщини⁸². Міністерство закордонних справ Туреччини та неодноразові виступи Президента Туреччини Реджепа Тайїпа Ердогана підтверджують, що країна підтримує політику «відкритих дверей» НАТО для європейських демократій, що прагнуть стати повноправними членкинями Альянсу⁸³. Незважаючи на таку публічну підтримку розширенню НАТО, все ж Туреччина заблокувала вступ Фінляндії та Швеції, відмовившись ратифікувати заявки на членство. Головним спірним питанням між північноєвропейськими країнами та Туреччиною стала позиція щодо організації «Робітнича партія Курдистану» (РПК) та її відгалужень - курдських повстанських груп YPG/PYD («Загони народної оборони»/«Демократичний союз»). Анкара вважає Робітничу партію Курдистану терористичною організацією і впродовж 40 років веде боротьбу з РПК в Туреччині та Іраку, а також з YPG/PYD на північному сході Сирії з метою створення безпечної зони на своєму державному кордоні. Водночас Сполучені Штати Америки та Європейський Союз не визнають YPG/PYD терористичною організацією, оскільки групи є одними з основних партнерів Глобальної коаліції

⁸² Ratification of Finland and Sweden's accession to NATO. NATO Parliamentary Assembly. URL: <https://www.nato-pa.int/content/finland-sweden-accession> (date of access: 30.10.2023).

⁸³ II. Turkey's and NATO's views on current issues of the Alliance. Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. 2022. URL: https://www.mfa.gov.tr/ii_---turkey_s-contributions-to-international-peace-keeping-activities.en.mfa (date of access: 30.10.2023).

щодо розгрому Ісламської держави Іраку й Леванту на чолі з США. Крім того, Туреччина визнає терористичною організацією ще одну групу, ФЕТÖ, яку вважає винною в організації спроби державного перевороту в 2016 р.⁸⁴ Каменем спотикання для вступу Фінляндії та Швеції є звинувачення Президента Туреччини у наданні країнами притулку членам терористичних угруповань. Ердоган звинуватив північноєвропейські країни у постійному толеруванні терористів, вимагав припинення всілякої підтримки РПК та їх відгалужень, YPG/PYD, а також екстрадицію близько 130 курдських бойовиків⁸⁵. Туреччина зіштовхнулася з опором північноєвропейських країн в питанні екстрадиції осіб, обвинувачених Анкарою в тероризмі. Зокрема, фінська та шведська влада запевнили, що у разі запиту на екстрадицію країни будуть дотримуватися національного законодавства та міжнародних конвенцій, нівелюючи вплив політики на це питання⁸⁶.

Негативно вплинуло на позицію Туреччини щодо членства Фінляндії та Швеції рішення шведської поліції дозволити акцію протесту, під час якої біля посольства Туреччини в Стокгольмі ультраправий антиісламський активіст спалив копію священної книги мусульман Корану, після чого Анкара призупинила переговори про членство північноєвропейських країн⁸⁷. Ця подія розпалила в Швеції низку нових протестів на підтримку прав курдів та проти ісламу, а також протести проти Президента Ердогана та заявки Швеції на членство в Північноатлантичному альянсі. Протестувальники з символікою РПК закликали уряд Швеції не піддаватися впливу Туреччини в питанні

⁸⁴ Wilson G., Dost P. How to close the gap between Turkey and Sweden on NATO enlargement. *Atlantic Council*. April 4, 2023. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/how-to-close-the-gap-between-turkey-and-sweden-on-nato-enlargement/> (date of access: 28.11.2023).

⁸⁵ Aydoğan M. Sweden must extradite terrorists if wants to join NATO: Türkiye. *Anadolu Agency*. December 16, 2023. URL: <https://www.aa.com.tr/en/turkiye/sweden-must-extradite-terrorists-if-wants-to-join-nato-turkiye/2788404> (date of access: 28.10.2023).

⁸⁶ Erdoğan warns Turkey could still block Finland and Sweden's accession to Nato. *The Guardian*. June 30, 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/30/erdogan-warns-turkey-could-still-block-finland-and-swedens-accession-to-nato> (date of access: 28.10.2023).

⁸⁷ Rankin J. Burning of Qur'an in Stockholm funded by journalist with Kremlin ties. *The Guardian*. January 27, 2023. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/jan/27/burning-of-quran-in-stockholm-funded-by-journalist-with-kremlin-ties-sweden-nato-russia> (date of access: 29.10.2023).

боротьби з тероризмом⁸⁸. Туреччина неодноразово вимагала від Швеції придушення протестів, однак не отримала позитивної реакції. Швеція дозволяє організацію протестів, оскільки країна твердо віддана конституційному праву на свободу вираження поглядів і не вважає проведення протестів з символікою РПК пропагандою терористичних організацій та закликом до насильства проти Туреччини. Водночас Анкара заявила, що неприпустимо допускати антиісламські протести в ім'я свободи слова⁸⁹.

Туреччина також прагнула скасування ембарго Фінляндії та Швеції на постачання зброї. У 2019 р. згідно з рішенням ЄС обидві країни призупинили продаж зброї Туреччині через її атаку курдських цілей на північному сході Сирії. Вимогу Туреччини можемо вважати аргументованою, адже майбутні союзниці Альянсу повинні сприяти посиленню військово-оборонного потенціалу одна одної.

Все ж Туреччина перетворила вето на вступ Фінляндії та Швеції в НАТО на інструмент шантажу, а справжнім мотивом турецької позиції є бажання отримати власну вигоду за згоду вступу обох країн. Туреччина мала на меті отримати американські багатоцільові винищувачі F-16 Fighting Falcon, а також відновити доступ до програми виробництва винищувачів F-35 Lightning II, з якої в 2019 р. країну було вилучено після купівлі російської зенітної ракетної системи ППО С-400⁹⁰. Вимогою щодо придушення курдських бойовиків Туреччина намагається привернути увагу світу до проблеми тероризму в країні. Крім того, Президент Ердоган може використати скасування вето на заявку Швеції як ультиматум для прийняття Туреччини до Європейського Союзу.

Незважаючи на те, що Угорщина також офіційно заявляла про підтримку політики розширення Північноатлантичного альянсу, заявку на членство

⁸⁸ Tätt med PKK-flaggor under Nato-protest. *Göteborgs-Posten*. June 4, 2023. URL: <https://www.gp.se/nyheter/sverige/tatt-med-pkk-flaggor-under-nato-protest.07644f6b-5e0d-5f44-8080-1f44f0e9de27> (date of access: 29.10.2023).

⁸⁹ Henley J. Turkish fury as Sweden allows Qur'an burning risks further delays to Nato bid. *The Guardian*. June 28, 2023. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/jun/28/turkey-rebuke-of-quran-burning-poses-risk-to-sweden-nato-application> (date of access: 29.10.2023).

⁹⁰ Marcus J. US removes Turkey from F-35 fighter jet programme. *BBC*. July 17, 2019. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-49023115> (date of access: 30.10.2023).

Фінляндії та Швеції Будапешт заблокував. Слід підмітити, що позиція Угорщини була залежною від Туреччини, адже Будапешт затримав ратифікацію вступу Фінляндії та Швеції одразу після заяви Анкари про блокування процесу ратифікації. Можемо пояснити такий «крок підтримки» дружніми відносинами уряду Угорщини з турецьким президентом. Угорщина висловила стурбованість фінською та шведською критикою стану демократії в країні. Будапешт заявляє, що Швеція впродовж останніх 13 років вороже сприймала Угорщину та критикувала політику уряду, а саме прем'єр-міністра Віктора Орбана. Також Будапешт обурило засудження Швецією нового закону Угорщини проти ЛГБТК спільноти, в якому країна порушує демократичні права на свободу вираження поглядів⁹¹. Крім того, Будапешт заявляє про сприяння Швецією замороженню мільярдів євро економічної допомоги від Європейського Союзу через порушення верховенства права та демократії.

Блокуючи ратифікацію членства Фінляндії та Швеції, Угорщина також продукувала власні інтереси. Через стурбованість щодо верховенства права та корупцію в Угорщині у грудні 2022 р. Європейський Союз призупинив надання країні мільярдів євро з фондів ЄС. Угорщина намагалася використати вето на вступ північноєвропейських країн як важіль впливу на ЄС з метою відновлення економічної допомоги.

Не потребує підтвердження той факт, що вето Угорщини та Туреччини на вступ Фінляндії та Швеції в НАТО були вигідними Російській Федерації, яка виступала проти розширення НАТО. Незважаючи на те, що позиція Туреччини аргументована власними національними інтересами в сфері безпеки та оборони, РФ могла мати вплив на рішення країни, яка займає неоднозначну позицію щодо повномасштабного вторгнення та намагається балансувати у відносинах з Україною та Росією. Можемо припускати і те, що Анкара протидіяла вступу, намагаючись здобути прихильність російського президента з огляду на важливість для Туреччини торговельно-економічних відносин з Росією та

⁹¹ Siebold S., Baczynska G. 'Grotesque': EU countries condemn Hungary over anti-LGBTQ law. *Reuters*. June 22, 2021. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/hungarys-new-lgbt-law-contradicts-eu-values-germany-says-2021-06-22/> (date of access: 30.10.2023).

співпраці в сфері енергетики і туризму. Крок блокування Угорщиною членства Фінляндії та Швеції також був інструментом отримання прихильності РФ, адже проросійські погляди прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана свідчать про його зацікавленість у підтриманні дружніх відносин з Росією.

Напередодні Мадридського саміту НАТО, 28 червня 2022 р. Фінляндія, Швеція та Туреччина підписали тристоронній Меморандум про взаєморозуміння з метою досягнення прогресу в розгляді заявок північноєвропейських країн, а саме зняття вето Туреччини на членство країн в НАТО та вирішення проблем безпеки, які висунула Анкара. Після зустрічі сторін Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що ця угода відкриває шлях для членства Фінляндії та Швеції⁹². Меморандум про взаєморозуміння засвідчує усі вимоги Туреччини для ратифікації вступу північноєвропейських держав в Альянс. Передусім Меморандум передбачає непохитну солідарність та співпрацю сторін в боротьбі з тероризмом, що є прямою загрозою для НАТО та міжнародної безпеки. Фінляндія та Швеція погодилися сприяти зусиллям Туреччини щодо протидії загрозам для її національної безпеки та не підтримувати діяльність курдських груп YPG/PYD терористичної організації «РПК» та організації, яку в Туреччині називають FETÖ. Обидві північноєвропейські країни підтвердили, що РПК є забороненою терористичною організацією, і зобов'язалися запобігати фінансовій та вербувальній діяльності терористичних організацій, що вчиняють напади на Туреччину. Сторони погодилися інтенсифікувати співпрацю в сфері запобігання діяльності зазначених терористичних організацій, виробивши спільний механізм діалогу на всіх рівнях влади. Ще одним зобов'язанням Фінляндії та Швеції є швидкий розгляд запитів Анкари щодо депортації чи екстрадиції осіб, яких підозрюють в тероризмі. Крім того, північноєвропейські країни наголосили на внесенні змін в національні законодавства для посилення боротьби з тероризмом, наприклад, на визнанні публічного підбурювання до

⁹² Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the trilateral meeting between Türkiye, Finland and Sweden. North Atlantic Treaty Organization. June 29, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_197253.htm?selectedLocale=en (date of access: 28.10.2023).

терористичних злочинів окремим злочином. Важливою умовою Меморандуму стало скасування між сторонами національного ембарго на постачання зброї та зобов'язання північноєвропейських країн збільшити спроможність експортувати озброєння до країн-членкинь НАТО. Зокрема, Швеція заявила про зміну нормативної бази щодо експорту зброї країнам-членкиням Альянсу. Підсумком тристороннього Меморандуму є зобов'язання Туреччини підтримати на Мадридському саміті запрошення Фінляндії та Швеції приєднатися до Альянсу⁹³.

В рамках тристороннього Меморандуму про взаєморозуміння Фінляндія, Швеція та Туреччина започаткували Постійний спільний механізм на всіх рівнях влади з метою контролю над виконанням зобов'язань, викладених в Меморандумі, та зміцнення співпраці в сфері спільної безпеки⁹⁴. На кожній зустрічі вищі посадові особи Фінляндії, Швеції та Туреччини обговорюють досягнутий прогрес північноєвропейських країн у виконанні зобов'язань Меморандуму. В період з 26 серпня 2022 р. по 6 липня 2023 р. сторони провели 5 засідань, на яких фінські та шведські високопосадовці ділилися успіхами країн щодо впровадження необхідних для ратифікації членства інструментів протидії тероризму, організованій злочинності та інших спільних для трьох сторін проблем.

Підписання Тристороннього Меморандуму про взаєморозуміння та зустрічі у рамках Постійного спільного механізму стали справді ефективними інструментами для пришвидшення процесу ратифікації заявок Фінляндії та Швеції Туреччиною. Фінляндія виконала усі зобов'язання Меморандуму, засвідчивши відданість швидкому та критично важливому для країни вступі в НАТО. Водночас Швеція, виконуючи зобов'язання Меморандуму, відновила експорт зброї до Туреччини, внесла зміни до Конституції для можливості запровадження суворіших законів про тероризм, а також ухвалила новий

⁹³ Trilateral memorandum between Türkiye, Finland and Sweden. Madrid. June 28, 2022. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/220628-trilat-memo.pdf (date of access: 30.10.2023).

⁹⁴ The Permanent Joint Mechanism between Türkiye, Finland and Sweden met in Finland. Finnish Government. August 16, 2022. URL: <https://valtioneuvosto.fi/en/-/the-permanent-joint-mechanism-between-turkiye-finland-and-sweden-met-in-finland> (date of access: 30.10.2023).

антитерористичний закон, що передбачає кримінальну відповідальність за участь в терористичній організації. Крім того, прем'єр-міністр Швеції Ульф Крістерссон в листопаді 2022 р. заявив, що шведський уряд дистанціюється від YPG/PYD, адже не прагне псувати відносини з Туреччиною⁹⁵.

Після декількох місяців зволікань 27 березня 2023 р. парламент Угорщини схвалив законопроект, що ратифікує вступ Фінляндії до Північноатлантичного альянсу з огляду на меншу кількість спірних моментів з Фінляндією в порівнянні з Швецією. Вже 30 березня 2023 р., через 9 місяців з моменту підписання Меморандуму про взаєморозуміння, парламент Туреччини також проголосував за ратифікацію вступу Фінляндії в НАТО, підтверджуючи виконання країною конкретних кроків для протидії терористичним угрупованням та скасування ембарго на експорт зброї. Водночас Туреччина досі блокувала вступ Швеції, заявляючи про невиконання усіх умов Меморандуму та недостатню підтримку Анкари в її боротьбі з безпековими загрозами⁹⁶.

В липні 2023 р. відбулася тристороння зустріч Прем'єр-міністра Швеції Ульфа Крістерссона, Президента Туреччини Реджепа Тайїпа Ердогана і Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга. За результатами зустрічі сторони підписали спільну заяву, в якій Ердоган зобов'язався сприяти ратифікації приєднання Швеції до Альянсу. Водночас Крістерссон запевнив, що Швеція й надалі виконуватиме зобов'язання згідно з тристороннім Меморандумом. Крім того, шведська та турецька сторони підтвердили намір поглиблення відносин у сфері безпеки, торгівлі та інвестицій⁹⁷. На Вільнюському саміті, що теж проходив у липні 2023 р., Президент Туреччини Реджеп Тайїп Ердоган відмовився від блокування членства Швеції, оскільки країна суттєво посилила контроль над діяльністю РПК та зобов'язалася

⁹⁵ Bendjelloul J. Regeringen tar avstånd från kurdiska YPG och PYD – ”Är tvivelaktiga”. *Sveriges Radio*. November 5, 2022. URL: <https://sverigesradio.se/artikel/regeringen-tar-avstand-fran-kurdiska-ypg-och-pyd-ar-tvivelaktiga> (date of access: 30.10.2023).

⁹⁶ Erkoyun E., Ozkan M. Turkish parliament ratifies Finland's NATO accession as Sweden kept waiting. *Reuters*. March 31, 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/turkish-parliament-approves-finlands-nato-accession-2023-03-31/> (date of access: 30.10.2023).

⁹⁷ Statement by Prime Minister Ulf Kristersson. Government Offices of Sweden. July 11, 2023. URL: <https://www.government.se/statements/2023/07/statement-nato/> (date of access: 31.10.2023).

підтримати Анкару в намірі приєднатися до ЄС⁹⁸. Через декілька місяців, 23 жовтня 2023 р., Ердоган подав для ратифікації у парламент законопроект про вступ Швеції, що суттєво наближає країну до членства в НАТО. Уряд Угорщини досі не готовий ратифікувати заявку та не надає чітких причин блокування членства Швеції, посилаючись на винятково технічний характер схвалення заявки.

Після розмови міністрів закордонних справ Швеції та Туреччини, Тобіаса Більстрема та Хакана Фідана, шведський міністр заявив, що Туреччина пообіцяла ратифікувати заявку країни на членство в НАТО впродовж декількох тижнів. Також Більстрем підмітив, що нових вимог Туреччина не висунула. Ці питання Більстрем та Фідан обговорювали на зустрічі міністрів закордонних справ країн НАТО 28 листопада 2023 р.⁹⁹ Заява Більстрема свідчить про ймовірність вступу Швеції до Північноатлантичного альянсу в короткостроковій перспективі з огляду на пом'якшення позиції Туреччини та її перші кроки до ратифікації заявки на членство. Можемо припустити, що Угорщина ратифікує заявку Швеції разом з Туреччиною, оскільки дружні відносини Будапешту та Анкари зумовили залежність угорської позиції від турецької влади.

Вето Туреччини та Угорщини на членство Фінляндії та Швеції в Північноатлантичному альянсі стали суттєвою перешкодою швидкому та спрощеному вступу країн. Причини блокування членства Анкарою та Будапештом мали, зокрема, і прихований підтекст, адже обидві країни прагнули продукувати свої власні інтереси, використовуючи вето як ультиматум та важіль впливу на США та ЄС. Реалізація вимог Туреччини згідно з тристороннім Меморандумом про взаєморозуміння потребувала низки змін та нововведень у законодавстві північноєвропейських країн. Все ж країни засвідчили свою

⁹⁸ Sweden welcomes Turkey ratifying NATO membership bid. *Deutsche Welle*. October 24, 2023. URL: <https://www.dw.com/en/sweden-welcomes-turkey-ratifying-nato-membership-bid/a-67199235> (date of access: 31.10.2023).

⁹⁹ Lau S. Sweden says Turkey pledges to ratify its NATO bid 'within weeks'. *Politico*. November 29, 2023. URL: <https://www.politico.eu/article/sweden-says-turkey-pledges-to-ratify-its-nato-bid-within-weeks/> (date of access: 31.10.2023).

готовність виконувати зобов'язання для пришвидшення ратифікації заявок, незважаючи на низку спірних моментів з Туреччиною та Угорщиною.

Висновки до розділу 2

Впродовж багатьох десятиліть основоположними принципами зовнішньої політики, а також політики безпеки й оборони Фінляндії та Швеції, були принципи збройного нейтралітету та військової позаблоковості. Вимушений ізоляціоністський нейтралітет був гарантом національної безпеки обох країн та захисту від агресивної політики СРСР. Наміри посилення власної обороноздатності та збільшення впливу обох країн на безпекову ситуацію в Північній Європі в умовах посилення західного впливу на європейському континенті сприяли розвитку військово-політичного партнерства країн з НАТО. Для Фінляндії та Швеції євроатлантична інтеграція стала цінним інструментом для реалізації національних інтересів, що засвідчує активна залученість країн в двосторонню та багатосторонню співпрацю з державами-членками Альянсу.

Незважаючи на усі переваги розвитку партнерських відносин Фінляндії та Швеції з НАТО, громадськість та політикум країн були віддані усталеній політиці нейтралітету та військової позаблоковості. Більшість населення Фінляндії та Швеції не підтримували членство держав у Північноатлантичному альянсі, побоюючись агресивної відповіді Російської Федерації та негативних наслідків потенційної військової присутності НАТО на території держав. Погляди фінів та шведів кардинально змінила саме збройна агресія РФ на теренах України. Поява нових гібридних викликів з боку Росії сприяла переоцінці громадськістю та політикумом усієї небезпеки подальшого провадження політики нейтралітету та стратегічно важливого значення членства в Альянсі для гарантування національної безпеки країн.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну та спричинене ним руйнування архітектури європейської безпеки стали каталізаторами активізації євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції. Подання країнами заявок на вступ в НАТО стало різкою відповіддю

потенційним гібридним загрозам та викликам з боку Росії, а також засвідчило їх відданість наміру стати частиною євроатлантичної родини.

Швидкому вступу Фінляндії та Швеції значно перешкоджали офіційні позиції Туреччини та Угорщини, які відмовилися ратифікувати заявки на членство з огляду на низку суперечливих моментів у відносинах з північноєвропейськими країнами. Прихованими мотивами такої позиції є прагнення реалізації Будапештом та Анкарою своїх національних інтересів. Виконання Фінляндією та Швецією низки вимог Туреччини та Угорщини сприяло пришвидшенню процесу ратифікації заявок на вступ в НАТО та підтвердило відданість північноєвропейських країн наміру членства в Альянсі.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІН У ЄВРОАТЛАНТИЧНІЙ СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ ВНАСЛІДОК ВСТУПУ ФІНЛЯНДІЇ І ШВЕЦІЇ В НАТО

3.1. Вплив інтеграції Фінляндії та Швеції в НАТО на європейську безпеку

Європейська система безпеки, упорядкована після холодної війни, на тлі актуальних викликів та загроз зазнає разючих змін. Збройна агресія Російської Федерації на теренах України засвідчила вразливість безпекового середовища європейських країн та неефективність реалізації політики військової позаблоковості в умовах постійного зростання напруги в регіонах Північної та Східної Європи. Вступ Фінляндії та Швеції до Північноатлантичного альянсу, як відповідь на агресивні дії Росії, знаменуватиме істотну зміну архітектури безпеки європейського континенту. Спільні оборонні зусилля в регіоні Північної Європи сприятимуть кращому захисту не лише Фінляндії та Швеції, а й балтійських країн – Литви, Латвії та Естонії.

Географічне розташування Фінляндії та Швеції є надзвичайно важливим з погляду оборони регіону Північного та Балтійського морів. Фінляндія має з Російською Федерацією спільний кордон протяжністю близько 1300 км. Неодноразові акти несанкціонованого втручання Росії в повітряний простір Фінляндії та знищення фінської підводної інфраструктури є підтвердженням того, що сусідство з Росією є постійною безпековою загрозою для національної безпеки північноєвропейської країни. Зі членством Фінляндії кордон між Північноатлантичним альянсом та РФ збільшився удвічі, що є стримувальним фактором для потенційних агресивних намірів Росії. Оскільки стратегічною метою Альянсу є захист балтійських країн від безпекових загроз з боку РФ, вступ Фінляндії дозволяє використовувати альтернативні шляхи через Балтійське море для розгортання підкріплень. Водночас центральне положення Швеції між Норвегією та Фінляндією робить країну стратегічно вагомим для військової мобільності та безпеки постачання в усьому регіоні. Шведський острів Готланд у центрі Балтійського моря є чудовою платформою для

зберігання матеріально-технічного забезпечення та розміщення засобів протиповітряної й протиракетної оборони та авіації для захисту північноєвропейських та балтійських країн. Під час візиту до Швеції у 2017 р. тогочасний командувач армії США в Європі Бен Ходжес заявив: «У світі немає острова з більшим стратегічним значенням»¹⁰⁰. Новий командир полку Готланд, полковник Магнус Фріквалл, теж влучно підмітив: «Якщо ви володієте Готландом, ви можете контролювати морський і повітряний рух у всій південній частині Балтії»¹⁰¹. Оскільки острів знаходиться менш ніж за 300 км від російського анклаву Калінінграду, поблизу якого дислокований Балтійський флот Росії, військовий контингент Швеції та додаткове розміщення на острові сил НАТО забезпечуватимуть контроль усього повітряного простору Північної Європи та Балтійського регіону.

У жовтні 2023 р. на саміті лідерів Об'єднаних експедиційних сил (JEF), що проходив на шведському острові Готланд, Президент України Володимир Зеленський заявив, що за даними української розвідки у разі замороження війни в Україні Російська Федерація до 2028 р. зможе відновити свій військовий потенціал та здійснити атаки на балтійські країни та на Готланд¹⁰². Головною метою Росії є дестабілізація регіону Балтійського моря і захоплення острову Готланд є ключем для потенційного встановлення контролю над усім регіоном, включаючи морське сполучення між північноєвропейськими, балтійськими та західноєвропейськими країнами. Допоки Швеція не здобуде членство в НАТО, її безпекове середовище буде вразливим до посягань РФ на Готланд. У разі ж вступу Фінляндії та Швеції до НАТО берегова лінія Балтійського моря, окрім російського анклавів Калінінграда та міста Санкт-Петербург, буде повністю оточена країнами-членками Альянсу (Див. Додаток 6). Стратегічну

¹⁰⁰ Torralba C. How Sweden's membership will strengthen NATO: Sophisticated subs and more control over Baltic and Arctic. *El País*. July 12, 2023. URL: <https://english.elpais.com/international/2023-07-12/how-swedens-membership-will-strengthen-nato-sophisticated-subs-and-more-control-over-baltic-and-arctic.html> (date of access: 05.11.2023).

¹⁰¹ Erlanger S. After 200 Years of Neutrality, Sweden Weighs Joining NATO. *The New York Times*. May 13, 2022. <https://www.nytimes.com/2022/05/13/world/europe/sweden-finland-nato-putin.html> (date of access: 05.11.2023).

¹⁰² Доломанжи А. Якщо Росії дати паузу у війні, то у 2028 році вона нападе на країни Балтії, - Зеленський. *УНІАН*. 5 жовтня, 2023. URL: <https://www.unian.ua/war/rosiya-mozhe-vtorgnutisya-v-baltiyu-v-2028-roci-zelenskiy-12415926.html> (дата звернення: 08.11.2023).

важливість Балтійського моря в північноєвропейському регіоні підтверджують проведення щорічних військово-морських навчань НАТО «Baltic Operations (BALTOPS)» спільно з Фінляндією та Швецією. Колишній прем'єр-міністр та міністр закордонних справ Швеції Карл Більдт стверджує, що у разі вступу обох північноєвропейських країн до НАТО регіон Балтійського моря загалом захищатиме більше 250 сучасних винищувачів, зокрема винищувачі п'ятого покоління американського виробництва F-35A, на поставку яких очікує Фінляндія, та передові шведські винищувачі четвертого покоління JAS 39 Gripen¹⁰³.

Окрім вигідного географічного розташування, Фінляндія та Швеція є критично важливими партнерками для НАТО й завдяки їх провідному військовому потенціалу. Найбільшою стратегічною військовою перевагою Фінляндії є багаточисельна армія зі значним військовим резервом. У Конституції Фінляндії від 11 червня 1999 р. сказано, що кожен громадянин країни зобов'язаний брати участь або допомагати в національній обороні¹⁰⁴. Фінська модель загального призову передбачає проходження військової служби кожним громадянином країни чоловічої статі віком від 18 до 60 років та подальше зарахування до резерву Сил оборони Фінляндії¹⁰⁵. За даними Збройних сил Фінляндії у 2023 р. чисельність Сил оборони Фінляндії становить 280 тис. солдатів, а резерв – близько 900 тис. громадян країни¹⁰⁶. Система військової повинності у Фінляндії та високий рівень стійкості суспільства є гарантами швидкої та ефективної мобілізації військовозобов'язаних у разі загроз безпеці країни та євроатлантичному регіону.

Підтвердженням передового військового потенціалу Фінляндії слугує значне матеріально-технічне забезпечення країни. На озброєнні Збройних сил

¹⁰³ Bildt C. NATO's Nordic Expansion. *Foreign Affairs*. April 26, 2022. URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2022-04-26/natos-nordic-expansion?check_logged_in=1 (date of access: 13.11.2023).

¹⁰⁴ The Constitution of Finland. Ministry of Justice, Finland. 2018. URL: https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731_20180817.pdf (date of access: 22.10.2023).

¹⁰⁵ Conscription - a Finnish choice. The Finnish Defence Forces. 2023. URL: <https://puolustusvoimat.fi/en/finnish-conscription-system> (date of access: 14.11.2023).

¹⁰⁶ In the reserve. Intti.fi. The Finnish Defence Forces. 2023. URL: <https://intti.fi/en/in-the-reserve> (date of access: 14.11.2023).

Фінляндії знаходяться близько 1500 одиниць артилерійської зброї, зокрема 700 гаубиць і гармат (K9 Thunder, 122 Н 63 (D-30) Howitzer, 122 PSH 74 (2S1) Armoured Howitzer тощо), 700 мінометів (120 KHR TEKA Articulated Tracked Mortar Carrier) і близько 100 важких та легких реактивних систем залпового вогню (122 RAKH 89 M1 (RM-70) Light Rocket Launcher, 298 RSRAKH 06 (MLRS) Heavy Rocket Launcher). Артилерійські сили країни вважають найбільшими й найкраще оснащеними в усій Західній Європі. Сухопутні сили Фінляндії оснащені 650 танками, серед яких близько 200 одиниць Leopard 2A4 і Leopard 2A6. Військово-повітряні сили Фінляндії мають на озброєнні 62 багатоцільові винищувачі Boeing F/A-18 Hornet, 31 модернізований літак BAЕ Systems Hawk, 6 розвідувальних літаків Pilatus PC-12 NG. У 2021 р. Фінляндія уклала угоду про купівлю в США 64 багатоцільових винищувачів-невидимок Lockheed Martin F-35A Lightning II для заміни парку літаків Boeing F/A-18C/D Hornet, що є одним з підтверджень збільшення Фінляндією військової оперативної сумісності з НАТО. Постачання винищувачів F-35A відбудеться в 2026-2030 рр. В арсеналі Військово-морських сил Фінляндії наявні понад 240 військових суден, серед яких кораблі управління, мінні загороджувачі, протимінні кораблі, ракетні катери, тралери. Основними серіями кораблів на озброєнні ВМС Фінляндії є клас Hamina, Hämeenmaa, Katanpää, Utö, Jurmo, Pohjanmaa, Rauma та Pansio¹⁰⁷.

Фінляндія має розвинену інфраструктуру цивільної оборони, що є наслідком активного впровадження системи «тотальної оборони» і функціює в країні з часів «Зимової війни» як інструмент захисту населення в умовах безпекової кризи. Одними з компонентів цивільного захисту є стабільне забезпечення стратегічних запасів палива, продовольства, ліків тощо щонайменше на 6 місяців, а також достатня кількість бомбосховищ й потенційних місць евакуації для захисту всього населення країни. Фінляндія є технологічно розвиненою і в сфері ІТ-технологій, які використовує для

¹⁰⁷ Materiel and Equipment of the Finnish Defence Forces. The Finnish Defence Forces. 2023. URL: <https://puolustusvoimat.fi/en/equipment#/?page-size=135> (date of access: 13.11.2023).

військової галузі. Зокрема, Фінляндія є одним з головних постачальників інфраструктури для мобільного зв'язку 5G виробництва Nokia Corporation¹⁰⁸. Нарощення інфраструктури 5G є стратегічним інтересом НАТО, адже Альянс прагне використовувати технічні можливості 5G для полегшення процесів командування, управління, забезпечення безперебійного й захищеного зв'язку в умовах бойових дій. До того ж, фінська аерокосмічна компанія ICEYE володіє інноваційними супутниковими технологіями. Наразі компанія має найбільший у світі комерційний парк надсучасних SAR-супутників і є лідером в галузі моніторингу за допомогою радіолокаційних супутникових зображень.

В травні 2023 р. Фінляндія вперше провела на своїй території міжнародні військові навчання «Lightning Strike 23» та «Northern Forest 23» у статусі членкині Альянсу. Навчання відбувалися на найбільшому в Європі полігоні для артилерійських навчань Rovajärvi на півночі Фінляндії¹⁰⁹. Ще ніколи сили НАТО не проводили військові навчання так близько до кордону з РФ.

Швеція також суттєво підсилить військову потугу Альянсу. Станом на 2022 р., чисельність постійного особового складу Збройних сил Швеції становить 25 тис.¹¹⁰ У 2018 р. країна відновила систему гендерно нейтрального військового призову на тлі зміни безпекового середовища в Балтійському регіоні через збройну агресію Росії в Україні. Кожен громадянин віком від 16 до 70 років незалежно від статті зобов'язаний пройти одну з трьох видів повної оборонної служби: військова служба, цивільна служба та загальна обов'язкова національна служба¹¹¹. Крім того, до складу Збройних сил входить Територіальна оборона Швеції (Home Guard), що додатково налічує близько 21 тис. осіб¹¹². Ці сучасні бойові загони забезпечують територіальну оборону й

¹⁰⁸ Forsberg R., Kähkönen A., Moyer J. C. Finland's Contributions to NATO: Strengthening the Alliance's Nordic and Arctic Fronts. *Wilson Center*. November 8, 2022. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/finlands-contributions-nato-strengthening-alliances-nordic-and-arctic-fronts> (date of access: 16.11.2023).

¹⁰⁹ In the north exercising multinational fires and combat operating. *Army Academy*. May 4, 2023. <https://maavoimat.fi/en/-/in-the-north-exercising-multinational-fires-and-combat-operating> (date of access: 15.11.2023).

¹¹⁰ Dyvik E. H. Swedish Armed Forces - Statistics & Facts. *Statista*. August 30, 2023. URL: <https://www.statista.com/topics/4256/swedish-armed-forces/#topicOverview> (date of access: 15.11.2023).

¹¹¹ Total Defense Service. *Krisinformation.se*. October 10, 2023. URL: <https://www.krisinformation.se/en/hazards-and-risks/hojd-beredskap-och-krig/total-defence-service> (date of access: 15.11.2023).

¹¹² Home Guard. *Swedish Armed Forces*. April 27, 2023. URL: <https://www.forsvarsmakten.se/en/about/organisation/home-guard/> (date of access: 18.11.2023).

захист країни, а також надають допомогу суспільству в умовах кризи. Незважаючи на відносно невеликий особовий склад Збройних сил Швеції, вона володіє високим військовим потенціалом та матеріально-технічним забезпеченням у відповідності до чисельності населення та площі країни. Шведська армія має на озброєнні більше 120 танків (Stridsvagn 122, що є модернізованою версією Leopard 2A5), 14 тис. транспортних засобів, що включають бронемашини та бойові машини (Patria AMV, Patria Pasi, RG-32 Scout тощо)¹¹³, понад 300 одиниць артилерійської зброї (155mm Archer Self-Propelled Gun-Howitzer, FH77 Howitzer, CV90 Mjölner Self-Propelled Mortar), засоби протиповітряної оборони (MIM-104 Patriot, MIM-23 Hawk, RBS 70)¹¹⁴, а також літальні системи з дистанційним керуванням, системи раннього попередження, обладнання для розмінування тощо. Найбільше Швеція пишається своїми потужними Повітряними та Військово-морськими силами. На озброєнні Повітряних сил Швеції є понад 200 літаків, з яких близько 96 винищувачів четвертого покоління JAS 39C/D Gripen та 60 винищувачів нової модифікації JAS 39E шведського виробництва, більше 50 вертольотів (NH NH90, Agusta AW109, UH-60 Black Hawk)¹¹⁵. Військово-морські сили володіють сучасним флотом, що складається з понад 360 одиниць техніки. Основну потугу флоту становлять бойові судна, корвети, розвідувальні судна, швидкісні ударні катери та тралери, а найбільш знаними є шведські корвети HSwMS Gävle (K22) та HSwMS Sundsvall (K24)¹¹⁶.

Найважливішою ж перевагою Збройних сил Швеції для Альянсу є підводний флот світового рівня. Мілководність Балтійського моря унеможливорює керування атомними підводними човнами, що становлять основу підводних флотів США та РФ. Водночас підводні судна ВМС Швеції

¹¹³ 2023 Sweden Military Strength. *Global Firepower*. January 1, 2023. URL: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=sweden (date of access: 18.11.2023).

¹¹⁴ Voska M. We share similar weapons and technology with Sweden. *CZDEFENCE*. July 24, 2022. URL: <https://www.czdefence.com/article/we-share-similar-weapons-and-technology-with-sweden> (date of access: 18.11.2023).

¹¹⁵ 2023 Sweden Military Strength. *Global Firepower*. January 1, 2023. URL: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=sweden (date of access: 18.11.2023).

¹¹⁶ The Navy. Swedish Armed Forces. May 7, 2020. URL: <https://www.forsvarsmakten.se/en/about/organisation/the-navy/> (date of access: 18.11.2023).

мають здатність занурюватися навіть на мілководді. Крім того, судна можуть перебувати під водою впродовж декількох тижнів без спливання на поверхню завдяки технології підзарядки рідким киснем, що зменшує ризик їх виявлення. Швеція є єдиною країною в регіоні Балтійського моря, яка ще з 1904 р. активно експлуатує підводні судна. Наразі країна на озброєнні має 3 підводні судна класу Gotland та 2 судна класу Södermanland. До 2028 р. країна замінить Södermanland на 2 нових човни класу A26¹¹⁷. З огляду на ймовірне загострення протистояння на морському дні в найближчі десятки років, досвід Швеції є надзвичайно цінним для НАТО, яке прагне посилення власних підводних сил.

Швеція також є одним із найбільших у світі виробників зброї. За даними Стокгольмського інституту дослідження проблем миру, Швеція посідає 13 місце в рейтингу найбільших експортерів озброєнь у 2018-2022 рр.¹¹⁸ Найголовнішим експортером шведської зброї є США, що свідчить про високу технологічність та якість озброєння виробництва Швеції. Найбільший попит серед експортерів мають винищувачі (Gripen E), військово-морські кораблі (корвети класу Visby) та телекомунікаційні технології (обладнання для розгортання мережі 5G).

У Заяві про урядову політику на парламентських дебатах з питань закордонних справ Швеції, оприлюдненій 15 лютого 2023 р., міністр закордонних справ Тобіас Більстрем наголосив, що Швеція, як майбутня членкиня НАТО, буде союзником, на якого можна покластися. Він звернув увагу на те, що Швеція зробить суттєвий внесок у стабільність та безпеку євроатлантичного регіону, оскільки прагне поділитися унікальним досвідом для розвитку військово-оборонного потенціалу країн-членкинь НАТО. Прикладом слугує шведська технологія запуску супутників. З числа країн-членкинь ЄС лише Швеція та Франція мають можливість запуску супутників, що знаменує передову позицію скандинавської країни в космічній галузі. Більстрем

¹¹⁷ Ahlander J. What Sweden's submarines bring to NATO. *Reuters*. July 3, 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/what-swedens-submarines-bring-nato-2023-07-03/> (date of access: 18.11.2023).

¹¹⁸ Wezeman P. D., Gadon J., Wezeman S. T. Trends in International Arms Transfers, 2022. *Stockholm International Peace Research Institute*. Stockholm. March, 2023. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-03/2303_at_fact_sheet_2022_v2.pdf (date of access: 26.10.2023).

переконаний, що «Швеція буде сильнішою з НАТО, а НАТО буде сильніше з Швецією»¹¹⁹.

Згідно з даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру, оприлюдненими у «Щорічнику СІПРІ 2022. Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека», закупівлі Фінляндією військової техніки збільшилися з 789 млн євро (889 млн дол.) у 2020 р. до 2,3 млрд євро (2,7 млрд дол.) у 2021 р. Водночас видатки на закупівлі Швеції зросли з 14,8 млрд шведських крон (1,6 млрд дол.) у 2020 р. до 17,8 млрд шведських крон (2,1 млрд дол.) у 2021 р.¹²⁰ Повномасштабне вторгнення РФ в Україну та потенційні гібридні загрози Фінляндії та Швеції з боку РФ змусили країни значно збільшити військові видатки. Згідно з Фіскальним планом Генерального уряду Фінляндії на 2023-2026 рр. країна передбачає щорічне збільшення приблизно на 130-200 млн євро (138,9-213,7 млн дол.) на операційні витрати Сил оборони, а також 1,5 млрд євро (1,6 млрд дол.) на закупівлю військового обладнання¹²¹. У 2024 р. уряд Фінляндії має на меті асигнувати 2,3% ВВП на оборону. Оскільки в липні 2023 р. країни-членкині НАТО погодилися досягти рівня витрат на оборону в розмірі не менше 2% ВВП, Фінляндія стрімко прагне збільшити асигнування на військову сферу. Передбачено, що сума військових видатків країни у 2024 р. буде становити 6 млрд євро (6,4 млрд дол.)¹²². Фінський уряд висловив пропозицію зробити внесок в НАТО в розмірі 8,9 млн євро (9,5 млн дол.)¹²³.

Законопроект про бюджет Швеції на 2024 рік також передбачає суттєве збільшення асигнування саме на військову оборону для посилення як

¹¹⁹ Statement of Government Policy. Minister for Foreign Affairs Tobias Billström. Government of Sweden. February 15, 2023. URL: <https://www.government.se/contentassets/bab11be9e9b149079808ecfa5651ddd2/statement-of-foreign-policy-2023/> (date of access: 23.10.2023).

¹²⁰ Щорічник СІПРІ 2022: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека. *Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру та Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова*. Київ, 2023. С. 272. URL: https://razumkov.org.ua/images/sipri/SIPRI_2022_ukr.pdf (дата звернення: 04.11.2023).

¹²¹ General government fiscal plan for 2023–2026. Ministry of Finance of Finland. Helsinki. April, 2022. 165 p. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164010/VM_2022_29.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of access: 12.11.2023).

¹²² Kauranen A. Newest NATO member Finland to spend 2.3% of GDP on defence. August 28, 2023. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/newest-nato-member-finland-spend-23-gdp-defence-2023-08-28/> (date of access: 12.11.2023).

¹²³ Foreign Ministry's draft budget for 2024 focuses on support for Ukraine and Finland's NATO membership. Ministry for Foreign Affairs of Finland. September 20, 2023. URL: https://um.fi/press-releases/-/asset_publisher/ued5t2wDmr1C/content/ulkoministerion-talousarvioehdotuksessa-2024-korostuu-tuki-ukrainalle-jasuomen-nato-jasenyyks/35732 (date of access: 12.11.2023).

індивідуальної обороноздатності, так і колективних сил НАТО. У законопроекті шведський уряд запропонував зробити внесок у розмірі 600 млн шведських крон (42 млн дол.) у військовий бюджет Альянсу на 2024 р. за умови здобуття членства. Міністерство оборони Швеції зазначає, що країна досягне цілі НАТО щодо військових видатків у розмірі 2% ВВП у 2024 р. шляхом збільшення видатків на військову оборону на 700 млн шведських крон (49 млн дол.)¹²⁴. Таке суттєве збільшення асигнування на військову оборону за останні 4 роки свідчить про рішучі наміри Фінляндії та Швеції покращити здатність країн протистояти потенційним безпековим загрозам та розвивати військову оперативну сумісність з НАТО, оскільки країни значно зацікавлені в закупівлі зброї західного зразка.

Наразі перед Північноатлантичним альянсом постав виклик зміцнення Арктичного фронту. Спостерігаємо суперництво провідних держав в Арктичному регіоні за значні поклади мінеральних та енергетичних ресурсів, морську промисловість та вигідні транспортні шляхи для торговельних суден. Фінський інститут міжнародних відносин (ФІА) заявляє, що Російська Федерація стрімко нарощує свою військову присутність в Арктиці під прикриттям розвитку міжнародного екологічного та економічного співробітництва¹²⁵. Суперництво США з КНР та РФ в регіоні Арктики за вплив, мінеральні й енергетичні ресурси, нові морські шляхи, спричинені таненням льоду, буде лише загострюватися. Посилення мілітаризації в регіоні з боку Китаю та Росії є загрозою для безпекового середовища Арктики та намірам інших арктичних держав спільного мирного використання міжнародних вод та повітряного простору регіону. Вдале географічне розташування арктичних держав - Фінляндії й Швеції, а також їхні потужні військово-оборонні потенціали сприятимуть якісному посиленню впливу сил НАТО в арктичному регіоні, який є одним з стратегічних інтересів Альянсу. Зокрема, Фінляндія є

¹²⁴ Military budget initiatives for 2024. Ministry of Defence of Sweden. September 22, 2023. URL: <https://www.government.se/articles/2023/09/military-budget-initiatives-for-2024/> (date of access: 23.10.2023).

¹²⁵ Kauranen A., Ahlander J. How Sweden and Finland could help NATO contain Russia. *Reuters*. July 5, 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/natos-new-north-fresh-chances-contain-moscow-2023-07-03/> (date of access: 23.10.2023).

передовим розробником криголамів, спроектувавши близько 80% криголамів у світі і 60% з яких були побудовані фінськими суднобудівними підприємствами¹²⁶. Необхідність розвитку Фінляндією галузі будівництва криголамів зумовлена замерзанням взимку вод Баренцового й Балтійського морів та Північного Льодовитого океану, що перешкоджало імпорту й експорту товарів морськими шляхами. Оскільки наразі НАТО володіє лише декількома криголамами, дислокованих переважно поблизу Північної Америки, технології Фінляндії в галузі суднобудування значно підсилять військову присутність Альянсу в регіоні.

Швеція може збільшити кількість польотів далекобійних літаків морської авіації для патрулювання арктичного регіону та моніторингу поточної безпекової ситуації. Водночас з травня по червень 2023 р. на авіабазі Рованіемі у Фінляндії спільно з Швецією та Норвегією проходили багатонаціональні навчання Arctic Challenge¹²⁷, які є одними з найбільших у Європі авіаційних навчань. Участь Фінляндії та Швеції в цих навчаннях є свідченням глибокої зацікавленості в посиленні безпеки арктичного регіону. Окрім того, обидві країни можуть зробити свій внесок в спільну боротьбу зі зміною клімату регіону Арктики з державами-членками НАТО, що набуває все більшої актуальності з огляду на масштаб потенційних негативних наслідків цих змін.

Збройні сили Фінляндії та Швеції й їх передове військово-технічне оснащення значно зміцнять оборонний потенціал НАТО, насамперед військово-морські та повітряні сили НАТО. Однак одним з найважливіших наслідків членства Фінляндії та Швеції є саме підсилення політичної сили НАТО як гаранта стабільності й безпеки в трансатлантичному регіоні. Вступ Фінляндії та Швеції в Альянс стане чітким сигналом для РФ та її союзників – Альянс та його країни-членкині беруть на себе відповідальність за європейську безпеку і не дозволять Росії загрожувати їх суверенітету, територіальній цілісності та

¹²⁶ Finnish solutions for the entire icebreaking value chain. Maritime & Offshore from Finland. 24 p. URL: <https://www.businessfinland.fi/48d56b/globalassets/finnish-customers/02-build-your-network/arctic/maritime-and-offshore-from-finland/2018-icebreaker-brochure.pdf> (date of access: 02.11.2023).

¹²⁷ Arctic Challenge Exercise 2023. The Finnish Air Force. 2023. URL: <https://ilmavoimat.fi/en/ace23-en> (date of access: 02.11.2023).

євроатлантичним цінностям. Російські погрози, маніпулювання та шантаж досі є вагомим інструментом впливу на лідерів деяких провідних держав, однак Північноатлантичний альянс рішуче відкидає подібні заклики, наголошуючи на стійкому та беззастережному захисті держав-членкинь від агресії Росії. Дія Статті 5 Організації Північноатлантичного договору, що передбачає принцип колективної оборони у разі збройного нападу на державу-членкиню Альянсу, є ефективним стримувальним фактором експансіоністської агресії Російської Федерації. Альянс прийняв Фінляндію з розпростертими обіймами і не отримав рішучу та жорстку відповідь Росії, якої так побоювалися деякі члени євроатлантичної спільноти. Натомість активізація євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції сприяла посиленню Північного, Східного та Арктичного флангів НАТО, зміцненню внутрішньої стійкості блоку, покращенню можливостей оборонного планування та військової потуги для ефективнішого гарантування національної безпеки держав-членкинь.

Приєднання Фінляндії та Швеції до НАТО є взаємовигідним кроком для цих акторів і в результаті позитивно вплине на захист європейського безпекового середовища від гібридних посягань держави-агресорки – Російської Федерації. Членство обох північноєвропейських країн матиме геостратегічні наслідки для Північної Європи та насамперед регіону Балтійського моря, наблизивши НАТО до кордонів Росії. Боездатні армії Фінляндії та Швеції, а також передові військові технології стануть потужним внеском в підсилення впливу НАТО не лише в Північній Європі та регіоні Балтійського моря, а й в Арктиці, де наразі відбувається гостре суперництво за вплив над територією, природними ресурсами та морськими шляхами. Зі вступом Фінляндії та Швеції державами-членкинями НАТО стануть всі арктичні держави, окрім Росії, що дасть змогу Альянсу проводити більш узгоджену політику військової присутності в арктичному регіоні. Вступ Фінляндії та Швеції в НАТО стане потужним внеском у безпеку та стабільність у всьому євроатлантичному регіоні.

3.2. Подання заявок Фінляндією та Швецією на вступ в НАТО в пришвидшеному порядку – прецедент для України

Процес приєднання двох північноєвропейських країн, Фінляндії та Швеції, до Організації Північноатлантичного договору є унікальним з огляду на його прискорені темпи. Ще у січні 2022 р. ні Фінляндія, ні Швеція не мали наміру здобуття повноправного членства в Альянсі з огляду на усталену політику збройного нейтралітету та військової позаблоковості, однак вже 18 травня країни офіційно подали заявки на вступ у НАТО. Така різка й водночас історична зміна зовнішньої політики та політики безпеки обох країн стала відповіддю на повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р. Усвідомивши всю жорстокість й сліпу амбіційність військово-політичного керівництва та громадян Росії, північноєвропейські країни відчули гостру загрозу власній національній безпеці та стабільності безпекового середовища в європейському регіоні.

Ще донедавна в українському науковому та експертному середовищах лунали тези про доцільність впровадження в Україні «фінської моделі», що знаменує ефективність політики військової позаблоковості. Експерти наводили приклад Фінляндії, як високорозвиненої країни, яка змогла розвинути власне соціально-економічне становище в умовах неприєднання до військово-політичних блоків. Ба більше, модель «фінляндизації» пропонували застосувати як альтернативу євроатлантичній інтеграції України, що запобігла б повномасштабному вторгненню РФ¹²⁸. Фінляндія вважала таку політику умиротворення агресивного сусіда найбільш дієвим інструментом для гарантування національної безпеки. Саме повномасштабне вторгнення Росії в Україну засвідчило неактуальність такого підходу в українських реаліях, оскільки російська агресія неспровокована євроатлантичною інтеграцією України та потенційним розширенням НАТО, а спричинена імперіалістичними й загарбницькими намірами Росії знищити українську державність та зробити

¹²⁸ Експерти пояснили, що може означати феномен «фінляндизації» в контексті України. *Дзеркало тижня*. 7 березня, 2023. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/eksperti-pojasnili-shcho-mozhe-oznachati-fenomen-finljandizatsiji-v-konteksti-ukrajini.html> (дата звернення: 22.11.2023).

Україну частиною російської культурної спільноти. Після вступу Фінляндії в НАТО «фінська модель» остаточно втратила свою актуальність й наразі в українському публічному просторі немає закликів до впровадження цієї політики. Все ж, Україна може перейняти користь з моделі «фінляндизації», а саме стрімке нарощення власної обороноздатності та підвищення стійкості суспільства разом з розвитком військово-політичного партнерства з НАТО та активізацією євроінтеграційних кроків на шляху до ЄС.

Вступ Фінляндії та Швеції в пришвидшеному порядку став можливим через активну роль країн в налагодженні військово-політичного партнерства з Північноатлантичним альянсом в різних форматах, зокрема участь країн у військових навчаннях НАТО, програмах двостороннього і багатостороннього співробітництва, обміні інформацією та знаннями, зустрічах на високому рівні. Пришвидшив процес подання заявок і намір країн засвідчити єдність з євроатлантичною спільнотою проти держави-агресорки – Російської Федерації та грубого порушення нею норм міжнародного права. Згуртованість обох північноєвропейських країн та Альянсу стала сигналом для РФ: встановити експансіоністський контроль в Північній Європі та регіоні Балтійського моря, а також впливати на зовнішню політику й політику безпеки Фінляндії та Швеції більше не вдасться. Важливу роль в пришвидшенні процесу здобуття членства відіграли позиції вищих посадових осіб Фінляндії та Швеції¹²⁹, які переконували НАТО у готовності країн стати частиною євроатлантичної спільноти та здатності зробити вагомий внесок в гарантування безпеки в стратегічно важливих для Альянсу Північній Європі, регіоні Балтійського моря та Арктиці.

Подання Фінляндією та Швецією заявок на вступ до Північноатлантичного альянсу в пришвидшеному режимі є підтвердженням необов'язкового характеру механізму ПДЧ для здобуття членства¹³⁰. Основну

¹²⁹ Ojanen H. Finland and Sweden in NATO: the potential of new security providers. *NATO Defense College Policy Brief*. No.18. November, 2022. URL: <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=783> (date of access: 07.11.2023).

¹³⁰ Шелест Г. Вступ до НАТО без ПДЧ: досвід Швеції та Фінляндії для України. *Ukraine-NATO: Enhanced Level*. 30 вересня, 2022.

вагу має насамперед політичне рішення держав приєднатися до блоку та політична воля держав-членкинь НАТО. Намір України стати членкинею Північноатлантичного альянсу закріплений в її Конституції і саме повномасштабна збройна агресія РФ проти України засвідчила стратегічну вагу членства в НАТО та гарантій колективної оборони західних партнерів. Водночас Альянс повинен усвідомити всю цінність членства України в НАТО, її внесок в колективну безпеку Заходу. Наразі Збройні сили України важкими зусиллями й з невтомною вірою боронять увесь європейський континент від держави-агресорки, нівелюючи змогу російських військ просуватися далі на Захід та спустошуючи військовий потенціал Росії. Підвищення оперативної взаємосумісності української армії з стандартами НАТО, захист усього європейського регіону від російської агресії та тотальна відданість України євроатлантичним цінностям є вагомими аргументами для приєднання України до Північноатлантичного альянсу.

Ствердно можемо заявити, що подання Фінляндією та Швецією заявок в пришвидшеному порядку без проходження ПДЧ створило прецедент для України. У вересні 2022 р. цю тезу в своїй промові підтвердив Президент України Володимир Зеленський. Саме в цій промові Президент заявив, що Україна офіційно подає заявку на членство в НАТО у пришвидшеному режимі. Президент наголосив на тому, що початок процедури приєднання Фінляндії та Швеції до Північноатлантичного альянсу без Плану дій щодо членства засвідчив можливість вступу в пришвидшеному порядку. Зеленський зазначив, що Україна де-факто вже пройшла свій шлях до Альянсу, довівши взаємосумісність з стандартами НАТО. Водночас Президент наголосив, що Україна усвідомлює необхідність схвалення заявки на вступ усіма державами-членкинями НАТО і пропонує під час цього процесу реалізувати пропозиції щодо гарантій безпеки для України згідно з Київським безпековим договором¹³¹.

¹³¹ Ми робимо свій визначальний крок, підписуючи заявку України на вступ у пришвидшеному порядку до НАТО – звернення Президента Володимира Зеленського. Офіційне інтернет-представництво Президента України Володимира Зеленського. Київ. 30 вересня, 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/mi-robimo-svij-viznachalnij-krok-pidpisuyuchi-zayavku-ukrayi-78173> (дата звернення: 22.11.2023).

Цей договір передбачає ефективні міжнародні гарантії безпеки від країн-союзниць для забезпечення можливості самооборони України для стримування збройної агресії та для захисту суверенітету, територіальної цілісності та безпеки України, зокрема шляхом інвестицій в оборонно-промисловий комплекс України, передачі великої кількості озброєння західного зразка, проведення спільних військових навчань і тренувальних місій під егідою НАТО та ЄС¹³².

На Вільнюському саміті НАТО, що відбувався з 11 по 12 липня 2023 р., усі держави-членкині погодилися, що підтверджують взяті на Бухарестському саміті 2008 р. зобов'язання надати Україні членство в НАТО. Держави-членкині наголосили, що для вступу Україна не зобов'язана проходити етап Плану дій щодо членства, адже країна активно інтегрується в Альянс та досягла прогресу в запровадженні реформ. Заявлено, що запрошення вступити до НАТО зможуть надіслати Україні, коли усі держави-членкині погодять цей крок й Україна виконає умови. Альянс зобов'язався підтримувати Україну в реалізації реформ демократії й сектору безпеки та оцінювати її прогрес в сфері оперативної сумісності¹³³.

Згодом, у вересні 2023 р., під час візиту до Києва Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг офіційно заявив, що зараз Україна ближча до Альянсу, ніж будь-коли. Цю гучну заяву він пояснив трьома історичними рішеннями, прийнятими на Вільнюському саміті, а саме скасуванням вимоги щодо ПДЧ, погодженням програми забезпечення повної оперативної сумісності Збройних сил України з державами-членкинями НАТО та зміцненням політичних відносин шляхом створення Ради Україна-НАТО. Наприкінці своєї промови Генсек оптимістично заявив, що майбутнє України – в НАТО¹³⁴. Жодної

¹³² Київський безпековий договір: міжнародні гарантії безпеки для України. Київ. 13 вересня, 2022. 10 с. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/15/93/cf0b512b41823b01f15fa24a1325edf4_1663050954.pdf (дата звернення: 23.11.2023).

¹³³ Vilnius Summit Communiqué. North Atlantic Treaty Organization. July 19, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm (date of access: 23.11.2023).

¹³⁴ Joint press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg with the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy. North Atlantic Treaty Organization. September 28, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_218845.htm (date of access: 23.11.2023).

конкретики щодо графіку чи умов для майбутнього членства України у Комюніке Вільнюського саміту та у заявах лідерів НАТО зазначено не було. Насправді ж риторика про надання Альянсом запрошення Україні після впровадження реформ є лише одним з фальшивих факторів затягування початку процедури вступу країни у військово-політичний блок через його побоювання ескалації з боку Росії та її «твердої» відповіді у разі приєднання України до НАТО. Підтвердженням цієї тези слугують вислови Президента США Джо Байдена. В інтерв'ю провідній телерадіокомпанії CNN Байден заявив, що розгляд питання про членство України в Альянсі варто розглядати після закінчення спричиненої Росією війни. Байден наголосив на недоцільності передчасного дискурсу щодо майбутнього членства України¹³⁵. Генеральний секретар Єнс Столтенберг водночас заявляє, що наразі найбільш актуальним завданням для Альянсу є саме забезпечення перемоги України, адже у разі програшу питання членства взагалі не обговорюватиметься¹³⁶. Саме через таку позицію деяких західних лідерів Володимир Зеленський наголошував на критичній важливості надання Україні міжнародних гарантій безпеки під час її шляху до НАТО, які західні партнери не повинні розглядати як альтернативу членства України.

Слід визнати, що вступ України в Північноатлантичний альянс в умовах повномасштабної війни на її теренах не є можливим, оскільки вимагатиме від Альянсу введення в дію принципу колективної оборони згідно зі Статтею 5, що передбачало б застосування збройної сили для захисту України від російських загарбників. НАТО остерігається військового зіткнення з РФ, стверджуючи, що прямий конфлікт сил Альянсу з Росією призведе до значного загострення війни в Україні та до більших людських жертв і руйнувань для всіх залучених країн.

¹³⁵ Herb J. CNN Exclusive: Biden says war with Russia must end before NATO can consider membership for Ukraine. *CNN*. July 9, 2023. URL: <https://edition.cnn.com/2023/07/09/politics/joe-biden-ukraine-nato-russia-cnntv/index.html> (date of access: 28.11.2023).

¹³⁶ Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of NATO Heads of State and Government, with Sweden. North Atlantic Treaty Organization. July 11, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_217077.htm (date of access: 23.11.2023).

Натомість НАТО бере на себе зобов'язання не допустити розгортання війни за межами України¹³⁷.

Важливо наголосити, що приєднання Фінляндії до Північноатлантичного альянсу не спровокувало жорсткої відповіді Російської Федерації, яка погрозувала «військово-політичними наслідками» у разі розширення НАТО. Натомість за вагання та застережну позицію глав держав і урядів НАТО щодо членства України її народ сплачує високу ціну. За умови надання Україні запрошення на членство та гарантій безпеки повномасштабне вторгнення РФ можна було відвернути, запобігти тисячам людських жертв та водночас уникнути дестабілізації системи європейської безпеки. Ядерний шантаж Кремля, як і низка інших погроз, є лише інструментом психологічного впливу на лідерів НАТО, і потребує критичного сприйняття та рішучої відповіді західної спільноти на подібні заяви. Малоймовірною є ескалація поточної безпекової ситуації у разі приєднання України до Альянсу, оскільки військовий потенціал Росії наразі є ослабленим і неспроможним конкурувати з військовою потугою Об'єднаних збройних сил НАТО.

З впевненістю можемо стверджувати, що інтеграційний шлях України до НАТО не може бути ідентичним із процесом євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції з огляду на різну історію партнерських відносин з Альянсом та соціально-політичного розвитку держав, однак Україна може наслідувати фінський та шведський досвід, інтерпретуючи його під особливості її геополітичного середовища та ходу війни. Досвід Фінляндії та Швеції є цінним ресурсом для України, яка в умовах повномасштабної війни як ніколи раніше усвідомила критичну необхідність військово-політичного партнерства з Північноатлантичним альянсом та підтвердила намір стати частиною євроатлантичної родини. Фінляндія та Швеція засвідчують важливість поступового налагодження партнерських відносин з Альянсом і на військовому, і на політичному рівнях. Багато уваги Україні варто надати посиленню

¹³⁷ Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg previewing the extraordinary Summit of NATO Heads of State and Government. North Atlantic Treaty Organization. March 23, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_193610.htm (date of access: 24.11.2023).

військової оперативної сумісності з військами НАТО. Завдяки наданню партнерами зброї західного зразка та навчанню українських військовослужбовців закордоном рівень взаємосумісності та відповідності Збройних сил України стандартам НАТО наразі активно зростає. Окрім того, важливим є розвиток і власної обороноздатності й військово-промислового комплексу, насамперед налагодження виробництва передових зразків озброєння стандартів НАТО, розвиток військових технологій та військово-технічне співробітництво з державами-членкинями Альянсу на білатеральному рівні. Ще одним уроком для України є покращення соціально-економічного становища країни, а саме проведення реформ в стратегічно важливих сферах, утвердження демократичних цінностей, боротьба з внутрішніми суспільними проблемами, що водночас допоможе Україні стати більш привабливою та цінною партнеркою для Європейського Союзу.

Ще одним важливим уроком для України є промоція її партнерської цінності для НАТО як в умовах повномасштабної війни, так і після неї. Під час збройної агресії Росії українські військовослужбовці дістали визнання й захоплення вищого військового та політичного керівництва країн Заходу, провідних військових експертів та цивільного населення більшості країн світу. Після перемоги України необхідним кроком буде і надалі висвітлювати передовий потенціал Збройних сил України та переваг членства України в НАТО. Фінляндія та Швеція також засвідчують вагому роль донесення унікального внеску країн в підсилення військової потуги НАТО. Фінляндія, наприклад, має провідні телекомунікаційні технології військового спрямування, що допоможуть Альянсу покращити процеси командування, управління та забезпечення безперебійного зв'язку. Водночас Швеція має передовий підводний флот та власне виробництво військових кораблів, що значно підсилять потугу Військово-морських сил НАТО. Україна може запропонувати Альянсу безцінний досвід, отриманий під час боротьби з російськими військами в умовах повномасштабного вторгнення з використанням зброї західного зразка. Крім того, Україна може підсилити потенціал НАТО у сфері

суспільної підтримки Збройних сил, цивільного захисту, забезпечення стійкості критичної інфраструктури та протидії інформаційним загрозам¹³⁸. Північноєвропейські країни також підтвердили необхідність розвитку білатеральних відносин з державами-членками НАТО. Оскільки рішення в НАТО ухвалюють консенсусом, вето Туреччини та Угорщини стало перешкодою для швидкого здобуття членства країнами. Розбудова партнерських та довірливих відносин з державами-членками до початку процедури вступу є інструментом для формування майбутньої підтримки членства України в НАТО.

Саме завдяки розвиненим економікам, високій стійкості громадянського суспільства, демократичному державному устрою, налагодженню різнотипних відносин з європейськими партнерами в рамках ЄС та тісному військово-політичному співробітництву з НАТО на білатеральному та багатосторонньому рівнях, Фінляндія та Швеція мали змогу подати заявки на членство в пришвидшеному порядку. Каталізатором цього процесу була повномасштабна агресія РФ на теренах України, що засвідчила необхідність швидкого прийняття рішень для запобігання потенційних безпекових викликів з боку Росії. Політична воля країн-членок НАТО пришвидшити процес подання заявок обома північноєвропейськими країнами, скасувавши вимогу проходження програми Плану дій щодо членства, стала можливою, зокрема, і через технічну готовність Фінляндії та Швеції стати повноцінними членками Північноатлантичного альянсу.

Євроатлантична інтеграція є одним з основних зовнішньополітичних векторів України. «Фінська модель» нейтралітету та військової позаблоковості є неефективною для України в умовах її актуальної безпекової ситуації. Подання Фінляндією та Швецією заявок на вступ до Північноатлантичного альянсу в пришвидшеному режимі, як відповідь на неспровоковане повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, стало прецедентом для України та

¹³⁸ Kuleba D. Why NATO Must Admit Ukraine. *Foreign Affairs*. April 25, 2023. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/why-nato-must-admit-ukraine> (date of access: 24.11.2023).

підштовхнуло її до такого ж історичного кроку. Лідери НАТО висловлюють підтримку майбутнього членства України, однак констатують, що приєднання країни до Альянсу під час війни не є можливим. В час, коли Україна потребує міжнародних безпекових гарантій від західних партнерів, Альянс вважає доцільним надавати військову та фінансову допомогу. Досвід євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції є цінним прикладом для України з огляду на низку корисних уроків та рекомендацій.

Висновки до розділу 3

Активізація євроатлантичної інтеграції північноєвропейських країн, Фінляндії та Швеції, має вагомий вплив не лише на посилення їх власної обороноздатності, а й на європейську безпеку загалом. Вигідне географічне розташування країн у стратегічно важливих для НАТО Північній Європі та регіоні Балтійського моря є ключем до зміцнення Північного, Східного та Арктичного фронтів Альянсу. Членство Фінляндії збільшило кордон НАТО з Росією вдвічі, а шведський острів Готланд є найкращою платформою для забезпечення захисту північноєвропейських та балтійських країн. Фінляндія та Швеція також мають передові військово-оборонні потенціали та матеріально-технічне оснащення для підсилення сил НАТО. Найбільшими перевагами фінської військової потуги є велика чисельність Збройних сил Фінляндії, оснащених високотехнологічним артилерійським, авіаційним та військово-морським озброєнням західного зразка, а також розвинена інфраструктура цивільної оборони, провідні телекомунікаційні та космічні технології. Водночас Швеція пишається передовим підводним флотом з унікальними технологіями його використання на мілководді, а також є світовим виробником і експортером озброєння, насамперед повітряних і військово-морських суден. Обидві країни стрімко збільшують видатки на оборону з метою підвищення військової оперативної сумісності з НАТО. Військова потуга обох країн та зацікавленість в сприянні стабільності навколо національних кордонів сприятиме їх глибокій залученості до посилення впливу НАТО в арктичному регіоні, де зараз точиться

палке суперництво між провідними країнами. Вступ Фінляндії та Швеції в Північноатлантичний альянс безсумнівно стане значущим внеском у стабільність, стійкість та безпеку європейського континенту.

Подання Фінляндією та Швецією заявок на вступ до Альянсу в пришвидшеному порядку стало прецедентом та «зеленим світлом» для України, яка рішуче прагне приєднатися до євроатлантичної спільноти. Наразі держави-членкині НАТО лише формально засвідчують підтримку майбутнього членства України без зазначення чітких дат і умов. Альянс не відкриє свої двері для України під час війни, тому Україна прагне заручитися міжнародними безпековими гарантіями від західних партнерів для посилення власної обороноздатності. Україна може винести низку цінних уроків з досвіду Фінляндії та Швеції на їх шляху до НАТО, що допоможуть їй краще інтегруватися в євроатлантичну спільноту.

ВИСНОВКИ

Результатом цієї наукової роботи є проведення комплексного дослідження євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції. Ми змогли зробити внесок у наукові дебати та доповнити емпіричні знання про особливості та перспективи євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції. Під час проведення наукового дослідження ми дали відповіді на ключові питання: «У чому полягають особливості євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції?», «Які зовнішні та внутрішні чинники сприяли та перешкоджали євроатлантичній інтеграції Фінляндії та Швеції?», «Як вступ Фінляндії і Швеції в НАТО в короткостроковій перспективі змінить систему євроатлантичної безпеки?», «Чи подання заявок Фінляндією та Швецією на вступ в НАТО в прищвидшеному порядку може слугувати прецедентом для України?».

Для проведення якісного комплексного наукового дослідження ми проаналізували стан наукового вивчення євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції, а також обрали напрямки та методи дослідження. Проаналізувавши стан наукового вивчення проблеми, ми простежили, що дослідження євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції викликає науковий інтерес як в зарубіжних, так і українських дослідників. Найкраще дослідженими серед зарубіжних вчених є питання політики нейтралітету Фінляндії та Швеції, розвиток їх євроатлантичної інтеграції та переваги вступу до НАТО. Натомість українські науковці зосередили свою увагу на вивченні досвіду євроатлантичної інтеграції обох північноєвропейських країн як приклад для України на її шляху до вступу в Альянс. Наразі у зарубіжному та вітчизняному наукових середовищах немає праць, в яких комплексно охарактеризовано особливості та перспективи євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції. Ми також простежили, що євроатлантична інтеграція північноєвропейських країн є предметом палких дискусій між представниками двох течій у теорії міжнародних відносин, а саме реалістами та неолібералами-транснаціоналістами. На основі аналізу поглядів прихильників обох напрямів

на політику розширення НАТО та приєднання Фінляндії та Швеції до євроатлантичної родини, ми дійшли висновку, що в умовах сучасних трансформаційних змін на європейському континенті та активізації загроз гібридного характеру позиції реалістів втратили свою актуальність. Натомість позиція неолібералів-транснаціоналістів засвідчує свою ефективність, адже в час активізації гібридних викликів військово-політичне співробітництво країн-членкинь НАТО є єдиним гарантом стабільності та безпеки в європейському регіоні. В цій праці євроатлантичну інтеграцію Фінляндії та Швеції ми дослідили з погляду неолібералізму й транснаціоналізму, зробивши свій внесок в наукові дебати між прихильниками обох течій. Дослідження проведене з застосуванням низки загальнонаукових методів, а саме історико-генетичного, синхронного, системного, причинно-наслідкового методів і методів синтезу, спостереження, індукції та прогнозування, а також якісних методів - контент-аналізу та компаративного аналізу.

Для визначення особливостей євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції ми проаналізували її передумови, зокрема витоки та процес становлення політики збройного нейтралітету та військової позаблоковості, а також еволюцію партнерських відносин країн з НАТО. Нам вдалося виокремити причини продукування обома країнами політики нейтралітету. Зокрема, Швеція вважала принцип нейтралітету найбезпечнішим способом реалізації національних інтересів, а для Фінляндії принцип нейтралітету був вимушеною мірою захисту від експансіоністської політики СРСР. Фінляндія та Швеція пишалися політикою збройного нейтралітету та військової позаблоковості, яка допомогла їм уникнути втягнення у військові конфлікти глобального та регіонального масштабу. Зміна міжнародного порядку після холодної війни сприяла можливості зовнішньополітичного маневрування країн, посилення власної обороноздатності шляхом розвитку партнерства з НАТО та більшої участі в гарантуванні безпеки в Північній Європі. Активний розвиток військово-політичного співробітництва північноєвропейських країн з НАТО впродовж трьох десятиліть років став підтвердженням відчуття приналежності

Фінляндії та Швеції до західного світу та наміру розвивати двосторонні та багатосторонні відносини з країнами-членками Альянсу.

Під час дослідження ми проаналізували зовнішні та внутрішні чинники, які сприяли та перешкождали євроатлантичній інтеграції Фінляндії та Швеції. Насамперед ми простежили внутрішні протиріччя в країнах щодо інтеграції в НАТО. З часу налагодження партнерства з Північноатлантичним альянсом, громадськість та політикум Фінляндії та Швеції виступали проти членства країн в Альянсі, вважаючи принцип нейтралітету найбезпечнішим інструментом реалізації зовнішньої політики. Водночас така суспільна та політична думка була обумовлена побоюваннями агресивної збройної відповіді Російської Федерації. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало каталізатором активізації євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції, спричинило історичну трансформацію зовнішньої політики та політики безпеки країн та водночас кардинально змінило погляди їх громадськості та політикуму. Після 24 лютого 2022 р. більшість фінів та шведів осягнули усі ризики подальшого продукування політики нейтралітету в час потенційних гібридних загроз з боку Росії та стратегічну важливість швидкого вступу країн в Альянс з метою посилення свого безпекового середовища та гарантування союзницької підтримки у протидії загрозам.

Водночас ми дослідили чинники, що перешкождали здобуттю членства Фінляндії та Швеції в Альянсі. Перешкодами швидкому та спрощеному вступу країн були вето Туреччини та Угорщини. Країни відмовилися ратифікувати заявки на вступ, аргументуючи свою позицію низкою спірних моментів у відносинах з Фінляндією та Швецією. Нам вдалося визначити справжні мотиви блокування членства, насамперед намір Туреччини отримати американські винищувачі, привернути світову увагу до проблеми тероризму в країні та «обмінати» ратифікацію заявок на прийняття країни до ЄС. Водночас позиція Угорщини також спричинена наміром реалізації своїх національних інтересів, зокрема використанням вето як важелю впливу на ЄС з метою відновити виділення країні економічної допомоги.

Нам вдалося також спрогнозувати вплив інтеграції Фінляндії і Швеції в НАТО на європейську безпеку. Проаналізувавши військово-оборонний потенціал обох країн, враховуючи чисельність збройних сил, військово-технічне озброєння та наявність передових технологій, ми дійшли висновку, що членство якісно зміцнить як обороноздатність країн, так і військову потугу НАТО. Крім того, завдяки стратегічно важливому географічному розташуванню країн їх членство в Альянсі посилить безпековий ландшафт Північної Європи, регіону Балтійського моря, Арктики та європейського континенту загалом. Наближення НАТО до кордону з Росією матиме стримувальний ефект для агресивних й експансіоністських намірів Росії. Приєднання Фінляндії та Швеції до Альянсу посилить стійкість та колективну оборону Альянсу та стане цінним внеском у стабільність та безпеку у всьому трансатлантичному регіоні.

Водночас у рамках наукового дослідження ми з'ясували, що пришвидшений вступ Фінляндії та Швеції в НАТО може стати прецедентом для України. Подання заявок країнами на членство в пришвидшеному порядку стало стимулом для України теж зробити такий історичний крок. Ми дійшли висновку, що не варто очікувати вступу України в НАТО в умовах повномасштабного вторгнення, однак з історичного досвіду еволюції євроатлантичної інтеграції обох держав Україна може винести цінні уроки та практичні рекомендації для подальшого впровадження на її шляху до Альянсу. Найважливішими рекомендаціями для України є розвиток власної обороноздатності, налагодження двостороннього та багатостороннього партнерства з країнами-членками НАТО, покращення соціально-економічного становища країни та промоція її унікальної партнерської цінності для Альянсу. Саме ці кроки сприятимуть швидшому вступу України до НАТО та її кращій інтеграції в євроатлантичну спільноту.

У ході дослідження ми дійшли висновку, що Фінляндія та Швеція є останніми стратегічно важливими ланками, яких так не вистачало для остаточного сформування архітектури безпеки Північного флангу НАТО. Приєднання обох країн до НАТО є завершальним кроком в процесі їх довгого й

поступового зближення з західними політичними та військовими структурами, а також трансатлантичною спільнотою. Членство Фінляндії та Швеції спричинить якісну трансформацію безпекової ситуації в Північній Європі та регіоні Балтійського моря, зміцнення Північного та Арктичного флангів НАТО, посилення обороноздатності країн та військово-технічного потенціалу Альянсу, а також стане рішучою відповіддю об'єднаного Заходу на агресивну й загарбницьку зовнішньополітичну діяльність Росії. Ми довели, що політика розширення НАТО є єдиним гарантом безпеки й стабільності на європейському континенті в умовах активізації гібридних викликів в регіоні Північної та Східної Європи з боку Російської Федерації.

З огляду на стрімкий розвиток подій на міжнародній арені та нестабільність безпекової ситуації в Європі через агресивну й загарбницьку діяльність Російської Федерації, дослідження євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції буде зберігати свою актуальність.

Подальші перспективи дослідження передбачають аналіз процесу вступу Швеції до Північноатлантичного альянсу, адже Туреччина та Угорщина наразі не ратифікували заявку країни на вступ, а також розгляд зміни євроатлантичної безпеки після вступу Фінляндії та Швеції до Альянсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Київський безпековий договір: міжнародні гарантії безпеки для України. Київ. 13 вересня, 2022. 10 с. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/15/93/cf0b512b41823b01f15fa24a1325edf4_1663050954.pdf (дата звернення: 23.11.2023).
2. Ми робимо свій визначальний крок, підписуючи заявку України на вступ у пришвидшеному порядку до НАТО – звернення Президента Володимира Зеленського. Офіційне інтернет-представництво Президента України Володимира Зеленського. Київ. 30 вересня, 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/mi-robimo-svij-viznachalnij-krok-pidpisuyuchi-zayavku-ukrayi-78173> (дата звернення: 22.11.2023).
3. A sampling of Swedish positions on issues concerning various international bodies. Central Intelligence Agency. August 24, 1999. URL: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP78-02771R000100230002-1.pdf> (date of access: 05.08.2023).
4. About NORDEFECO. Nordic Defence Cooperation. URL: <https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco> (date of access: 18.08.2023).
5. Arctic Challenge Exercise 2023. The Finnish Air Force. 2023. URL: <https://ilmavoimat.fi/en/ace23-en> (date of access: 02.11.2023).
6. Asetus Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välillä ystävyyydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta Moskovassa 6 päivänä huhtikuuta 1948 allekirjoitetun sopimuksen voimaansaattamisesta. Finlex. 1948. URL: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1948/19480017> (date of access: 12.08.2023).
7. Brussels Summit Declaration. NATO Public Diplomacy Division. July 11, 2018. URL:

- https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180713_180711-summit-declaration-eng.pdf (date of access: 23.08.2023).
8. Conscription - a Finnish choice. The Finnish Defence Forces. 2023. URL: <https://puolustusvoimat.fi/en/finnish-conscription-system> (date of access: 14.11.2023).
 9. Deterioration of the security environment – implications for Sweden. Ministry for Foreign Affairs of Sweden. 2022. 51 p. URL: <https://www.government.se/contentassets/05ffb51ba6404a459d7ee45c98e87a83/deterioration-of-the-security-environment---implications-for-sweden-ds-20228/> (date of access: 30.10.2023).
 10. Finland Between East and West. Central Intelligence Agency. November 29, 2005. URL: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP79R00904A000800010010-4.pdf> (date of access: 16.08.2023).
 11. Finland's membership in NATO. Ministry of Defence of Finland. URL: https://www.defmin.fi/en/areas_of_expertise/finland_s_membership_in_nato#b5c0c36d (date of access: 31.10.2023).
 12. Finland's NATO accession process. Finnish Government. April 4, 2023. URL: <https://valtioneuvosto.fi/en/finland-and-nato/accession-process> (date of access: 30.10.2023).
 13. Finnish solutions for the entire icebreaking value chain. Maritime & Offshore from Finland. 24 p. URL: <https://www.businessfinland.fi/48d56b/globalassets/finnish-customers/02-build-your-network/arctic/maritime-and-offshore-from-finland/2018-icebreaker-brochure.pdf> (date of access: 02.11.2023).
 14. Finns' opinions on foreign and security policy, national defence and security. The Advisory Board for Defence Information. Ministry of Defence of Finland. Helsinki. December, 2022. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164461/PLM_2022_6.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of access: 24.08.2023).

15. Foreign Ministry's draft budget for 2024 focuses on support for Ukraine and Finland's NATO membership. Ministry for Foreign Affairs of Finland. September 20, 2023. URL: https://um.fi/press-releases/-/asset_publisher/ued5t2wDmr1C/content/ulkoministerion-talousarvioehdotuksessa-2024-korostuu-tuki-ukrainalle-ja-suomen-nato-jasenyys/35732 (date of access: 12.11.2023).
16. General government fiscal plan for 2023–2026. Ministry of Finance of Finland. Helsinki. April, 2022. 165 p. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164010/VM_2022_2_9.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of access: 12.11.2023).
17. Government report on changes in the security environment. Finnish Government. Helsinki. 2022. 51 p. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164002/VN_2022_2_0.pdf?sequence=4&isAllowed=y (date of access: 28.11.2023).
18. Government Report on Finnish Foreign and Security Policy. Finnish Government. Helsinki. October 29, 2020. 50 p. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162515/VN_2020_3_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of access: 23.08.2023).
19. History of cooperation between Finland and NATO. Ministry for Foreign Affairs of Finland. URL: <https://um.fi/north-atlantic-treaty-organisation> (date of access: 22.08.2023).
20. History of Sweden and NATO. Government Offices of Sweden. April 5, 2023. URL: <https://www.government.se/government-policy/sweden-and-nato/history-of-sweden-and-nato/> (date of access: 22.08.2023).
21. Home Guard. Swedish Armed Forces. April 27, 2023. URL: <https://www.forsvarsmakten.se/en/about/organisation/home-guard/> (date of access: 18.11.2023).
22. II. Turkey's and NATO's views on current issues of the Alliance. Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. 2022. URL: https://www.mfa.gov.tr/ii_---

- turkey_s-contributions-to-international-peace-keeping-activities.en.mfa (date of access: 30.10.2023).
23. In the north exercising multinational fires and combat operating. Army Academy. May 4, 2023. <https://maavoimat.fi/en/-/in-the-north-exercising-multinational-fires-and-combat-operating> (date of access: 15.11.2023).
 24. In the reserve. Intti.fi. The Finnish Defence Forces. 2023. URL: <https://intti.fi/en/in-the-reserve> (date of access: 14.11.2023).
 25. Joint press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg with the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy. North Atlantic Treaty Organization. September 28, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_218845.htm (date of access: 23.11.2023).
 26. Madrid Summit Declaration. North Atlantic Treaty Organization. July 22, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm (date of access: 30.10.2023).
 27. Materiel and Equipment of the Finnish Defence Forces. The Finnish Defence Forces. 2023. URL: <https://puolustusvoimat.fi/en/equipment#/?page-size=135> (date of access: 13.11.2023).
 28. Military budget initiatives for 2024. Ministry of Defence of Sweden. September 22, 2023. URL: <https://www.government.se/articles/2023/09/military-budget-initiatives-for-2024/> (date of access: 23.10.2023).
 29. President of the Republic decides on Finland's accession to Nato. Finnish Government. March 23, 2023. URL: <https://valtioneuvosto.fi/en/-/president-of-the-republic-decides-on-finland-s-accession-to-nato> (date of access: 30.10.2023).
 30. Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the trilateral meeting between Türkiye, Finland and Sweden. North Atlantic Treaty Organization. June 29, 2022. URL:

- https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_197253.htm?selectedLocale=en
(date of access: 28.10.2023).
31. Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of NATO Heads of State and Government, with Sweden. North Atlantic Treaty Organization. July 11, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_217077.htm (date of access: 23.11.2023).
 32. Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg previewing the extraordinary Summit of NATO Heads of State and Government. North Atlantic Treaty Organization. March 23, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_193610.htm (date of access: 24.11.2023).
 33. Ratification of Finland and Sweden's accession to NATO. NATO Parliamentary Assembly. URL: <https://www.nato-pa.int/content/finland-sweden-accession> (date of access: 30.10.2023).
 34. Relations with Finland. North Atlantic Treaty Organization. April 5, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm (date of access: 23.08.2023).
 35. Relations with Sweden. North Atlantic Treaty Organization. April 12, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52535.htm (date of access: 23.08.2023).
 36. Remarks by NATO Secretary General Jens Stoltenberg with Klaus Korhonen (ambassador of Finland accredited to NATO) and Axel Wernhoff (ambassador of Sweden accredited to NATO). North Atlantic Treaty Organization. May 18, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_195472.htm (date of access: 30.10.2023).
 37. Report on Finland's Accession to the North Atlantic Treaty Organization. Finnish Government. Helsinki, Finland. May 15, 2022. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164093/Gov_rep_EN.pdf?sequence=4&isAllowed=y (date of access: 30.10.2023).

38. Secretary General: NATO, Finland and Sweden share the same security interests. North Atlantic Treaty Organization. October 25, 2021. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_188061.htm?selectedLocale=en (date of access: 24.08.2023).
39. Statement by Prime Minister Ulf Kristersson. Government Offices of Sweden. July 11, 2023. URL: <https://www.government.se/statements/2023/07/statement-nato/> (date of access: 31.10.2023).
40. Statement by Secretary General Jens Stoltenberg on Finland and Sweden's NATO membership. North Atlantic Treaty Organization. March 17, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_212882.htm (date of access: 31.10.2023).
41. Statement of Government Policy. Minister for Foreign Affairs Ann Linde. Government of Sweden. February 12, 2020. URL: https://www.government.se/contentassets/da99c52da97e4c328fec4840630d87f/utrikesdeklarationen2020_eng.pdf (date of access: 23.08.2023).
42. Statement of Government Policy. Minister for Foreign Affairs Tobias Billström. Government of Sweden. February 15, 2023. URL: <https://www.government.se/contentassets/bab11be9e9b149079808ecfa5651ddd2/statement-of-foreign-policy-2023/> (date of access: 23.10.2023).
43. Sweden's path to NATO membership. Government Offices of Sweden. April 5, 2023. URL: <https://www.government.se/government-policy/sweden-and-nato/swedens-road-to-nato/> (date of access: 30.10.2023).
44. The Constitution of Finland. Ministry of Justice, Finland. 2018. URL: https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731_20180817.pdf (date of access: 22.10.2023).
45. The debate on NATO enlargement: hearings before the United States Senate Committee on Foreign Relations. U.S. Government Publishing Office (GPO). Washington, 1998. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-105shrg46832/pdf/CHRG-105shrg46832.pdf> (date of access: 30.08.2023).

46. The Navy. Swedish Armed Forces. May 7, 2020. URL: <https://www.forsvarsmakten.se/en/about/organisation/the-navy/> (date of access: 18.11.2023).
47. The Permanent Joint Mechanism between Türkiye, Finland and Sweden met in Finland. Finnish Government. August 16, 2022. URL: <https://valtioneuvosto.fi/en/-/the-permanent-joint-mechanism-between-turkiye-finland-and-sweden-met-in-finland> (date of access: 30.10.2023).
48. The Secretary General's Annual Report. NATO. 2016. 128 p. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160128_SG_AnnualReport_2015_en.pdf (date of access: 29.10.2023).
49. The Swedish Defence Commission's report on security policy, 2023. The Defence Commission's Secretariat. June 19, 2023. 25 p. URL: <https://www.government.se/contentassets/de808e940116476d8252160c58b78bb7/sammandrag-pa-engelska-av-allvarstid-ds-202319.pdf> (date of access: 23.11.2023).
50. Total Defense Service. Krisinformation.se. October 10, 2023. URL: <https://www.krisinformation.se/en/hazards-and-risks/hojd-beredskap-och-krig/total-defence-service> (date of access: 15.11.2023).
51. Trilateral memorandum between Türkiye, Finland and Sweden. Madrid. June 28, 2022. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/220628-trilat-memo.pdf (date of access: 30.10.2023).
52. Vilnius Summit Communiqué. North Atlantic Treaty Organization. July 19, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm (date of access: 23.11.2023).
53. Warsaw Summit Communiqué. North Atlantic Treaty Organization. July 1, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (date of access: 23.08.2023).

Література:

54. Горобець І., Мартинов А. Вступ Швеції і Фінляндії в НАТО як наслідок кризи регіональної та глобальної систем безпеки. *Консенсус. Вип. 3*. 30 вересня, 2022. С. 72-82.
55. Шелест Г. Вступ до НАТО без ПДЧ: досвід Швеції та Фінляндії для України. *Ukraine-NATO: Enhanced Level*. 30 вересня, 2022.
56. Aalders G. *Swedish Neutrality and The Cold War, 1945-1949*. Amsterdam, 1989. P. 15.
57. Brommesson D., Ekengren AM., Michalski A. Sweden's Policy of Neutrality: Success Through Flexibility? *Successful Public Policy in the Nordic Countries: Cases, Lessons, Challenges*. September, 2022. P. 284–305.
58. Elgin K. K., Lanoszka A. Sweden, Finland, and the Meaning of Alliance Membership. *Texas National Security Review. The Scholar. Volume 6, Issue 2*. 2023. P. 40-48.
59. Franzén J. A Qualitative Case Study of Finland's and Sweden's NATO Applications: Analysing the case through Liberalism and Neorealism. *Malmö University*. 2023. 48 p.
60. Hagelin B., Wallensteen P. Understanding Swedish Military Expenditures. *Cooperation and Conflict, Vol. 27, No. 4, Special Issue: Defence Spending after the Cold War*. December, 1992. P. 419.
61. Isoaho E., Masuhr N., Merz F. Finland's NATO accession. *Center for Security Studies at ETH Zurich. No. 310*. September, 2022.
62. Lórinč V. The Changing Concept of Finland's Neutrality. *Danube Institute*. March, 2022. 14 p.
63. Lundqvist S. A Convincing Finnish Move: Implications for State Identity of Persuading Sweden to Jointly Bid for NATO Membership. *Studia Europejskie - Studies in European Affairs. Vo. 26. No. 4*. 2022. P. 73-110.
64. Murati V., Rexhepi R., Vigan S. Accelerated integration of Finland and Sweden into NATO due to the war in Ukraine: possibilities and obstacles. *International Conference on Social and Healthcare Studies*. P. 141-152.

65. Ojanen H., Väisänen A. Finnish and Swedish NATO membership: What does it hold for the Arctic? *Defending NATO's Northern Flank: Power Projection and Military Operations*. 2023.
66. Patomäki H. The end of the Nordic ideal: Finland and Sweden joining NATO. June 2, 2022.
67. Raitasalo J. Finnish Defense «Left of Bang». *PRISM Vol. 10, No. 2*. March 10, 2023. P. 78-91.

Електронні ресурси віддаленого доступу:

68. Доломанжи А. Якщо Росії дати паузу у війні, то у 2028 році вона нападе на країни Балтії, - Зеленський. *УНІАН*. 5 жовтня, 2023. URL: <https://www.unian.ua/war/rosiya-mozhe-vtorgnutisya-v-baltiyu-v-2028-roci-zelenskiy-12415926.html> (дата звернення: 08.11.2023).
69. Експерти пояснили, що може означати феномен «фінляндизації» в контексті України. *Дзеркало тижня*. 7 березня, 2023. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/eksperti-pojasnili-shcho-mozhe-oznachati-fenomen-finljandizatsiji-v-konteksti-ukrajini.html> (дата звернення: 22.11.2023).
70. Черниш А. Нейтралітету не бути: як вступ Фінляндії і Швеції в НАТО змінить європейську безпеку. *ADASTRA*. 15 червня, 2022. URL: <https://adastra.org.ua/blog/nejtralitetu-ne-buti-yak-vstup-finlyandiyi-i-shveciyi-v-nato-zminit-uevropejsku-bezpeku> (дата звернення: 22.08.2023).
71. Щорічник СІПРІ 2022: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека. *Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру та Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова*. Київ, 2023. С. 272. URL: https://razumkov.org.ua/images/sipri/SIPRI_2022_ukr.pdf (дата звернення: 04.11.2023).

72. 2023 Sweden Military Strength. *Global Firepower*. January 1, 2023. URL: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=sweden (date of access: 18.11.2023).
73. A conversation with Henry Kissinger. *The Economist*. May 17, 2023. URL: <https://www.economist.com/kissinger-transcript> (date of access: 30.08.2023).
74. Ahlander J. What Sweden's submarines bring to NATO. *Reuters*. July 3, 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/what-swedens-submarines-bring-nato-2023-07-03/> (date of access: 18.11.2023).
75. Allman T. Russia denies submarine incident off Sweden. *BBC*. October 19, 2014. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-29680960> (date of access: 29.10.2023).
76. Aydogan M. Sweden must extradite terrorists if wants to join NATO: Türkiye. *Anadolu Agency*. December 16, 2023. URL: <https://www.aa.com.tr/en/turkiye/sweden-must-extradite-terrorists-if-wants-to-join-nato-turkiye/2788404> (date of access: 28.10.2023).
77. Bailey K. "No to NATO, Yes to Peace!" – Finnish Protesters March Against Western Imperialism and Putin's war in Ukraine. *LeftEast*. May 20, 2022. URL: <https://lefteast.org/no-to-nato-yes-to-peace-finnish-protesters-march-against-western-imperialism-and-putins-war-in-ukraine/> (date of access: 21.09.2023).
78. Bendjelloul J. Regeringen tar avstånd från kurdiska YPG och PYD – "Är tvivelaktiga". *Sveriges Radio*. November 5, 2022. URL: <https://sverigesradio.se/artikel/regeringen-tar-avstand-fran-kurdiska-ypg-och-pyd-ar-tvivelaktiga> (date of access: 30.10.2023).
79. Bildt C. NATO's Nordic Expansion. *Foreign Affairs*. April 26, 2022. URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2022-04-26/natos-nordic-expansion?check_logged_in=1 (date of access: 13.11.2023).
80. Duxbury C. Dramatic U-turns by Social Democrats in Sweden, Finland paved way to NATO. *Politico*. May 15, 2022. URL:

- <https://www.politico.eu/article/dramatic-u-turns-by-social-democrats-in-sweden-finland-paved-way-to-nato/> (date of access: 22.09.2023).
81. Dyvik E. H. Swedish Armed Forces - Statistics & Facts. *Statista*. August 30, 2023. URL: <https://www.statista.com/topics/4256/swedish-armed-forces/#topicOverview> (date of access: 15.11.2023).
 82. Entringer G. B. I., Gillooly S. N., Kuhnenn E., Peterson S., Tierney M. J. U.S. Elites Agree on NATO Enlargement. *Foreign Policy*. June 28, 2023. URL: <https://foreignpolicy.com/2023/06/28/nato-enlargement-poll-us-experts-academics-sweden-finland-ukraine/> (date of access: 29.08.2023).
 83. Erdoğan warns Turkey could still block Finland and Sweden's accession to Nato. *The Guardian*. June 30, 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/30/erdogan-warns-turkey-could-still-block-finland-and-swedens-accession-to-nato> (date of access: 28.10.2023).
 84. Erkoyun E., Ozkan M. Turkish parliament ratifies Finland's NATO accession as Sweden kept waiting. *Reuters*. March 31, 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/turkish-parliament-approves-finlands-nato-accession-2023-03-30/> (date of access: 30.10.2023).
 85. Erlanger S. After 200 Years of Neutrality, Sweden Weighs Joining NATO. *The New York Times*. May 13, 2022. URL: <https://www.nytimes.com/2022/05/13/world/europe/sweden-finland-nato-putin.html> (date of access: 05.11.2023).
 86. Finland Accuses Russia of Violating Its Airspace. *VOA News*. October 07, 2016. URL: <https://www.voanews.com/a/finland-accuses-russia-violating-airspace/3540972.html> (date of access: 29.10.2023).
 87. Finland is hurtling towards NATO membership. *The Economist*. April 16, 2022. URL: <https://www.economist.com/europe/finland-is-hurtling-towards-nato-membership/21808705> (date of access: 06.09.2023).
 88. Forrest B. Kissinger Backs Ukraine's NATO Bid. *The Wall Street Journal*. January, 2023. URL:

- <https://www.wsj.com/livecoverage/davos2023/card/kissinger-backs-ukraine-s-nato-bid-TEbEBq5ulGr0dBS9sPTZ> (date of access: 31.08.2023).
89. Forsberg R., Kähkönen A., Moyer J. C. Finland's Contributions to NATO: Strengthening the Alliance's Nordic and Arctic Fronts. *Wilson Center*. November 8, 2022. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/finlands-contributions-nato-strengthening-alliances-nordic-and-arctic-fronts> (date of access: 16.11.2023).
90. Henley J. Turkish fury as Sweden allows Qur'an burning risks further delays to Nato bid. *The Guardian*. June 28, 2023. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/jun/28/turkey-rebuke-of-quran-burning-poses-risk-to-sweden-nato-application> (date of access: 29.10.2023).
91. Herb J. CNN Exclusive: Biden says war with Russia must end before NATO can consider membership for Ukraine. *CNN*. July 9, 2023. URL: <https://edition.cnn.com/2023/07/09/politics/joe-biden-ukraine-nato-russia-cnntv/index.html> (date of access: 28.11.2023).
92. Huhtanen J. Nato-kannatus nousi ennätyselliseen 73 prosenttiin. *Helsingin Sanomat*. May 11, 2022. URL: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008804287.html> (date of access: 19.09.2023).
93. Johnson S. Swedish PM rejects opposition calls to consider joining NATO. *Reuters*. March 8, 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/applying-join-nato-would-destabilize-security-situation-swedish-pm-says-2022-03-08/> (date of access: 06.09.2023).
94. Kauranen A. Newest NATO member Finland to spend 2.3% of GDP on defence. August 28, 2023. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/newest-nato-member-finland-spend-23-gdp-defence-2023-08-28/> (date of access: 12.11.2023).
95. Kauranen A., Ahlander J. How Sweden and Finland could help NATO contain Russia. *Reuters*. July 5, 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/natos-new-north-fresh-chances-contain-moscow-2023-07-03/> (date of access: 23.10.2023).

96. Kuleba D. Why NATO Must Admit Ukraine. *Foreign Affairs*. April 25, 2023. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/why-nato-must-admit-ukraine> (date of access: 24.11.2023).
97. Lau S. Sweden says Turkey pledges to ratify its NATO bid 'within weeks'. *Politico*. November 29, 2023. URL: <https://www.politico.eu/article/sweden-says-turkey-pledges-to-ratify-its-nato-bid-within-weeks/> (date of access: 31.10.2023).
98. Lehto E., Kauranen A. Finland's PM says NATO membership is "very unlikely" in her current term. *Reuters*. January 20, 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/finlands-pm-says-nato-membership-is-very-unlikely-her-watch-2022-01-19/> (date of access: 30.08.2023).
99. Liberals support Finnish and Swedish decision to join NATO. *ALDE Party*. May 23, 2022. URL: https://www.aldeparty.eu/strong_liberal_support_paves_the_way_for_finland_and_sweden_nato_membership (date of access: 29.08.2023).
100. Lynch L. Joining the West. *International Journal of Politics, Culture, and Society*. June 16, 2022. URL: <https://www.ips-journal.eu/topics/future-of-social-democracy/joining-the-west-5995/> (date of access: 20.09.2023).
101. Mackintosh E. Finland is winning the war on fake news. What it's learned may be crucial to Western democracy. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/interactive/2019/05/europe/finland-fake-news-intl/> (date of access: 29.10.2023).
102. Marcus J. US removes Turkey from F-35 fighter jet programme. *BBC*. July 17, 2019. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-49023115> (date of access: 30.10.2023).
103. Novus rapport: Synen Nato. *Novus Group International AB*. April 20, 2022. URL: <https://novus.se/wp-content/uploads/2022/04/rapportnovusnato20220420-1.pdf> (date of access: 20.09.2023).

104. Nye J. S., Jr. What Caused the Ukraine War? *Project Syndicate*. October 4, 2022. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/what-caused-russia-ukraine-war-by-joseph-s-nye-2022-10?barrier=accesspay> (date of access: 04.08.2023).
105. Ojanen H. Finland and Sweden in NATO: the potential of new security providers. *NATO Defense College Policy Brief. No.18*. November, 2022. URL: <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=783> (date of access: 07.11.2023).
106. Pietiläinen J. Finnish Shifts and Swedish Steadiness: Lines of Division on the Issue of NATO Membership. *transform! europe*. July 4, 2022. URL: <https://transform-network.net/blog/analysis/finnish-shifts-and-swedish-steadiness-lines-of-division-on-the-issue-of-nato-membership/> (date of access: 22.09.2023).
107. Rankin J. Burning of Qur'an in Stockholm funded by journalist with Kremlin ties. *The Guardian*. January 27, 2023. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/jan/27/burning-of-quran-in-stockholm-funded-by-journalist-with-kremlin-ties-sweden-nato-russia> (date of access: 29.10.2023).
108. Reinhart R. J. Most Finns, Swedes Approve of NATO's Leadership. *Gallup*. September 16, 2022. URL: <https://news.gallup.com/poll/401102/finns-swedes-approve-nato-leadership.aspx> (date of access: 06.09.2023).
109. Roth A. Putin issues fresh warning to Finland and Sweden on installing Nato infrastructure. *The Guardian*. June 30, 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/29/russia-condemns-nato-invitation-finland-sweden> (date of access: 30.10.2023).
110. Russian group behind 2013 Foreign Ministry hack. *YLE*. January 13, 2016. URL: <https://yle.fi/a/3-8591548> (date of access: 29.11.2023).
111. Russon MA. Russia blamed for crashing Swedish air traffic control to test electronic warfare capabilities *International Business Times*. April 14, 2016. URL: <https://www.ibtimes.co.uk/russia-blamed-bringing-down-swedish->

- air-traffic-control-test-electronic-warfare-capabilities-1554895 (date of access: 29.10.2023).
112. Shankar P. Why some young Swedes are uneasy about joining NATO. *Deutsche Welle*. May 18, 2022. URL: <https://www.dw.com/en/why-some-young-swedes-remain-uneasy-about-joining-nato/a-61826790> (date of access: 21.09.2023).
113. Siebold S., Baczynska G. 'Grotesque': EU countries condemn Hungary over anti-LGBTQ law. *Reuters*. June 22, 2021. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/hungarys-new-lgbt-law-contradicts-eu-values-germany-says-2021-06-22/> (date of access: 30.10.2023).
114. Skidelsky R. The Case for Nordic and NATO Realism. *Project Syndicate*. May 20, 2022. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/finland-sweden-nato-membership-will-worsen-security-by-robert-skidelsky-2022-05> (date of access: 04.08.2023).
115. Sorensen M. S. Sweden Reinstates Conscription, With an Eye on Russia. *The New York Times*. March 2, 2017. URL: <https://www.nytimes.com/2017/03/02/world/europe/sweden-draft-conscription.html> (date of access: 29.10.2023).
116. Strong liberal support paves the way for Finland and Sweden NATO membership. *ALDE Party*. May 17, 2022. URL: https://www.aldeparty.eu/liberals_support_finnish_and_swedish_decision_to_join_nato (date of access: 29.08.2023).
117. Sweden welcomes Turkey ratifying NATO membership bid. *Deutsche Welle*. October 24, 2023. URL: <https://www.dw.com/en/sweden-welcomes-turkey-ratifying-nato-membership-bid/a-67199235> (date of access: 31.10.2023).
118. Tätt med PKK-flaggor under Nato-protest. *Göteborgs-Posten*. June 4, 2023. URL: <https://www.gp.se/nyheter/sverige/tatt-med-pkk-flaggor-under-nato-protest.07644f6b-5e0d-5f44-8080-1f44f0e9de27> (date of access: 29.10.2023).

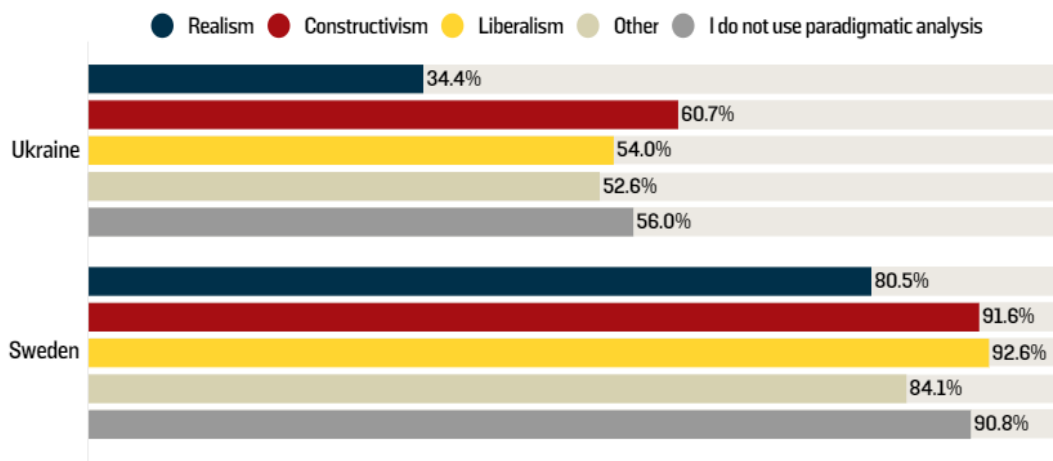
119. Torralba C. How Sweden's membership will strengthen NATO: Sophisticated subs and more control over Baltic and Arctic. *El País*. July 12, 2023. URL: <https://english.elpais.com/international/2023-07-12/how-swedens-membership-will-strengthen-nato-sophisticated-subs-and-more-control-over-baltic-and-arctic.html> (date of access: 05.11.2023).
120. Voska M. We share similar weapons and technology with Sweden. *CZDEFENCE*. July 24, 2022. URL: <https://www.czdefence.com/article/we-share-similar-weapons-and-technology-with-sweden> (date of access: 18.11.2023).
121. Walker P. Sweden searches for suspected Russian submarine off Stockholm. *The Guardian*. October 19, 2014. URL: <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/19/sweden-search-russian-submarine-stockholm> (date of access: 29.10.2023).
122. Wezeman P. D., Gadon J., Wezeman S. T. Trends in International Arms Transfers, 2022. *Stockholm International Peace Research Institute*. Stockholm. March, 2023. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-03/2303_at_fact_sheet_2022_v2.pdf (date of access: 26.10.2023).
123. Wilson G., Dost P. How to close the gap between Turkey and Sweden on NATO enlargement. *Atlantic Council*. April 4, 2023. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/how-to-close-the-gap-between-turkey-and-sweden-on-nato-enlargement/> (date of access: 28.11.2023).
124. Witte G. Finland feeling vulnerable amid Russian provocations. *The Washington Post*. November 23, 2014. URL: https://www.washingtonpost.com/world/europe/finland-feeling-vulnerable-amid-russian-provocations/2014/11/23/defc5a90-69b2-11e4-bafd-6598192a448d_story.html (date of access: 29.10.2023).
125. Yle poll: Only a fifth of Finns back NATO membership. *Yleisradio*. December 13, 2017. URL: <https://yle.fi/a/3-9974703> (date of access: 06.09.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитування еліти США, що є прихильниками різних теорій міжнародних відносин, щодо рівня їхньої підтримки членства Швеції та України в НАТО.

Indicate your level of support for NATO membership for each of the following countries:

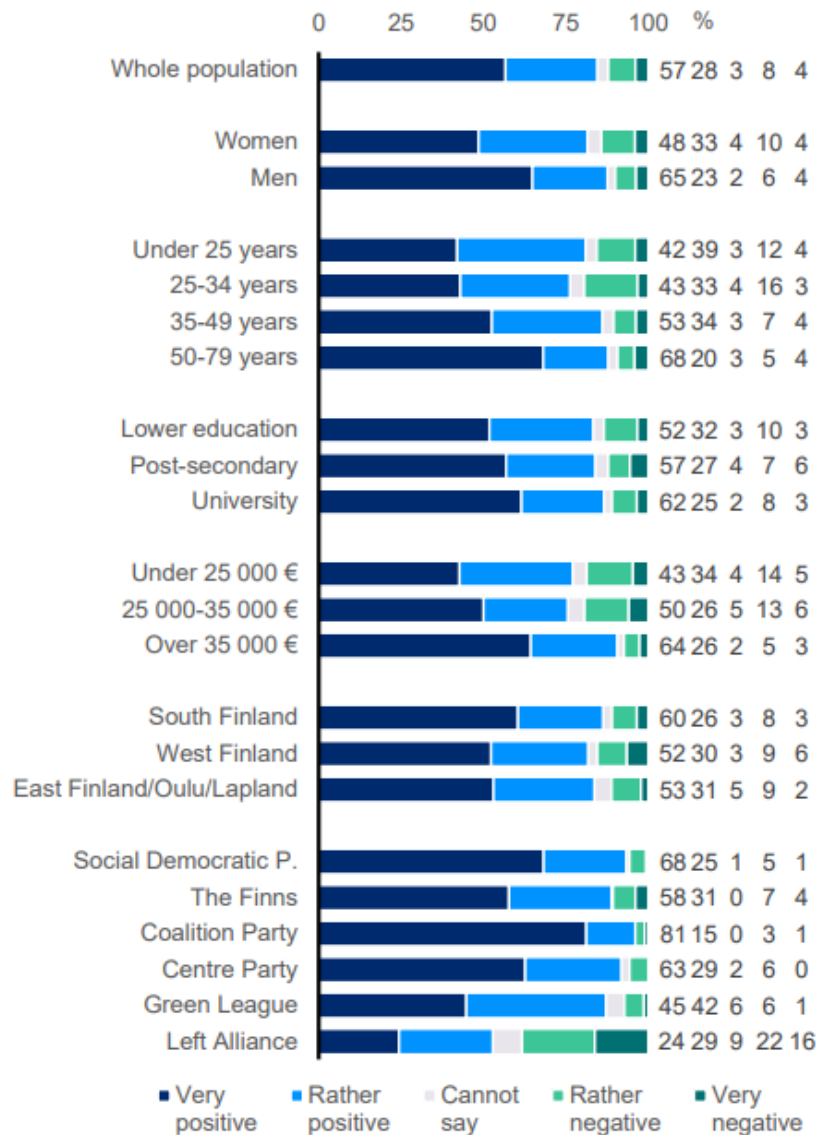

Джерело: Entringer G. B. I., Gillooly S. N., Kuhnhen E., Peterson S., Tierney M. J. U.S. Elites Agree on NATO Enlargement. *Foreign Policy*. June 28, 2023. URL: <https://foreignpolicy.com/2023/06/28/nato-enlargement-poll-us-experts-academics-sweden-finland-ukraine/> (date of access: 29.08.2023).

Додаток Б

Опитування громадян Фінляндії про їхню позицію щодо подання країною заявки на членство в НАТО до повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

Figure 1. Finland's membership in NATO. "What is your view on the fact that Finland has applied for membership in NATO?"

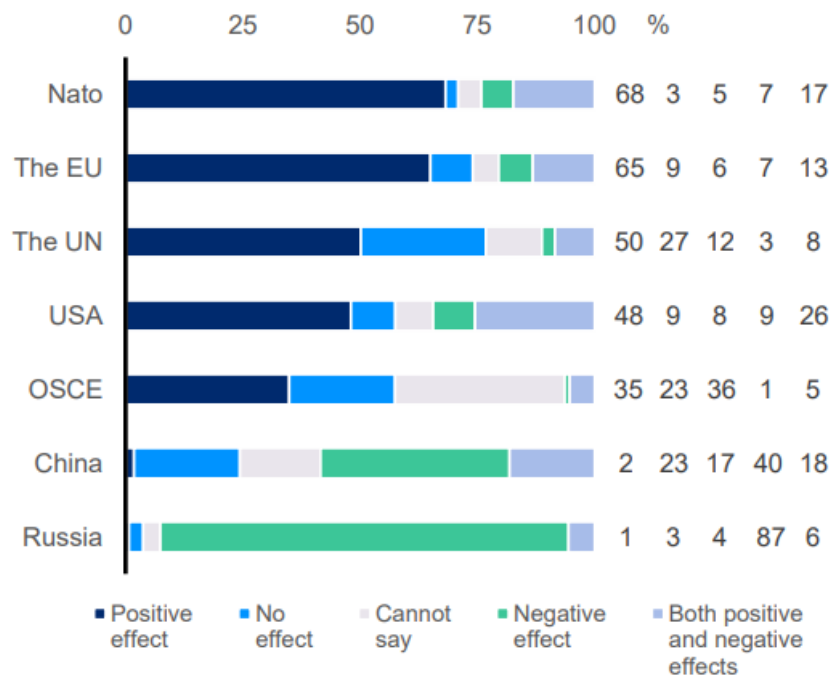

Джерело: Finns' opinions on foreign and security policy, national defence and security. The Advisory Board for Defence Information. Ministry of Defence of Finland. Helsinki. December, 2022. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164461/PLM_2022_6.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of access: 24.08.2023).

Додаток В

Опитування громадян Фінляндії щодо оцінки впливу міжнародних акторів на безпеку Фінляндії у 2021–2022 рр.

Figure 2. The impact of various factors on Finland's security. "How do you assess the impact of the following factors on Finland's security?"

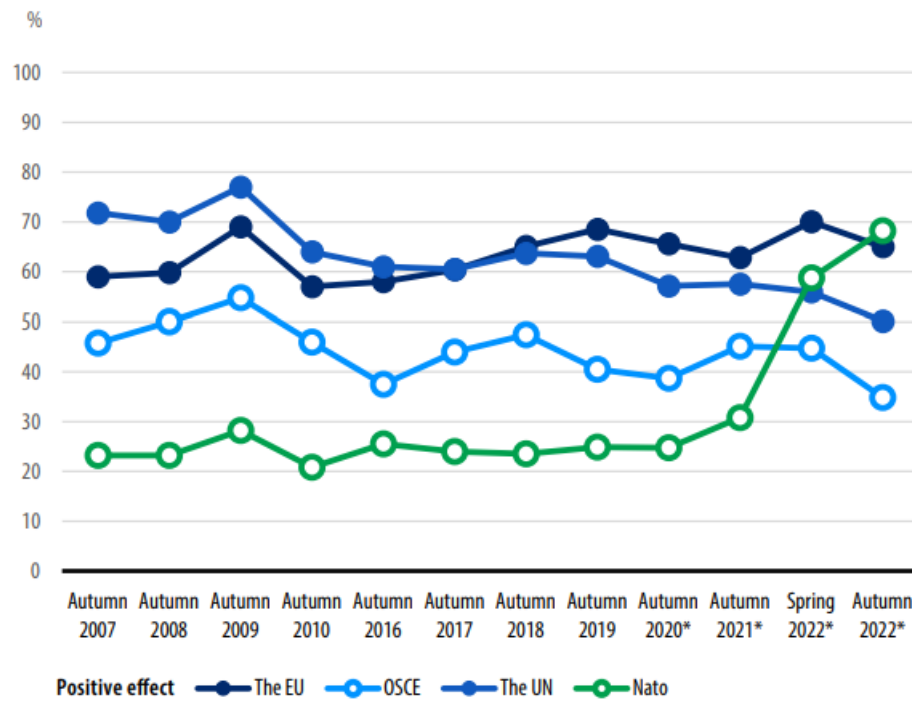

Джерело: Finns' opinions on foreign and security policy, national defence and security. The Advisory Board for Defence Information. Ministry of Defence of Finland. Helsinki. December, 2022. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164461/PLM_2022_6.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of access: 24.08.2023).

Опитування громадян Фінляндії щодо оцінки впливу міжнародних акторів на безпеку Фінляндії у 2007–2010 та 2016–2022 рр.

Figure 2A. Impact of different actors on Finland's security in 2007–2010 and in 2016–2022, positive impact

"How do you assess the impact of the following factors on Finland's security?"

This question has not been asked in 2011–2015

*) The survey method was combination of face-to-face interviews and internet panel

Джерело: Finns' opinions on foreign and security policy, national defence and security. The Advisory Board for Defence Information. Ministry of Defence of Finland. Helsinki. December, 2022. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164461/PLM_2022_6.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of access: 24.08.2023).

Додаток І

Опитування шведів про їх позицію щодо вступу Швеції в НАТО та підтримку членства країни в разі приєднання Фінляндії до Альянсу.

2022-04-20

Fråga: Tycker du att Sverige ska bli medlem i den militära alliansen NATO?

	Totalt	Man	Kvinna	18-29 år	30-49 år	50-64 år	65-79 år	Man, 18-29 år	Man, 30-49 år	Man, 50-64 år	Man, 65-79 år	Kvinna, 18-29 år	Kvinna, 30-49 år	Kvinna, 50-64 år	Kvinna, 65-79 år
Ja	51%	5%	44%	46%	51%	52%	55%	52%	57%	58%	65%	38%	44%	47%	45%
Nej	24%	24%	24%	29%	26%	22%	18%	32%	24%	19%	23%	27%	27%	25%	13%
Vet ej	25%	18%	32%	25%	23%	26%	27%	16%	18%	23%	12%	35%	29%	28%	41%

	Totalt	Storstäder och storstadsnära kommuner	Större städer och kommuner nära större stad	Mindre städer/tätorter och landsbygds-kommuner	Stockholm	Mellan-sverige	Småland och öarna	Syd-sverige	Väst-sverige	Norr-land
Ja	51 %	48 %	51 %	55 %	49 %	56 %	56 %	53 %	48 %	41 %
Nej	24 %	28 %	24 %	19 %	29 %	20 %	18 %	23 %	23 %	32 %
Vet ej	25 %	24 %	25 %	26 %	22 %	24 %	27 %	24 %	29 %	28 %

	Totalt	M	S	SD	M+KD	L+C	V+MP	Osäkra
Ja	51 %	79 %	36 %	58 %	79 %	68 %	21 %	39 %
Nej	24 %	8 %	27 %	24 %	9 %	9 %	54 %	27 %
Vet ej	25 %	12 %	37 %	17 %	13 %	23 %	25 %	34 %

Fråga: Om Finland går med i NATO anser du att Sverige bör gå med då?

	Totalt	Man	Kvinna	M	S	SD	M+KD	L+C	V+MP	Osäkra
Ja	64 %	70 %	58 %	86 %	58 %	67 %	86 %	79 %	25 %	59 %
Nej	19 %	20 %	18 %	9 %	18 %	21 %	9 %	5 %	45 %	19 %
Vet ej	17 %	10 %	24 %	5 %	23 %	12 %	5 %	15 %	30 %	22 %

Fråga: Tror du att ett svenskt medlemskap i NATO skulle öka eller minska säkerheten för Sverige?

	Totalt	Man	Kvinna	18-29 år	30-49 år	50-64 år	65-79 år	18-49 år	50-79 år
Öka säkerheten	50 %	56 %	43 %	51 %	50 %	50 %	48 %	50 %	49 %
Oförändrad säkerhet	19 %	21 %	17 %	20 %	19 %	16 %	22 %	19 %	19 %
Minska säkerheten	16 %	13 %	18 %	15 %	16 %	16 %	15 %	16 %	16 %
Vet ej	16 %	10 %	21 %	13 %	15 %	18 %	15 %	14 %	17 %

Tycker du att Sverige bör aktivt stödja Ukraina med att skicka soldater?

Джерело: Novus rapport: Synen Nato. Novus Group International AB. April 20, 2022. URL: <https://novus.se/wp-content/uploads/2022/04/rapportnovusnato20220420-1.pdf> (date of access: 20.09.2023).

Посилення впливу НАТО в Північній Європі та регіоні Балтійського моря завдяки членству Фінляндії та Швеції.

NATO's hold on the Baltic Sea

When Sweden joins NATO, it will help the alliance redress its vulnerability in northwest Europe – the Baltic Sea, a shared waterway with Russia with a bottleneck for access to ports in eight states including Germany.

Note: Marine Traffic Density based on all vessel positions reported between January 2015 and February 2021
Sources: Natural Earth; International Monetary Fund's World Seaborne Trade monitoring system
Vijdan Mohammad Kawoosa | Reuters, June 22, 2023

Джерело: Kauranen A., Ahlander J. How Sweden and Finland could help NATO contain Russia. Reuters. July 5, 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/natos-new-north-fresh-chances-contain-moscow-2023-07-03/> (date of access: 23.10.2023).